

Гульчети – Дзадзати Римæ

ДИГОРОН НИХАСИ ИРÆЗТБÆЛ КУСТ

**ЦÆТТÆГÆНÆН КЪУАР
(6–7-АНЗДЗУД САБИЙТÆН)**

**МЕТОДИКОН ÆНХУСИ КИУНУГÆ
(АХУРИ УСМИТИ КОНСПЕКТТÆ)**

*Уагъд æрцудæй Уæрæсей Федераций
Ахурадæ æма науки министради барлаевæрдæй*

Дзæуæгигъæу
2013

Учебно-методический комплекс подготовлен на кафедре ЮНЕСКО Северо-Осетинского государственного педагогического института в рамках проекта Федеральной целевой программы развития образования «Развитие учебно-методической и кадровой базы по формированию российской гражданской идентичности в условиях поликультурного образования».

Авторы проекта – Р. С. Бзаров, Т. Т. Камболов, Л. А. Кучиева, А. А. Левитская

Руководители проекта – Т. Т. Камболов, Л. А. Кучиева

74.268.1

ПРОДАЖЕ НЕ ПОДЛЕЖИТ

Д 16 Гульчеева-Дзадзаева Р. М. Развитие осетинской (дигорской) речи как родной (подготовительная группа ДОУ): – Владикавказ: Издательство СОГПИ, 2013. – 112 с.

74.268.1

© СОГПИ, 2013

© Гульчеева-Дзадзаева Р. М., 2013

Аци методикон æнхуси киунугæбæл бакустонцæ ЦИППИ ЮНЕСКО-й кафедри æмкосгутæ «Дигорон националон ахуради концепций» бундойрон гъудитæмæ гæсгæ. Конспектæ арæзт æнцæ Л.А. Парамоновай редакцигонд «Рагагъон æма скъолаагъонмæон кари сабийти гъонбæладæ, ахурадæ æма ирæзти дæнцон æмахуради программæ»-мæ гæсгæ. Программи медеси бундор æй скъолаагъонмæон учрежденити ахурадон процесстæ царди рауадзун. Аци программæ æвзурст æрцудæй, дууææвзагон рæвдауæндони архайди фæлтарунæдтæ си ке ес, уомæ гæсгæ. Программæ арæзт æй куд бундор, регионалон æма автори методикон куститæн, уотæ, æма, уомæ гæсгæ, хунгæ дæр кæнуй «Дæнцон». Бацæттæгонд конспекти националон-регионалон компонент æфтуд æй скъолаагъонмæон учрежденити ахурадæмæ, куд барæуадзæ хай сабийти ахур æма ирæзтæн, уотæ. Еумæйаг ахурадон итигъдадæ искæнунмæ рæвдауæндони арæзт æрцудæй хецæн перспективон-тематикон пълан. Тематикон еудзийнадæ бæрæг æй еугур ахури усмитæ, уæдта иннæ режимон процессти дæр. Еугур ахури усмити организацион формæ æй дæлкъуарон, æвæрд ба æй сабийти уæгъдебарæ архайди бундорбæл ахуради медæгæ.

Скъолаагъонмæон сабийти ахуради медæгæ сæйрагдæрбæл нимад æй дидактикон гъазт. Алли теми ахур дæр райдайуй алфанбулай дуйней ахури усмити, кæцитæ фæуунцæ алли къуæрейæн дæр æ райдайæни.

Идарддæр ба, ахурадон æма гъонбæладон иннæ архæйдтити фæрци урухдæр æма парахатдæр æвдист цæуй ахуркæнуйнаг темæ.

Авторти къуар сæ зæрдæ дарунцæ æма корунцæ, цæмæй аци методикон æнхуси киунуги туххæн уæ феппайуйнæгтæ æма фæндæнттæ æрбарветайтæ мæнæ ауæхæн адресбæл:

Адрес: 362003, РЦИ-Алани, Дзæуæгигъæу, К. Маркси гъ., 36 х., Цæгат-Иристони Паддзахадон педагогон институт, ЮНЕСКО-й кафедрæ.

Телефон: (8672) 53-89-73.

Цæттæгæнæн къуари ахурадон план

№	Ахури усмæ	I вариант (ахури усмитæ къуæрей медагæ)	II вариант (ахури усмитæ къуæрей медагæ)
1	Математикæ	2	2
2	Дигорон дзубандий ирæзт	1	–
3	Дигорон æвзаг ахур кæнун	–	3
4	Уруссаг æвзаг ахур кæнун	2	–
5	Уруссаг æвзаги ирæзт	–	1
6	Уруссагау кæсун æма финсун	–	1
7	Алфанбулай дуйней хæцца зонгæ кæнун	1	1
8	Физкультурæ	2	2
9	Музикалон аййевадæ	2	2
10	Хузæ кæнун аййевадæ	2	2
Æдеугур		12	14

Ахурти тематикæ æма сахæттæ

№	Тема	Урокти бæрцæ
1	Зæггæ сæрдæн фæндараст	1
2	Æфсери фæндаг	1
3	Гъæууон хæдзаради косгутæ	1
4	«Фæззæг» Хетæгкати Къоста (æмдзæвгæ ахур кæнун)	1
5	Хестæр æма кæстæр (уадзимис радзорун)	1
6	Уæрæсе – мæ райгурæн зæнхæ (беседæ)	1
7	Винегрет – салат, æнæнези хуасæ (Дидактикон гъазт)	1
8	Дзол – хуайраги продуктæн сæ сæр	1
9	Мæ горæт	1
10	Цæмæй рабæрæг уй æрдхуарддзийнадæ	1
11	Аргъæутти хæдзарæ	1
12	Исахур кæнун Рæмонти Александри æмдзæвгæ «Зумæг»	1
13	Нæуæг анзи бæрæгбон	1
14	Мæргътæ зумæгон	1
15	Хузти галерей	1
16	Æз ку уайнæ æфсæддон	1
17	Дæхе гъæуай кæнæ фидбилизæй. «ОБЖ»	1
18	Сæрустур дæн	1
19	Уалдзæги лæвар – дзæкъолон	1
20	Мадæбæл куд нæ зарæн!	1
21	Цъеутæ – нæ минкый хæлæрттæ	1
22	Киунугæ – зунди хæдзарæ	1
23	Цæрæгойтæ – нæ лимæнтæ	1

24	Адæм æма космос	1
25	Аййевадæ (Сфæлдистадон нихас)	1
26	Зæнхæ – нæ еумæйаг хæдзарæ	1
27	Уæлахези бæрæгбон	1
28	Æз ку рагъомбæл уон...	1
29	Сæрдæ! Сæрдæ! (Сфæлдистадон радзурдтæ)	1
30	Тагъддæр уайгæ де 'скъоламæ!	1

Перспективон-тематикон план (скъоламае цагтагæнæн къуар)

Майæ	Темæ	Мурон куст	Дурдуатон куст	Грамматикон арагтадæбæл куст	Баст ниҳаси ирæзтбæл куст
	1. Зæгъæ сæрдæн фæндараст. 2. Æфсери фæндаг. 3. Гъæууон хæдзаради костутæ. 4. Фæззæг. 5. Хестæр - кæстæр. 6. Уæрæсе – мае райгурæн зæнхæ.	Æртасун мур (с), дзурди æ бунат (къ) - (хъ) - (дз) сугдæгдзоруй-нæгтæ аци мурти хæццæ (гъ), (пъ) (дж).	Уæледарæс, арс, сагойна, пуруса, бæласæ, сапойна, æф- серæ, гъæмпæ, хуæргæ-хуæрун; хуæруйнаггæнæг, хуайраг, дзол- лаг, нæмгута, еуæ, пириндзи касæ. Техникон фæрæзнита, комбайнер, зундгæуагæ, туруса, горæт – сахар, герб, гимн.	Еубундорон дзурдтæ аразун; пайда кæнун гурунон хуæнни номдартгæй; 4-6 дзурдемæй гъудидтæ аразун; архайун гъудидтæ аразунбæл, финсун-бæл; схеми цал дзур-демæй æй гъудидтæ? Æз уарзун пириндзи касæ. Бæраг дзурдтæ иуæнттай дех кæнун; бæраг дзурдти хæццæ гъудидтæ аразун. Фарстæн раст дзуапп дæтгун, хуæнтæмæ гæстæ раст дзорун дзурдти кæрæнттæ.	Радзурдтæ текстмæ хæстæг дзорун; радзурд «Арси хъæболоæ». Ху-айраги продукттæбæл æмбесонд. Дурати Зоя «Касæ нин дæдтæтæ». Бæцутæ æфсери туххæй. Украинаг адæмон ар-гъау «Æфсерæ». Сю-жетон хуза «Гиллаг æфснайæнтæ». (Беседи хузи.). Хетæгкати Къос-тай æмдзæвтæ «Фæззæг». Бæцутæ анзи афонбæл. Æмбесонд «Ци байтауай, уой æркæрддзæнæ». Хуарз æма æгъдаутин сабийтæй мадæ æма фи-дæ – сæрустур. Æнæгъдау, лæгъуз сабий-тæй - мадæ æма фидæ – сæргубур.

Сæнтры – октры

Новбры - декабрь

<p>7. Винегрет ай аһанези хуасæ. 8. Дзол – хуайраги продуктгаен сæ сæр. 9. Мæ горæг. 10. Ардху-ардзийнадæ цæмгæй рабæрæг æй. 11. Аргъæутти хæдзарæ. 12. Зумæг. 13. Нæуæг анзи бæрæг-бон.</p>	<p>(къ) (тъ) (хъ) (ць) (дж) – сугъдæг дзориунагтæ. Фæлтгæрæнтæ, фонетикон гъæзтитæ: «Арзелае цалх», «Мурти хæдзарæ». (с) æн æ бунæг дзурди мæдæгæ; (ц) (ць) – тагъд-дзориунаг фæлтгæрæнтæ.</p>	<p>Иристон, Уæрæсе, аһанези хуасæ, салат, адгин дон, космосæй æрвист, тæскъæ элевапор, куройнае, кæрдзин, хуæрзгъæдæ, мæнæуæгæрдæн, инайæ кæнуй æфсергæ, балци цæун, монумент, цирг зæрдæ-бæлларæн бунæг, æрдхуард, æмбал, хæлар, адæмон аргъæуттæ, метин гъæццол, гъæрзун, хунае æвзигъд, коммæгæс.</p>	<p>Монологон ни хаси ирæзтбæл косуйнаг, граммагикон аргæзт-мæ гæсгæ аразун вазуггин дзурдтæ; вазуггин гъудиадæ 5-6 дзурдлемгæй; бæттæг «æма», «уомæн æма», фæрæздурдтæ рахесæрдигæй – гæлеуæрдигæй, еуон нимæдзи номдартгæй аразун бæрæуон нимæдзи номдартгæ; дзурдтæ иуæнгтай дæх кæнунбæл архайун; ни хаси мæдæгæ номгæйæвгугтæй пайда кæнун. Схæмæй равлесун, гъудиадæ цал дзурдлемгæй аргæзтæй, уой. Тексти мæдæсмае гæсгæ фарæтатæн раггун дзуæлпитæ!</p>	<p>Чеджемти Геор «Мæ райгурæн бæстæ». Къибирти Амурахани æмдзæвгæ «Халсартæ». Х. Къостай æмдзæвгæ «Лагау». Къибирти А. æмдзæвгæ «Губади-куронгæс», бацеутæ. Æмбесæндтæ дзולי тух-хæй. Исахур кæнун Малити Геуæргий æмдзæвгæ «Федог». Æмбалдзийнади туххæй Л. Толстойи басня «Дууæ æмбали». «Хæфсæ æма мулдзуги аргъау». Рамонти Александрни æмдзæвгæ «Зумæг». Арсæгги Юрий æмдзæвгæ «Æхсæрæцъеу» (дигорон æвзагмæ тæлмацгондгæй). Бацеутæ бацеу «Е кæд фæууы?»</p>
--	--	--	--	--

				Нивесийнæ дзурд- тæй пайдæ кæнун рæ- дзурдтæ аразгæй; дзурд метгæй аразун вазуггин дзурдтæ: мет – уард, метгæй- дзаг; архайун моно- логон нихаси ирæз- тбæл.				Сюжетон хузае «Зумагон мæргътæ». «Зумаг нæ турги». Бацеутæ «Е кæд фæууы?» «Зумаг», «Фæззæг», «Уалдзæг» Арсагги Юрий æмдзæвгæ «Æхсарæцæуе». Скъодтати Эльбруси æмдзæвгæ «Рагуалдзæг». Багъарати Созури æмдзæвгæ «Сæрдæ». Хохойти Федари æмдзæвгæ «Алан æма нана».
				Монологги архайун; дзурон вазуггин гъу- диæдтæй. бæттæг «æма». Фарстатæн дзуап дæттун æн- хæст гъудиæдæй, бæ- рæг дзурдтæ иуæнг- гай рæдех кæнун. Гъудиæдæ аразгæй нивесинæ дзурдтæй пайдæ кæнун; бæрц- æбараен миногонтæ; гъудиæдæ схемæй равлесун. Вазуггин дзурдтæ иуæнггай дех кæнун.				
				Æргъæвст цъеу, салд бæласæ, метин гъæццол, цъеутæн хуæ- рæндонæ, фæ- дес, къæрес, му- зей, бæрæварсуг, хузтæгæнæг, сæрустурдзий- надæ, Уæлахези бон, еумæйаг дзурд, электрон тухæ, ругæцъи- рæн, уазалтæ- нæн, æрдзон газ, ахедундзий- надæ.				
				(цъ), (къ), (дж) - тагъддзору- нæн фæлтæ- рæнтæ, фоне- тикон гъазт (къ) (хъ) (цъ) сугъдæгдзо- руйнагтæ.				
				14. Мæргътæ зумаги. 15. Хузти галерей. 16. Æфсæддон ку уайнæ æз. 17. ОБЖ. 18. Сæрустур дæн.				

Январь - февраль

				Монологон нихаши ирээтгбэл косун идарддаер. Баяраг дзурдтае иуэнггай радех кәнае, кәци дзурди цал иуонги ес?	
Марты	<p>19. Дзәкьолон – уалдзәлги ләвар.</p> <p>20. Мадабәл куд нә зарәен.</p> <p>21. Цьеутә нә минкый лимәнтә.</p> <p>22. Киунугә – зунди хәдзарә.</p> <p>23. Цәраегойтә – нә лимәнтә.</p>	<p>(ць) (дз) (хь) – фәлтәраен «Евзаг».</p> <p>Фонетикон гьазт «Мурти хәдзарә».</p> <p>Сугьдәг дзоруйнагтә: «Саумәй», «Ка куд заруй», «Цьеути базар».</p>	<p>Фәддаргьдәер әй, фәммела әй, цьәех мегьә исистадәй;</p> <p>Дзәкьолони фунтә, борәмәлгьә, фәлмән дзурд, хәларзәрдә, сауцьеу, цьәх, зунди мәсуг, киунугути тәрхәг, киунугәдонә, гьонгәс, кәрктәс.</p>	<p>Схемәй равләсун, гьудиадә цал дзурдәмәй исаразтан, бәраг дзурдти хәцәаразун вазутгин гьудиадә; диалогтә арәзунбәл архайун; нимәдзон әма бәрцәбарәен миногонтәй пайда кәнун. Грамматикон агьдауәй аразун даргь хумәтәг гьудиадә; 4-5 дзурдәмәй гьудиадә схемитәй равләсун; фарстон гьудиадәтәй дзорунбәл фәлтәрун, интонациәй сә равләсун;</p>	<p>Кьибирти Амурхани әмдзәвгә «Дзәкьолон». Хохойти Федари әмдзәвгә «Баба».</p> <p>Рәмонти Александри әмдзәвгә «Уалдзәг».</p> <p>Скьодтати Эльбруси әмдзәвгә «Мада».</p> <p>Колити Виталий әмдзәвгә «Баба».</p> <p>Бацеутә цьеути туххәй.</p> <p>Рәмонти Александри әмдзәвгә «Зәрбагути зар ә бәдәлтгән».</p>

				<p>дзурд «киунуга-дон»-и хэцгэ арггуди кәнун гүдидагә ама 'й схемәй равдесун. Аразун вазутгин дзурдгә бәрәг фонси муггәгтәмә гәсгә.</p>	
<p>24. Адәм ама космос. 25. Аййевадә. 26. Зәнхә – нә еумәйаг хәдзарә.</p>	<p>(с) (з) бәрәг дзурдги сә бу-нат рабәрәг кәнун. Мурон фәлтәрәән «Евзаг» (ш) (с) – фонетикон фәлтәрәән муртә сугьдәг дзорунаән.</p>	<p>Космос, космо-навт, штурман, пилот, ракета; бәрзонддәр, штурвал. Бонвәрнон, глобус, зәнхи кьоре, Юпитер, Сатурн, Марс, лирикон цагьд, хузагәнгуги аййевадә, аййевади кьабаза, зәнхи кьорей макет.</p>	<p>Бәрцбарәән миногон-тә ама бәрәуон нимәдзи номдартәй пайда кәнун гүди-адгә аразгәй. Фарстатәән аәнхәс-тәй дзуашп ратгун-бәл архайун. <i>цуга-вәер? куд? кәцәй?</i></p>	<p>Адәм ама космос. Космоси Гагарин әмдзәвгә «Дудзәлхуг». Байгьосун уруссаг зар космонавтгәбәл: «Заравлены в планшеты космические карты...» Игьусуй лирикон зар «Келена» (Дигоронмае 'й фәстәмә раййивга Скьодтати Э.) Идарддәр игьусуй «Симд»-и цагьд. Райгураән бәстә зинаргь әй.</p>	

Андрей

					<p>«Уæрæсе – нæ бæстæ». Игъусуй тугъдон лæг Амилахантти Ильйæ æм- дзæвгæ «Цудтæн тохæй». Æмбесæнтгæ æма бæцæу- тæ Фидибæстæмæ уар- зондзийнадæбæл дзорæг. Цæрукъати Александри æмдзæвгæ «Дæ къох æм- балмæ арæст». (<i>Дигорон æвзагмæ тæл- мац.</i>)</p>
<p>28. Сæрдæ, сæрдæ! 29. Тагъддæр уайгæ де , скъолама.</p>	<p>Мурон æма фо- нетикон фæлтæ- рæнтæ. Сугъдæгдзоруй- наг. «Сæумæй». Тагъддзоруйнаг. «Къамазела- къунти зела». (гъ) – мурон фæлтæрæн: гъæ- дæ, гъæдин, гъæдæрæхснаг.</p>	<p>Тугъди ветеран; монумент; са- лот, майдан, ху- æрзеуæг, цирт- дзæвæн, бæгъа- тæртæ. Фарæстæймаг май, дæсниадæ, скъола, ахурга- наг, паргæ, фæй- наг, дамугъати æмбурдгонд, мел.</p>	<p>Пайда кæнун гуру- нон хауæни номдар- тæй; бæрцбарæн минæуæгонтæй, уæд- та евгъуд афони ми- уæвдестутæй пайда кæнун гъудиади; аразун вазуггин гъу- диæдтæ бæттæг «æма»-йи хæццæ; бæрæг дзурдтæ дех кæнун иуæнтгæй;</p>		

			<p>дех кәун гъудиадә дзурдгәбәл, равде- сун сә схемитгәй; нимәдзонтә әма ми- неуәгонтә гъудиади раст бәттун; гъудиадә кәронмә рахъәртун кәун; гурунон хауәни фарстатә: <i>ке? исей?</i> дәгтунон хауәни фарстатә: <i>кәмен? цәмен?</i></p>	<p>Акъоти Виктори әмдзәвгә «Җзнаги зәнхәбәл». Хохойти Федари әм- дзәвгә «Наә гъәу». Амилахананти Ильһай әмдзәвгә «Цудтәен тохәй». Сюжетон хузтә әма ил- люстрацитәмә гәсгә бесәдә исаразун. Арсәгги Юрий әм- дзәвгә «Җхсарәцъеу- тә». Аци уадзимиси туххәй исаразун бесе- дә. Бацеутә анзи афәнтти туххәй. Сюжетон хузәмә гәс- гә радзорун радзурд «Фиццаг сентябрь».</p>
--	--	--	--	---

Скъоламæ цæттæгæнаен къуарæн æвзаг ахур кæнунмæ æнхусæн дигорон конспектæ

1 ахури сахат

Темæ: «Зæгъæ сæрдæн фæндараст»

Нисантæ:

- Идарддæр ахур кæнун сабийти гъомбæлгæнаги фарстатæн æнхæст дзуапп дæттунбæл; 4-6 дзурдемæй гъудиæдтæ аразун.
- Архайун цубур радзурдтæ текстмæ хæстæг дзорунбæл.
- Ахур кæнун еубундорон дзурдтæ аразунбæл: сифæ
- сифтæр – сифтæргун; ирæзун кæнун сабийти гъудикæнунадæ.

Пайда кæнун гурунон хауæни бæрæг номдартæй: батинкитæ, цъиндатæ, дзабуртæ, хæлаф, къурткæ, ходæ.

Æвзарун, дзурди (с) кæци рауæн лæууы, уой.

Æрдзи фæззиндти аййевдзийнадаемæ уарзондзийнади æнкъарæнтæ æвзурун кæнун.

Æрмæг: аллихузон бæлæсти фæззигон сифтæ; нивтæ: батинкитæ, цъиндатæ, дзабуртæ, хæлаф, ходæ, къурткæ.

Ахури цуд

Гъ. Сабийтæ, аци бон нæмæ иуазæгуати æрбацудæнцæ фæззигон сифтæ. Лæмбунæг сæмæ æркæсайтæ, куд рæсугъд æнцæ. Сæрди бæлæсти сифтæ еухузон фæуунцæ, æрмæстдæр сæ кондмæ гæсгæ базонæн ес, кæци сифæ кæци бæласæй æй, уой. Нурба бæлæсти сифтæ æнцæ аллихузæнттæ: бортæ, цъæхтæ, сурхитæ. Хуцаубони Мæдинæ æ мади хæццæ адтæй гъæди, æрхаста толдзи сифтæ. Кæд толдзæ бæласæ æй, уæд ин æ сифтæй ба куд зæгъæн ес?

Толдзæ бæласи сифтæ» – дзуапп дæттунцæ сабийтæ. Алан ба æ бийнonti хæццæ адтæй æ хæстæгутæмæ гъæуи. Исласта гъæуæй фæткъутæ. Фæткъутæ ци бæласæй æртудта, уой сифтæй ба куд зæгъæн ес? (*Фæткъу бæласи сифтæ.*)

Бæрзи сифтæй ба куд зæгъæн ес?

С. Бæрзæ бæласи сифтæ.

Гъ. Сæ кондмæ гæсгæ сифтæ æнцæ фæйнæхузон.

Алке дæр уи кæцифæнди бæласи сифæ райсæд æма радзорæд.

(*Сабийтæ еугай есунцæ сифтæ æма дзорунцæ.*)

Гъ. Толдзæ бæласи сифæ æй дæргъеццон, къæдзал-мудзул зилдтитæ. (Гъомбæлгæнæг равдесуй толдзи сифæ.)

Бæрзæ бæласи сифи туххæй ци зæгъæн ес?

(*Æнцæ тумбулгонд, сæ кæрæнттæ никъæттæ-никъæттæ, бор.*)

Гъ. Фæткъу бæласи сифæ ба?

(*Æ кондмæ гæсгæ – зæрди хузæн, æ хузæ – цъæх-цъæхид.*)

Уотæ алли бæласи туххæй дæр радзорун.

Гъ. Фæззигон сифтæ нин берæ нæуæг дзурдтæ æрбахастонцæ, сæ зæлунадæ æй æмхузæн, сæ бундор æй еу: сифæ-сифтæр-сифтæртæ.

Ка зонуй «сифтæр» ци æй? Циуавæр дзурдтæ ма ес исаразæн дзурд «сифтæр»-æй (сифæ-сæфтæртæ-сифтæргун). 3 хатти дзорунцæ сабийтæ.

Гъ. Нур ба рабалци кæндзинан фæззигон гъæдæмæ. Циуавæр дарæс нæ искæнун гъæуй?

Сабийтæ сæхе равдзæ кæнунцæ. Гъомбæлгæнæг равдесуй батинкитæ, хæлаф, ходæ, цъиндатæ, къурткæ, дзабуртæ æма у. ид. Хузтæ еугай авдесгæй, дзоруй:

Азæ æ сæрбæл æркодта (сабийтæ идарддæр дзорунцæ, гъомбæлгæнæг ци дарæси хузæ равдиста, уой ном) ходæ, скодта... свитер, бабаста хъурбæттæн.

Кизгæ феронх кодта раласун... (*Сабийтæ,*

гъомбэлгәенәг ци предметти хузтә равдесуй, уони нәмттә дзорунцә.) Ё дзабуртә феронх кодта әма байзадаәй әнә... (Сабийтә ба дзорунцә, хузти ци әвдист цәуи, еци дарәси ном.) Ёнә цъиндатаәй әма әнә ... цулухътәй.

Заур цәудзәнәй балций... (Равдесуй кьуртки хузә, сабийтә дзорунцә идарддәр хузтәмә гәсгә, гъомбэлгәенәгмә ләмбунәг игъосгәй) кьуртки. Зәлинаә скодта пәлито, цулухътә әма рараст әй тургъәмә әнә цәмәй? (Равдесуй ходи хузә.) Ёнә ходәй. (Стъәлфити бәсти дзорунцә гъәугә дзурдтә.)

Фатимән ә мадә нә равардта зонтик әма гъәдәмә цәудзәнәй әнә цәмәй?... (Сабийтә дзорунцә.) Ёнә зонтиkkәй. Фатимән гьуләг адтәй, әнә зонтиkkәй ке байзадаәй, е. Хуарз әма Заремәмә адтәй дууә зонтиkki.

Ёнә ходәй, цулухътәй, кьурткәй, әнә зонтиkkәй балци цәуән нәййес. Цәмән, цума? (Байгъосун сабийтәмә.)

Гь. Рәвдзә ан балци цәунмә? Мах гъәуи, гъәдәмә цубурдәр ци фәндаг ес, уой базонун. Мәнә уин план. Фәндаг базонунән нин әнхус кәндзәнәнцә хузтә. Цәуән ес еци фәндагтәбәл, цәрәгойти әма предметти хузтә кәцитәбәл федаргонд әнцә, сә нәмтти ба дамугъа (с) кәмән уа. Фәстаг хузи ци предмет уа, уой номи (с) гъәуама ләууа фәстегәй. (Устур ватмани гәгъәдибәл хузәгонд - бәләстә, кьотәртә, деденгутә әма цалдәр фәндаги бәрәггонд хузтәй.)

Зәгъән: сагойнә, пуруса, рәубес, мистә, арс.

(Сабийтә әнгулдзәй амонунцә, фәндаг куд цәудзәнәй, уой, әма дзорунцә алли дзурди дәр (с) кәци рауән ләууи, уой.)

Гь. Зәринә, кәци рауән фәууи фәндаг?

(Зәринә амонуй арсмә.)

Гъ. Цæмæн дæмæ уотæ кæсуй?

З. Дзурд «арс»-и (с) лæууй фæстегæй.

Гъ. Раст æй сабийтæ. Ихæславæрдмæ гæсгæ мах гъæдæмæ фæндаг иссердтан «арс»-и фæрци.

Гъ. Кумæ нæ æрбахудта фæндаг? (*Амонуй арсмæ.*)

С. Арсмæ.

Гъ. Е дзæгъæли нæ 'й. Мæн фæндуй сумахæн арси хъæболи туххæй цубур радзурд бакæсун. Лæмбунаг мæмæ игъосетæ, каст ку фæууон, уæд радзурд хе дзурдтæй радзорунбæл архайдзинан.

Цардæй гъæди арси хъæболæ. Хуæрз минкый ма адтæй, анз дæр ибæл нæма цудæй. Е райгурдæй хуггойни зумаги. Ку æруалдзæг æй, уæд æ мади хæццæ рацудæй хуггойнæй. Æ мадæ æй рахудта балци гъæди къумтæмæ хъæболæ фиццаг хатт фæууидта цъæх кæрдæг, деденгутæ, бæлæстæ, сифтæртæ, къотæртæ. Дес кодта алцæбæл дæр. Æ алливарс ци зайæгойтæ æма цæрæгойтæ змалдæй, уонабæл. Уалдзæг æма сæрди дæргъи арси хъæболæ дзæбæх байрæзтæй. Сæрдигон гъæдæ æ зæрдæмæ хъæбæр фæццудæй.

Фал уæдмæ сæрдæ фæцæй. Еу сæумæ арси хъæболæ æ цæститæ байгон кодта æма нæбал базудта æ уарзон цæрæнуат. Гъæдæ фендæрхузи æй. Фиццагау цъæх нæбал адтæй, фал иссæй аллихузон: кæми сурх, кæми бор, кæми сугъзæрийни хузæ райста.

– Ци 'рцудæй нæ гъæдæбæл? – бафарста арси хъæболæ æ мади. – Ци рæсугъд иссæй! – «Фæззæги бæрæгбонмæ æхе исаразта» – загъта ин æ мадæ. «Фæззæг, æвæдзи, фур хæларзæрдæ æй, бæлæстæн уæхæн дессаги рæсугъд пьолцитæ ка балæвар кодта», – рагъуди кодта арси хъæболæ.

«Мадта сæрдæн фæндараст зæгъон! Фæззæг, ду ба нæмæ æгас æрцо» – загъта игъæлдзæгæй арси хъæболæ

ПРОДАЖЕ НЕ ПОДЛЕЖИТ

æма æ мади разæй гæппитæгæнгæ ралигъдæй фæззигон æрдзæбæл цийнæгæнгæй...

Гъонбæлгæнæг радзурд ку бакæса, уæд сабийтæмаæ дæттуй фарстатæ:

1. Кæми æма кæд райгурдæй арси хъæболæ?
2. Арси хъæболæмаæ гъæдæ куд фæккастæй?
3. Фæззæги арси хъæболи деси ци бафтудта?
4. Ци рагъуди кодта фæззæги туххæй?
5. Сæрдæн ци загъта?
6. Куд исхонæн ес аци радзурд?

2-аг ахури сахат

Темæ: «Æфсери фæндаг»

Нисантæ:

- Предметтæ сæ хуæрзгъæдæдзийнадæ æма ми-неугутæмаæ гæсгæ æртасунбæл архайун; сæрмагондæй æрдзорун предметти туххæй.
- Бæрæг дзурдтæмаæ гæсгæ ахур кæнун гъудиæдтæ аразунбæл æма финсунбæл.
- Архайун бæрæг дзурдæн гъудиади æ бунат рабæрæг кæнунбæл.
- Сабийтæ цæмæдес кæнун сæ фалæмбулай предметтæмаæ, уæдта цæмæй аргъ кæнун зононцæ сæ хестæрти кустæн.

Дзурдуат: мæнæуæ, æфсерæ, пириндз, инсад, лæхурд, нартихуар, кассаг, зæтхæ (овес), бор фагæ (просо), баинсун. (*Хуæрз уайдæ аци дзурдтæ уруссаг æвзагмæ ратæлмац кæнун.*)

Рагагъоммæ куст. Сабийти зæрдæбæл æрлæуун кæнун укр. ад. аргъау «Æфсерæ» (тæлмацгондæй). Уасæнги рольмæ еу сабийи бацæттæ кæнун.

Хуæргæ-хуæрун сабийти æргом æздахун, сæумæй ци хуæруйнагтæ фæххуæрунцæ æма сæ циуавæр продукттæй

исцæттæ кæнуй хуæруйнаггæнæг, уомæ. Цалдæр радзурди бакаесун, хуари продуктти кой кæми ес, уæхæнттæ. Кæцæй фæззиннунцæ нæ фингитæбæл, циуавæр фæндæгтæбæл цæуй æфсерæ?

Æрмæг: стьолбæл цалдæр къоси: мæнæуæ, нартихуар, пириндз, зæтхæ.

Аргъау «Æфсерæ»-мæ гæсгæ драматизаци исаразун миститæ æма уасæнгæн – ходтæ; Хурдзин алли хуари нæмгути хæццæ.

Ахури цуд

Гъомбæлгæнæг стьолбæл æрæвæруй къостæ алли хуари нæмгути хæццæ. Рацудæй «Уасæнгæ» – сабий. Ес имæ хурдзин.

Гъ. Хъи-хъри-хъо! Мæнæ нæмæ ка æрбацудæй! Дæ хурдзини ба ци ес, «Уасæнгæ»?

(Сабийтæ расгарстонцæ хурдзин æма загътонцæ: «Цидæр хуари нæмгутæ нин æрбахаста»).

Уасæнгæ. Æз нартихуари нæмуг уарзун, нана ба мин мæ хурдзин аллихузон нæмгутæй байдзаг кодта. Рартасайтæ мин нартихуари нæмгутæ мæнæ аци тæбæгъмæ. *(Бадаруй къос.)*

Гъомбæлгæнæг æркалуй хуари нæмгутæ стьолмæ, сабийтæ едзунцæ нартихуари нæмгутæ.

Гъ. Кæсайтæ, нæ къостæбæл ма еу бафтудæй. Ка радзордзæнæй, аци къости ци ес? «Уасæнгæ, ду дæр лæмбунаг игъосæ.

(3-4 сабийемæ байгъосуй.)

Гъ. Къохæй сæ расгарайтæ, уæдта сæ раууелайтæ. Мæнæ аци нæмгути туххæй нин ка радзордзæнæй? *(Амонуй мора сауфаги нæмгутæмæ.)*

Циуавæр хузæ ес нæмгутæн? Сæ кондмæ гæсгæ ба циуавæр æнцæ? Циуавæр хуæруйнаг искаенæн ес мора сауфагæй?

(Гъомбæлгæнæг домуй сабийтæй, цæмæй зæгъонцæ аци хуар куд хуннуй, уой. (Уотæ алли хуари туххæй дæр радзорун.)

Гъ. Мæнæ аци нæмгутæ ба ци 'нцæ? *(Амонуй мæнæуи нæмгутæмæ... Кæд сабийтæн сæ бон нæ бауа дзуапп раттун, уæд син гъомбæлгæнæг лæдæрун кæнуй.)*

– Аци нæмгутæ мæнæуи нæмгутæ æнцæ. Мæнæ сæ ардигæй æркалдтан. *(Равдесуй æфсерæ.)* Мæнæуæ, æфсерæ, мæнæуи нæмгутæ. Уруссагау сæ хонæн: «пшеница, колос, зерна пшеницы».

(Сабийтæ кæсунцæ мæнæуи æфсертæмæ, гъомбæлгæнæг дзоруй бацеу. Бацеу-бацеу е ци æй?)

«Еу гурабæл-еумæйагæй, –
Сæдæ сæри-сæдæ гагай».

Ци æй сабийтæ, æфсерæ? *(Кæд уæ фæндуй, уæд æй уруссагау дæр зæгъетæ.)*

Касæй хуæздæр нæйис,
Хуæруйнагтæй, гъай-гъай.
Касæ хуæрæ, Дигис,
Е ба истухгин уай.
Дæ къосмæ ци кæсис?
Дæ касæ бахуæрай.
Кенæ ба дин тикис
Рахуæрдзæнæй дæ хай.

Гъ. Сабийтæ, къости ци хуари нæмгутæ ес, уонæй хуæруйнаг искæнун æмбæлуй?

(Хуæруйнаггæнæг нин исфицуй аллихузон кастæ.)

Ка уи циуавæр касæ уарзуй? *(Байгъосун сабийтæмæ.)*

Гъ. «Касæ ка фæххуæруй, е берæ цæруй»

«Касæ хуæрай, е ба раустур уай».

Дидактикон гъазт «Базонæ адæмæ гæсгæ»

Гъомбæлгæнæг сабийи цæститæ бабæттуй æма ин уотемæй едуги дзаг касæ бадаруй. Саби каси ном гъæуама базона адæма гæсгæ.

Гъ. Циуавæр кастæй райахустайтæ, етæ нæмгутæй конд æнцæ æви инсадæй? Инсадæй ба ци искæндзæнæнцæ нæ нанатæ?

(Дзуапп кæнуңцæ сабийтæ: дзол, къеретæ, печенитæ æма у. ид.)

Гъ. «Уасæнгæ», ардигæй фæстæмæ зондзæнæ, хуари нæмгутæй аллихузон кастæ исфицæн ке ес, уой.

Сабий – «Уасæнгæ» дзоруй:

«Æз еу хатт мæнæуи æфсертæ иссердтон, куройни сæ æринсадтон æма уин нур гахгун хъæбунтæ балæвар кæндзæнæн, мæ уарзондæр нартихуари гагатæ мин ке равзурстайтæ, уой туххæй».

Ралигъдæнцæ 3 сабийи мисти ходти. Аргъау «Æфсерæ»-й фæстаг архайд равдесунцæ. «Миститæ зæрдихудтæй раздæхунцæ фæстæмæ.

Гъ. Сабийтæ, зæгъайтæ: цæбæл фæцæй аци аргъау?

(Зийнадагæнага æма магосайæн адгин хъæбунтæй хай нæ кæнæн.)

Дидактикон гъазт: «Циуавæр хуарæй – циуавæр касæ?»

Гъ. Æз дзорун хуарæн æ ном, сумах ба - хуæруйнаггæнæг си циуавæр касæ сфицуй, уой ном.

Гъ. Пириндз – пириндзи касæ

Нартихуар – нартихуари касæ

Мора сау фагæ – мора сау фаги касæ æма у. ид.

Гъ. Сослан, циуавæр касæ уарзис?

С. Æз уарзун пириндзи касæ.

Гъ. Гъæйдæ, банимайæн, цал дзурдемæй дзуапп равардта Сослан (хæнхитæ кæнуй фæйнагбæл æма кæсуй): «Æз уарзун пириндзи касæ». *(Дзоруңцæ сабийтæ.)*

Гъ. Сослан гъудиадæ радзурдта цуппар дзурдемæй. Уотæ

алли сабийи гьудиадæ дæр хæнхитæй амонун фæйнагбæл,
уæдта бакæсун æмдзæвгæ:

Хуæруйнагтæ цидæр ес, –
Касæй хуæздæр си нæййес.
Нартихуари лæхурдæй
Ка нæ уарзуй касæ!
Æ дзигга дæр нин зунд æй,
Æ гудун дæр - хуасæ.
Мæнæуæй конд касæ дæр
Адгин æй, баууæндæ.
Мæнæуæн ма æ задæй
Хуарз уайуй задунтæ,
Алли хуарæй касæ дæр
Фæззæгъуй мæ зæрдæ.

Даурæ

Кæронбæттæн

Гъ. Аци бон нин берæ гьуддæгтæ бакæнун бантæстæй.
«Уасæнгæн» фенхус кодтан. Кастæ циуавæр хуартæй
фицунцæ, уой дæр базудтан. Архайдтан гьудиадæ
фæйнагбæл «хæнхитæй» финсунбæл.

Уæ зæрдæбæл бадаретæ: «Касæ нин мадæ æй, дзол
ба – фидæ».

3-аг ахури сахат

Темæ: «Гъæуон хæдзаради косгутæ»

(сюжетон хузæмæ гæсгæ дзорун)

Нисантæ:

– Рабæрæг æма ниффедар кæнун сабийти
зонундзийнæдтæ, хуар ка итауй æма 'й ка æфснауй,
гъæуон хæдзаради еци косгути туххæй.

– Фулдæр кæнун сабийти зонундзийнæдтæ
гъæуон хæдзаради техникон фæрæзнити туххæй;
фæлгæнæн æма син сæ гьудикаæнунадæ
ирæзун кæнунбæл косун.

- Хузæмæ гæсгæ радзурдтæ дзорунбæл сæ ахур кæнун.
- Зæнхкосæги кустæн аргъ кæнун цæмæй зононцæ, уобæл архайун аллихузи фæрæзнитæй.

Дзурдуат: комбайн, комбайнер, тракторист, зæнхкосæг.

Уруссаг æвзагмæ тæлмац кæнунбæл архайун.

Æрмæг: сюжетын нивæ «Тиллæг æфснайæн».

Ахури цуд

Гъ. Нæ уати дуарæй е бахездзæнæй, дзурд «дзол»-и минеугутæ ка ранимайа.

Дзол циуавæр æй? (*Хуарзада, уорс, хæмпос, тумбул, гъар, уазал, хъæбар, сау.*)

Радзурд

– Ка косуй будурти?

– Цæбæл косунцæ?

Ци итаунцæ, ци аразунцæ?

– Цæмæй æмбурд кæнунцæ тиллæг (*нартихуар, мæнæуæ, хъæбархуар*)?

– Мæнæ аци дессаги машинæ ба цæмæн гъæуй зæнхкосæги? (*Равдесуй трактор, комбайни хузтæ.*)

(*Тракторæй зæнхитæ бахумæ кæнунцæ, комбайн ба цалдæр кусти кæнуй еци-еу рæстæги: кæрдуй æфсертæ, гъæмпæ æмбурд кæнуй, инайæ кæнуй мæнæуæ, нартихуар, кæдзос кæнуй нæмуг, æвгæнуй нæмуг машини.*)

Гъ. Байамонетæ хузи комбайн, трактор, машинæ.

(*Сабийти æргом æздахуй сюжетын хузæмæ. Сабийтæ равдистонцæ зæнхкосæн техникаæ, загътонцæ син сæ нæмттæ.*)

Хузæ «Æфснайæн тиллæг»

Гъ. Æркæсæн лæмбунагдæр нæ хузæмæ. Хузæмæ гæсгæ идарддæр аразæн нæ дзубанди.

– Циуавæр будуртæ равдистонцæ хузи?

- Хузи бәрәгдәр бунаг ка ахәссуй? (*Комбайнер*)
- Ка тәруй комбайн?
- Ке уинән хузи раззаг плани?
- Комбайни галеу фарсәй ци уинетә?
- Куд әй исхонән ес?
- Тилләг әфснайән кусти ка архайуй? (*Комбайнертә, трактористтә, шофертә, агрономтә.*)
- Куд косунцә? Әмзәрдә, әмвәндай әви алкедәр әхуәдәг, хецәнтәй?

Уоләфти рәстәг: «Әнгулдзитәй гъазт».

Амонән әнгулдзәй алли сабий дәр әндзәвуй дзоргә-дзорун ә росбәл, зекъә әма тәрнихбәл, әппунвәстаг – финдзбәл.

Шина – машинә,
шофер – кабинә,
би – бипп.

Сюжетон хузәмә гәсгә радзорун радзурд. Сабийти радзурдтә: «Мәнәугәрдәни».

1 сабий: Гъәууон хәдзаради косгутә райдәдтонцә мәнәуә кәрдун.

Будури цәттәй ләууй аллихузон техникаә. Мәнәуи әфсертә денгизи уоләнтау фелаунцә. Хуми астәу ләууй агроном, бәрәг кәнуй мәнәуи нәмгути цәттәдзийнадә. Минкый идарддәр ләууй комбайн.

2 сабий: Комбайнбәл косуй комбайнер. Хуми кәрон мәнәуә ласунмә цәттәй ләуунцә цалдәр машини, трактор. Шофертә әма тракторист фәлгәсунцә мәнәуи будуртәмә.

Комбайн бавналдта мәнәуә кәрдунмә. Комбайни галеуфарс уинән гъәмпи рәгътә.

3 сабий: Мәнәугәрдәнти рәстәг хъәбәр ахсгиаг әй гъәууон хәдзаради косгутән.

Агроном, комбайнертә, трактористтә, шофертә

еузәрдиуонай архайунцæ мæнауæ афонадæбæл бафснайунмæ.

Кæронбæттæни хатдзæгтæ искæнун.

Гъ. Хуæрзбон. Нæ иннæ фембæлдмæ.

4-аг ахури сахат

Темæ: Фæззæг. (Хетæгкати Къостай æмдзæвгæ ахур кæнун.)

Нисантæ:

- Сабийти идарддæр зонгæ кæнун Хетæгкати Къостай сфæлдистади хæццæ; цубур цаутæ æ биографиæй.
- Ахур кæнун æмдзæвгæ «Фæззæг», фарстатæн дзу-апп дæттун æмдзæвги текстмæ гæсгæ.
- Архайун, цæмæй сабийтæ гъуди кæнун зононцæ; бæрæг дзурдти хæццæ гъудиæдтæ аразонцæ.
- Сабийтæн поэзи уарзун кæнунбæл архайун.

Рагагъоммæ куст. Сабийтæн бакæсун Къостай биографиæй хецæн цаути туххæй: æ сабийи бонтæ куд æрвиста; базонгæ кæнун сабийти Къоста æма нæ иннæ поэттæ анзи афæнттæбæл ци æмдзæвгитæ ниффинстонцæ, уони хæццæ. Къоста, уæдта нæ иннæ хузгæнгутæ фæззигон æрдзисконд се 'сфæлдистади куд бавдистонцæ.

Ахури цуд

Гъ. Фæббор æнцæ рæггътæ,

Хор æрцæй ниллæг.

Фæттахтæнцæ мæрггътæ,

Ралæудтæй фæззæг.

– Куд уæмæ кæсуй, анзæн æ кæци афонæ ралæудтæй.
(*Ралæудтæй фæззæг.*)

Гъ. Цæмæн тæхунцæ мæрггътæ гъар бæстæмæ? Фæззæгæн æ кæци мæйи цаутæ æвдист цæунцæ бацеуи?

1 сабий: Кæфти маѝи цѝеутæ сæхе цæттæ кæнунцæ идард балцимæ.

2 сабий: Бонæй бон уазалдæр кæнуй. Листæг цæрæгойтæ сæхе баримахстонцæ. Цѝеутæй беретæ цауæн кæнунцæ æрмæст листæг цæрæгойтæбæл.

Гъомбæлгæнæг игъосуй сабийтæмæ æма хатдзæгтæ кæнуй, уæдта сабийтæй домуй, цæмæй, стъолбæл ци хузтæ ес, уонæй фæззæги хузтæ амонæн фæйнагбæл бафедар кæнонцæ. Сæ равзурст хузтæмæ комментаритæ кæнунцæ.

Гъ. Фæззæг дзæгъæли нæ хонунцæ бærкадгун, сугъзæрийнæ, рæдау. Фæззæги нæ хумтæ фестунцæ сойна æма баркад. Уæдта ма нæ фæззæг бærкадгун æй нæ номдзуд поэт Хетæгкати Къостай лæвæрттæй. Куд зонетæ, уотемæй Къоста райгурдæй фæззæги. Ци лæвæрттæ нин ниууагъта, они хæццæ уæ зонгæ кæнæн мах. Цалдæр анзей фæсте ба уæхуæдтæ кæсдзинайтæ Къостай æмдзæвгитæ. Ацибон ба уин цубур биографион уац бакæсдзæнæн Къостай туххæй, цæмæй хуæздæр базонайтæ аци хумæтæг, фал æнæмæлгæ поэти гъудитæ.

Нæ иннæ зингæрдæ поэт Гурдзибети Блашка хуарз зонгæ адтæй Къостай исфæлдистади хæццæ. Æмдогæнттæ куд адтæнцæ, уомæ гæсгæ Блашка бæлдтæй Къостай фæууинунмæ æма 'й куд æнгъæлæн, уотемæй æй фæууидтайдæ 1889-аг анзи августи маѝи. Уæд Блашка æ пъисмотæй еуеми финста: «Иннæбон, гъома сабати, цæун Пятигорскмæ, е æй бустæги хуарз, уомæн æма уоми уæд игон кæнунцæ цирт Лермонтовæн». Мах ба зонæн, Къоста уоми ке бакастæй е 'мдзæвгæ «Лермонтови цирти размæ». Блашка, уоми уогæй Къостай æнæ фæууингæ нæ фæцайдæ.

Уомæй уæлдай ма æй бæлвурд: Къоста Гайттати Иналухъи хæццæ хуарз зонгæ адтæй, æ хæдзари дæр ке 'мбалдæй. Еци хæдзари уидæ Блашка дæр. Фæстагмæ ба

æхецæн бийнойнагæн æрхудта Иналухъи кизгæ - Надяй.
Уæхæн уавæрти Къоста æма Блашка кæрæдзей æнæ зонгæ
нæ адтайуонцæ.

1899 анзи Къоста адтæй æрвисти, æма Блашка гъен-
цъун кодта æ уарзон поэти хъисмæтбæл. Еци анз ниффин-
ста æмдзæвгæ «Къоста». Уоми зæгъуй:

Нæ уинуй дæ хæстæгмæ нæ цæстæ,
Изолмæ игъосуй дæ нæ гъос...

1902 анзи Блашка æнæнгъалти Мухъæуи фембалдæй
Къостабæл. Сæ фембæлди рæстæг адтæй цубур, еунаг бон.
Еци фембæлд æцæгдзийнадæй ке адтæй, уой туххæй 1934
анзи дзурдта Блашкой хæстæг æма хæлар Тускъати Балод-
ти. Æхуæдæг дæр адтæй сæ цори еци рæстæг.

Гъ. Нур ба байгъосетæ Хетæгкати Къостай æмдзæвгæмæ.
Æмдзæвгæ ахур кæндзинан наизусть.

Фæззæг

Æхсæлы ызгъæлы,
Лæджиртгæг фæбур...
Мигъ бады цæгаты, –
Нæ йæ тавы хур...

Æркарстам, æрластам,
Нæ хортæ, нæ хос...
Чи кусы йæ мусы,
Чи ’лвыны йæ фос...

Хор – бирæ, фос – бирæ
Хуыццауы фæрцы...
Нæ хæхбæсты бæркад
Цы диссаг дæ, цы!..

Гъ. Уæ зæрдæмæ фæщудæй, сабийтæ?
Ка ниффинста æмдзæвгæ? Анзæн æ кæци афонæбæл финст
æй? Циуавæр æй æмдзæвгæ? Æнкъард æви игъæлдзæг?
Кæд æнкъард æй, уæд цæмæн?

С. Аемдзæвгæ æй æнкъард. Фæззигон æрдзæ æхе зумæгмæ цæттæ кæнуй; бонтæ фæууазал унцæ, арæхдæр уаруй къæвдатæ; мæргъти игъæлдзæг зартæ нæбал игъусунцæ.

Гъ. Адæм фæззæги циуавæр куститæ фæккæнунцæ?

С. Аембурд кæнунцæ тиллæг, æрласунцæ сæ хуартæ, æлвинунцæ сæ фустæ. Афснайунцæ сæ бæркад.

Гъ. Къоста аци æмдзæвгæ ци рæстæги ниффинста, еци рæстæги дæр адæмæн сæ хуардæнттæ тиллæгæй се 'дзаг адтæнцæ? Куд гъуди кæнетæ, сабийтæ?

(Сабийтæ сæ гъудитæ дзорунцæ, гъомбæлгæнæг син сæ дзуæппитæ сæнхæст кæнуй дæнцитæй.)

Гъ. Сабийтæ, еу хатт ма уин аййев кæсун æмдзæвги дзурдтæ, сумах уæхенимæр архайетæ мæ фæсте æмдзæвги рæнгъитæ дзорунбæл, цæмæй сæ тагъддæр багъуди кæнайтæ.

(Гъомбæлгæнæг æмдзæвгæ æртриккаг хатт кæсуй, сабийтæ 'й æ фæсте дзорунцæ рæнгъæгай.)

Гъазт «Сифтæртæ» (зонгæ æй сабийтæн)

Гъ. Сабийтæ, циуавæр дзурдбæститæ ес радзорæн дзурд «фæззигон»-и хæццæ?

1 сабий. Фæззигон хорбон.

2 сабий. Фæззигон къæвдатæ.

3 сабий. Фæззигон дарæс.

4 сабий. Фæззигон куститæ.

Гъ. Аци дзурдбæстити хæццæ аразæн гъудиæдтæ:

Зæгъæн: Еу фæззигон хорбони Зæлинаæ æ фиди хæццæ фæщудæй будурмæ.

С. Фæззигон къæвдатæ хæссунцæ узал.

Нæ сæрдигон дарæс æййевæн фæззигон дарæсæй.

Адæм фæцæнцæ сæ фæззигон куститæ æма хуари кувд кæнунцæ æ. у. ид.

Гъомбæлгæнæг сабийти архайдæн аргъ кæнуй, æппæлуи сæ.

Гъ. Нæ ахури кæронбæттæни байгъосæн бацеутæмæ.

1. Зæнхæн – сойна, арвæн – æ цæстисуг. (*Къæвда*)
2. Цъилин нæ 'й, уотемæй ба гъæунгтæ сæрфуй. (*Думгæ.*)
3. Бæлæстæй зæнхæмæ сугъзæрийнæ сомтæ хауй. (*Сифтæ.*)

Гъ. Хуарз архайдтайтæ. Хуæрзбон. Нæ иннæ фембæлдмæ.

5-аг ахури сахат

Темæ: «Хестæр æма кæстæр» (Уадзимис радзорун.)

Нисангæ:

- Ахур кæнун сабийти литературон уадзимистæ хе дзурдтæй дзорунбæл.
- Архайун тексти медесмæ гæсгæ фарстатæн дзуапп дæтгунбæл.
- Æмбесонди медес балæдæрунбæл архайун.
- Сабийти гъудикæнунадæ урухдæр кæнун.
- Ирæзгæ фæлтæри уотæ гъомбæл кæнун, хестæртæн кадæ æма аргъ куд кæнонцæ.

Рагагъонмæ куст. Равзарун темæмæ гæсгæ литературон уадзимистæ, æмбесæндтæ.

Ахури цуд

Гъ. Сабийтæ, байгъосетæ мæмæ лæмбунæг æма зæгъетæ, ка куд лæдæруй аци дзурдтæ.

Хуарз æма æгъдаугин сабийæй мадæ æма фидæ – сæрустур. Æнагъдау, лæгъуз сабийæй мадæ æма фидæ – сæргубур.

(Кæд сабийтæн зин уа, уæд гъомбæлгæнæг æхуæдæг лæдæрун кæнуй æмбесонди медес.)

2. Ци байтауай, уой æркæрддзæнæ.

– Раст балæдæрун кæнетæ аци æмбесонди медес. Хестæр кæстæрæн æ минкыййæй зунд ку нæ амона, косун ахур æй ку нæ кæна; хуарз ци æй, лæгъуз ци æй, уой ку нæ базо-

на, уæд сабий устурæй уодзæнæй зийнадæгæнагæ, магоса, æнæгъдау.

– Лæмбунæг мæмæ байгъосайтæ. Нуртæккæ уин æз бакæсдзæнæн дууæ уадзимиси.

Батик

Батик, Батик, дон-мамма,
Цæбæл дæ дæмуй мамæ, –
Дæ хъæппæлæй уо æфснайд,
Дæ бауæр куд уа æхснад.
И цъумур дин нез сайдзæй.
Никки ба ма æрзайдзæй
Дæ сау растæбæл синдзæ.
Финдз хъамилаæй нæ зиндзæй,
Дæ сæрбæл зайдзæй насæ.
Дæ рагъбæл кæрддзийан хуасæ,
Дæ бауæрбæл, нимæдзæй,
Алли халсар ирæздзæй...
Дæ кæунæй æргъос уай, -
Дæ мамæмæ игъосай!

Къибирти Амурхан

Гъ. Зинæ, ка ниффинста аци уадзимис?

Уæ зæрдæмæ ке фæццудæй е уæ цæстингасæй бæрæг æй.
Ке фæндуй хе дзурдтæй уадзимис радзорун? Ке туххæй си дзурдæуй?

(Сабийтæй дзурдарæхстдæр ка æй, тагъддæр ка багъуди кæнуй æмдзæвгæ, уонæй 2-3 байгъосун.)

Гъ. Циуавæр биццеу æй Батик? Мах æхсæн уæхæнттæ ес?
(Еу хатт ма кæсуй æмдзæвгæ.)

Гъ. Куд уæмæ кæсуй, сабийтæ, æмбесонд «Ци байтауай, уой æркæрддзæнæ» аци æмдзæвги медесмæ хæстæг æй, æви нæ? Ци зæгъæн ес, аци биццеуи ка гъомбæл кодта, еци хестæргæй?

(Байгъосун сабийти гъудитæмæ æма хатдзæгтæ искæнун).

Гъ. Нур ба дуккаг уадзимисмæ байгъосетæ. (Кæсуй аййев).

Зæлинад

Царди медæг – æнæхийнад,
Уæхæн кизгæ æй Зæлинад.
Нæ рацæудзæнæй усмæ, –
Е дин февнала кустмæ.
Æрбадоцуй цæрдæг гъог,
Æрбафадуй хускъæ сог.
Ку фæууй куст еугурæй,
Ниццагъдуй уæд фæндурæй.
Æ цагъдмæ ба, – уин зæгъун,
Æз дæр ма цурд æркафун.

Колити Витали

Гъ. Ке туххæй дзоруй аци уадзимиси автор ба?

С. Аци уадзимиси автор дзоруй кустуарзагæ кизги туххæй. Минкъый кизгæ æ хестæртæмæ игъосуй æма син æнхус кæнуй.

Гъ. Мадта уæд мæнæ аци æмбесонди медес дæр балæдæрдзинайтæ:

1. Кæстæр хестæрæй ци зунд райса, уой цæрæнбонтæмæ нæ феронх кæндзæнæй.

2. Кæстæр хестæри зундæй цæруй.

(Сабийтæ æмдзæвгитæ куд балæдæрдтæнцæ, уомæн хатдзæгтæ искодтонцæ дууæ уадзимисемæй.)

Гъ. Раст зæгъетæ, сабийтæ. Фиццаг уадзимиси базонгæ айтæ æнæфснайд, зийнадæгæнагæ биццеу Батикки хæццæ. Дуккаг уадзимиси ба – коммæгæс, кустуарзагæ кизгæ Зæлини хæццæ. Æ бийнонти æхсæн ци уинуй, уой кæнуй.

Гъазт

Гъомбæлгæнæг кæсуй уадзимис «Зæлийнæ» æма домуй сабийтæй, цæмæй алли рæнгъи дзурдтæ дæр архайдæй равдесонцæ.

Æрбадоцуй цардæг гъог – æнгулдзитæ цума гъоги фæдгутæбæл хуæцунцæ æма гъог доцун фæнзунцæ, уотæ дуурдæмæ кæнунцæ.

Æрбафадуй хускъæ сог. Сог фадуй архайд къохти æргъувдæй æвдесун.

Ку фæууй куст еугурæй,
Ниццагъдуй уæд фæндурæй
Фæндурдзæгъдæги архайд бавдесун. }

Кæронбæттæни сабийтæ раздæри ахурти ци æмбесæндтæ базудтонцæ, уони радзорунцæ.

Хестæр кустуарзагæ ку уа, уæд кæстæр дæр зийнадæ нæ кæнуй.

б-аг ахури сахат

Темæ: «Уæрæсе – мæ райгурæн зæнхæ» (Беседæ)

Нисантæ:

– Рабæрæг кæнун сабийти зонундзийнадтæ нæ еумæйаг устур хæдзарæ Уæрæсей туххæй (*символикæ, герб, турса, горæттæ æма æнд.*)

– Ахур кæнун сабийти бæрæг темæмæ гæсгæ радзорунбæл, фарстатæн дзуапп дæттун дзоргæ-дзорун.

– Фæлтæрæн парахат кæнунбæл архайун. Муртæ сугъдæг дзорунбæл косун.

– Райгурæн зæнхæмæ уарзондзийнади æнкъарæнтæ æвзурун кæнун.

Дзурдуат: Уæрæсе, дууæсæрон цæргæс. Мæску – Уæрæсей сæйраг горæт.

Æрмаг: Уæрæсей картæ, Иристони картæ, символикитæ, турсатæ, иллюстрацитæ, хузтæ.

Рагагъоммæ куст. Раздæри ахурти æма уæгъдæ рæстæги сабийти зонгæ кæнун Уæрæсей сæйраг горæт Мæскуй

хæццæ, Уæрæсей туруса æма герб, Иристони туруса æма герби хæццæ. Зонгæ сæ кæнун литературон æма музыкалон уадзимисти хæццæ. Исахур кæнун æмдзæвгитæ. Дидактикон гъазтæн бацæттæ кæнун уæхæн æрмæг: «Ци хауй Уæрæсемæ æма Иристонмæ?»
Байгъосун Уæрæсей æма Иристони гимнтæмæ.

Ахури цуд

Гъомбæлгæнæг кæсуй æмдзæвгæ.

Нæ горæт

Хуæнхтæй нæ горæт – бæрзонддæр,
Фæзтæй нæ горæт – рæсугъддæр.
Хорау нæ горæт æрттеууй,
Нæуæгæй нæуæгмæ
Æ дарæс æййевуй...

– Кæми цæрæн, еци минкъий райгурæн бæстæ куд хонæн?
(Нæ райгурæн зæнхæ æй Иристон.) Нæ горæти ном ба куд æй. (Нæ горæти ном – Дзæуæгигъæу).

(Гъомбæлгæнæг фæйнæгбæл федар кæнуй Иристони картæ.)

Гъ. Сабийтæ, мæнæ нæ Иристони картæ. Сумах мин нимагæ нæ горæтти нæмттæ, æз ба уин сæ картæбæл амондзæнæн *(Гъомбæлгæнæг равдесуй картæбæл б горæти: Дзæуæгигъæу, Беслæн, Мæздæг, Алагир, Æрæдон, Дигора.)*

Гъомбæлгæнæг ма картæбæл равдесуй цалдæр гъæуи; сабийтæ дзорунцæ цæугæдæнтти нæмттæ, гъомбæлгæнæг ба сæ картæбæл амонуй.

Цæмæн хонæн Иристон нæ райгурæн зæнхæ? *(Уой туххæй æма аци зæнхæбæл хъæбæр раги æрцардæнцæ нæ рагон фиддæлтæ).*

Иннæ адæми хæттитæ ба мах куд хонунцæ? дигорæнттæ, ирæнттæ, алантæ.)

– Байгъосетæ, Зæрийнæ нин радзордзæнæй æмдзæвгæ
(*сабийтæ рагацау исахур кодтонца æмдзæвгитæ*).

... Мæ хæлар кизгæ Аланкæ,
Æй ме ’нсувæр ба Алан.
Мах ку ан минкъий алантæ,
Æз – Æхсæртæг, ду – Сослан.
Мах – алантæ, мах – алантæ,
Игъусуй гъæрæй нæ зард.
Ес нæ размæ хуарз нисантæ,
Ахур, амонд æма цард.
Чеджемти Геор

Гъ. Аци æмдзæвгæ ба радзордзæнæй Заур.

Мæ райгурæн бæстæ

Уæрæсе – нæ бæстæ,	Уæрæсе – мæ бæстæ,
Иристон – нæ мадæ,	Иристон – мæ мадæ,
Нæ хуæнхтæ, нæ фæзтæ –	Мæ уод дæ, мæ цæстæ, –
Фæрнгун сæ бærкадæй.	Бæрзонд уæд дæ кадæ.

Гъ. Цæбæл дзорæг æнца аци æмдзæвги рæнгъитæ? (*Байгъосун сабийти хатдзæгтæмæ.*)

Гъомбæлгæнæг фæйнæгбæл ауиндзуй дуккаг картæ – Уæрæсей картæ. Картæбæл амонуй Уæрæсей сæйраг горæт Мæску.

Гъ. Рабаргæй Иристон æма Уæрæсейæй устурдæр кæци æй?

– Сабийтæ, ацибон мах цæуæн Мæскумæ. Æма тагъддæр цæбæл нихъхæртдзинан? (*Мæскумæ цæуй поезд, тæхуй хуæдтæхæг.*)

С. Поезд æрæгæмæдæр нихъхæртдзæнæй. Гъæуй нæ хуæдтæхæги тæхун.

Гъ. Нæ Иристони горæттæмæ дæр поезд æма хуæдтæхæгбæл цæуæн?

(Сабийти дзуаппитæ.)

Гъазт «Хуæдтæхæг»

Медес: Сабийтæ тумбул зилди лæуунцæ, къохтæ базуртау фæйнердæмæ райтигътонцæ.

Скуста хуæдтæхæг: ры-ры-ры!

Сабийтæ фæйнердæмæ «тæхунцæ».

Хуæдтæхæг æрбадтæй: ры-ры-ры!

Сабийтæ æрбадунцæ ниллæггомау дзоццæги (2-3 хатти рагъазунцæ.)

Дид. гъазт «Равзарæ туруса æма герб»

Сабийти стъолтæбæл – лухгонд хузтæ – Уæрæсе æма Иристони турусатæ æма гербтæ. Лухгонд хæйттæ баеу кæнунцæ.

Гъомбæлгæнæг кæсуй, сабийтæ куд арæхсунцæ хузтæ æмбурд кæнунмæ æма сæмæ фарстатæ дæттуй:

– Уорс, сурх, цъæх – циуавæр турусай хузтæ æнцæ? Дууæсарон герб ба? Ци амонунцæ аци хузтæ? Иристони герб ба циуавæр æй?

Гъ. Зæгъай, Фатимæ, Уæрæсей сæйраг горæти ном. *(Уæрæсей сæйраг горæт æй Мæску.)*

(Еу хатт ма амонуй Мæску картæбæл.)

Уæрæсей ес берæ горæттæ, гъæутæ; цæруй си берæ адæмихæттитæ. *(Æрдзи исконд иллюстрацитæ æма хузтæй равдесун.)*

– Куд уæмæ кæсуй, сабийтæ, Уæрæсе дæр мах Иристони хузæн минкъий æй? *(Уæрæсе æй устур, ес си æнакæрон берæ гъæдтæ, фæзтæ, уæдта цæугæдæнттæ.)*

– Иристони сæйраг горæт дууæ дехи кæнуй «Терк». Мæскуй астæути ба циуавæр цæугæдон цæуй? Мæску дæр дууæ кæнуй цæугæдон «Мæску».

Гъ. Нæ ахурти кæронбæттæни ке фæндуй Мæскуй туххæй æмдзæвгæ радзорун?

(Сабитæй еске рагацау бацæттæ кæнуй æмдзæвгæй цубур æскъуддзаг, кенæ ба зар.)

7-аг ахури сахат

Темæ: «Винегрет æй салат, æнæнези хуасæ». (Дидактикон гъазт.)

Нисангæ:

- Монолог нихаси ирæзтбæл косун идарддæр.
 - Архайун предметти туххæй цубурæй радзорун; пайда кæнун грамматикон арæзтмæ гæсгæ аллихузон гъудиæдтæй.
- Ахур кæнун сабийти, гъудиæдтæ аразгæй, бæттæгтæ «æма», «уомæн æма»-æй пайда кæнун; пайда кæнун фæрсдзурдтæй: галеу фарс, бунæй, рахес фарс æма у. ид.
- Муртæ **хъ** æма **къ** сугъдæг дзорунбæл косун.
- Сабийтæмæ кустуарзондзийнади æнкъарæнтæ æвзурун кæнун алли хузи мадзæлттæй.

Рагагъонмæ куст. Халсарти туххæй исахур кæнун цубур æмдзæвгитæ, бацеутæ.

Æрмæг: еу сувæллон, цума космосæй æртахтæй, уæхæн дарæси; халсарти хузтæ лухгондæй; кæрдтæ æма халсартæ винегретæн, раздарæнтæ æма къохмæрзæнтæ алли сабийæн дæр.

Ахури цуд

Гъ. Сабийтæ, хæстæгдæр мæмæ æрбалæууайтæ. Уинетæ, ка нæмæ æрбацудæй иуазæггади? Аци бищцеу нæмæ космосæй æртахтæй. Ис æй иуазæг кæнæн? Естæмæй æй хуарз фæууинæн. Кæмæ уи ци ес?

1 сабий: Мæнæ дин къанфет.

Туазæг: Къан-фет ба ци æй? *(Дæргъвæстийнæ дзурд кæнуй.)*

2 сабий: Райсæ печени.

Иуазæг: Пе-че-ни ба ци æ-и-й?

3 сабий: Мæнæ дин кæрдту.

Иуазæг: Ци æй кæ-рр-дт-у?

Гъ. Мадта гетьре райсæ.

Иуазæг: Г-е-тъ-ре? Ц-и-æй?

Гъ. Сабийтæ, мæнæ 'й винегретæй фæххинцæн. Винегрет хуæрис?

Винегрет ци æй, уой дæр нæ зонуй. Радзорайтæ, ци æй винегрет, цæмæй конд æй? (*Винегрет искаенæн халсартæй.*)

Циуавæр халсартæй искаенæн аци салат? (*Картоф, æпхæ, къабусга, гетьре, къумбул, хъæдорæ æма гъæдиндзæй.*)

Стъолбæл тæбæгъи еугур халсартæ дæр.

– Радзорайтæ аци халсарти туххæй не 'уазæгæн: кæми зайунцæ, уиндæ æма адæмæ гæсгæ циуавæр æнцæ? Райахуадун кæнетæ иуазæгæн алкæци халсарæй дæр.

Сабийтæй алкедæр еу халсар райсуй æ къохмæ æма дзоруй иуазæгæн, циуавæр халсар æй, цихузон, ци адæ кæнуй, циуавæр формæ ес халсарæн, уæдта кæци рауæн зайуй. Гъомбæлгæнæг æ гъос даруй сабийти дзубандитæмæ æма кæми гъæуа, уоми син æнхус кæнуй.

Гъ. Алцидæр радзурдтан не 'уазæгæн халсарти туххæй. Цума сæ багъуди кодта?

Дид. гъазт: «Равзарæ халсартæ»

Гъ. Стъолбæл ци лухгонд хузтæ ес, уони баеу кæнæ æма равзарæ халсартæ. Æ бунтæ ци халсарæн хуæрæн, уой райсæ стъоли галеу фарсмæ, æ сæртæ ци халсарæн хуæрæн (гъомæ, зæнхи уæлцъарабæл ци ес), уой ба рахес фарсмæ.

Картоф – цъæх гъæдиндзæ

бунди гъæдиндзæ – гетьре

æпхæ – помидор

къумбул – къабусга

бодæн – хъæдорæ æма у. ид.

Гъомбæлгæнæг иуазæгмæ æ цæстæ даруй, уæдта сабий-ти æргом æздахуй, иуазæг биццеу ци халсартæ æрæмбурд кодта, уонæмæ. Хатдзæг искодта æма идарддæр бацеу-бацеути гъазуй иуазæги хæццæ. Иуазæг дзуапп ку нæ ис-сера, уæдта ин æнхус кæндзæнæнцæ сабийтæ. (Дзуаппæн равдесун халсари хузæ).

Бацеу-бацеу:

1. Дæ сифгун сæр – пæлæхсар }
Æй æртæхæй хуæрзæхснад. } равдесун æпхæ

2. Æддæгуæле дæ дарæс, }
Дæ пълцитæ – дууадæс. } равдесун къабусга

Гъ. Нурæй фæстæмæ не ’уазæг хуарз зондзæнæй, халсартæ ци æнцæ æма кæми зайунцæ, уой.

– Сбадетæ уæ бунæтти æма лæмбунаг байгъосетæ, æз уин бакæсдзæнæн æмдзæвгæ.

Халсартæ

Тæмæн калуй нæ сæрдæ,
Ци рохс си æй мæ зæрдæ!
Низмалдæнцæ халсартæ,
Бор сæртæ ’ма цъæх сæртæ.
Нæ дзæхæрай æмвæрстæ
«Цæрунцæ» хуæргæнæстæ,
Болгитæ – гæллеу гъостæ,
Пæмидортæ – сурх ростæ.
Уорс нæстæ, талгъæр нæстæ,
Цæййæстæ ’нцæ, цæййæстæ!
Уони донæй ка ’фсадуй,
Сугъдæг сæ ка æхсæдуй?
Нанай хæццæ æмвæрстæ
Косуй Дзуле къундзæстæ.

Къибирти А.

Гъ. Сабийтæ, кæсайтæ цæйбæрцæ тиллæг ес аци хумти?
(Равдесун аллихузон халсартæ æма ма еухатт бакæсун æмдзæвгæ.)

Гъ. Нур зондзинайтæ сумах дæр, сабийтæ, халсартæ адаймаги æнæнездзийнадæн ци æнхус æнцæ, уой. Гъæздуг æнцæ аллихузон витаминтæй. Еуетæ нин нæ цæститæн æнхус кæнунцæ; иннетæ ба, цæмæй хуарз ирæзæн; иннетæ организмæн нези нихмæ тох кæнунмæ æнхус кæнунцæ.

Гъазт «Хуæруйнаггæнæг»

Гъ. Уæ къохтæ нихснетæ, раздарæнтæ бабæдтетæ, кæрдтæ райсетæ. Мæнæ стьолбæл халсартæ. Анæй винегретæн кæцитæ гъæунцæ, уони ма нæ иуазæгæн еу хатт радзоретæ, уæдта сæ кардæй лух кæндзинайтæ арæхсгай. Уе 'нгулдзитæ гъæуай кæнетæ. Лухгонд халсартæ мæнæ аци кæхцæмæ калетæ. *(Стьолбæл – кæхцæ).*

Гъомбæлгæнæг сабийтæмæ æ цæстæ даруй æма амонуй, куд аййевдæр лух кæнун гъæуи халсартæ, уой.

Кæронбæттæн.

Гъ. Мæнæ ци рæсугъд æма хуæрзадæ винегрет искодтан!
Рахуæрайтæ æма зæгъетæ, хуæрзадæ рауадæй нæ винегрет?

Иуазæг. Винегрети ес берæ витаминтæ. Мæ зæрдæмæ фæццудæй уæ салат! Нæхемæ ку фæццæуон, уæд æз дæр мæ бийнонтæн байамондзæнæн, винегрет куд кæнгæ æй, уой. Æрмæст мин раттетæ къабусга, картоф, æпхæ, къумбул, гъæдиндзæ, хъæдорæ. Уæхæн халсартæ махмæ нæ зайунцæ. *(Еу хатт ма равдесуй халсартæ. Сабийтæ халсартæ тæскъæмæ æмбурд кæнунцæ.)*

Гъ. Иннæ хатт ба кæндзинан рæзæй салат. Табуафси, æр нæмæ цо! Нур ба хуæрзбон.

Сабийтæ иуазæги рафæндараст кодтонцæ æ лæвæртти хæццæ.

Темæ: Дзол хуайраги продукттæн сæ сæр.

Беседæ. Нихас кæнун.

Нисантæ:

– Сабийтæн лæдæрун кæнун, æнæ дзолæй цард ке нæййес.

Исбæрæг кæнун сабийти зонундзийнæдтæ дзоли туххæй, ци мадзалæй фæззиннуй фингæбæл.

– Ахур сæ кæнун сюжетон хузтæмæ гæсгæ дзорунбæл, сæ грамматикон арæзтмæ гæсгæ аллихузон гъудиæдтæй пайда кæнун; фарстатæн æнхæст дзуапп рагтун.

– Дзолбæл ка косуй, еци адæми кустæн аргъ кæнун.

Дзурдуат: мæнæуæ, æфсерæ, комбайн, трактор, элеватор, куройнæ, кæрдзин.

Рагагъонмæ куст. Сæрмагондæй æркæсæн хуари продукттæмæ. Дзол æма инсадæй конд æндæр продукттæмæ. Фæууинæн, дзол куд ласунцæ рæвдауæндонæмæ, туканмæ, экскурсий фæццæуæн дзолгæнæн цехмæ. Æркасæн хузтæ æма иллюстрацитæмæ; ахур кæнæн æмдзæвгитæ, æмбесæндтæ.

Æрмæг: алли сабийи рази дæр стьолбæл – инсад, хуар, æфсертæ; сюжетон хузтæ «Комбайн косуй», «Элеватормæ хуар ласунцæ».

Ахури цуд

Хетæгкати Къостай æмдзæвгæ «Лæгау»-æй скъуддзаг бакаесун.

... Дзол ку уайдæ, уæд бæргæ, –

Дæу дæр си хай фæууидæ!

Ку нæ уа, уæдта хуæргæ! –

Кæрдзинæй æстонг æрветæ!

– Сабийтæ, ацибон дзордзинан дзоли туххæй. «Æнæ дзолæй цард нæййес» – фæззæгъунцæ адæм. Æрбакæсайтæ ардæмæ. (*Салфеткæ исиста: стъолбæл ес дзол æма инсадæй конд аллихузон продукттæ*).

– Рамин дзорайтæ сæ нæмттæ, атæ ци æнцæ? (Амонуй стъолмæ, сабийтæ дзорунцæ еугай.)

– Кæцæй фæззиндтæнцæ аци продукттæ нæ фингитæмæ? Тукан æма цæлгæнæнæй.)

– Цæмæй конд æнцæ дзол, гул, печени, къере, торт æма у. ид. (*Аци хуайрæгтæ конд æрцудæнцæ инсадæй*.)

Гъ. Дзолтæ, печенитæ, пряниктæ, гултæ, къеретæ кæнунцæ инсадæй. Æма сæ кæнгæ ба кæми кæнунцæ? Дзолгæнæн цехти кæнунцæ дзолтæ, къеретæ, æма лауизтæ ба нана скæнуй цæлгæнæни. (*Идарддæр сабийтæ еугай дзорунцæ дзол, кенæ ба къеретæ куд искæнунцæ, уой*.)

– Хуарз зонетæ, сабийтæ дзол æма къеретæ куд кæнæн, уой. Гъæйдæ, уой туххæй бакæсæн æмдзæвгæ:

Губади – куронгæс

Сæудари кумæ фестуй

Губади – куронгæс?

Донгон ин – карки сестæй, –

Куройнæ кауин къæс.

Еу бонмæ сæдæ къæссай,

Гъæйттæй, инсуй тиллæг.

Инсадæй ис сæнтуорс уй, –

Фестуй е метин лæг.

Мæнæуи уорс инсадæй

Кæнунцæ дзол, æхцин.

Хуæнхаг хуари инсадæй, –

Ци адгин æй кæрдзин!

Къибирти А.

Гъ. Æркæсайтæ стъолтæмæ, циййес уæ рази?

С. Инсад æма хуари нæмгутæ.

Гъ. Ци игъауги ес инсад æма хуарæй? Къохæй сæ фæууинайтæ.

С. Инсад æй уорс, фæлмæн, нæмгутæ ба – хъæбæр, бор.

Гъ. Куд æнгъæл айтæ, инсад нæмæ куд рауайуй? (*Нæмгутæ ницъцъæлæ кæнæн, куройни сæ æринсæн.*)

– Бавзарайтæ мæнæ аци нæмгутæй инсад искæнун. (*Гъомбæлгæнæг райсуй дууæ тъæпæн дори, еу дорбæл æркодта нæмгутæ, иннæ дорæй ба сæ архайуй цъæлæ кæнунбæл, кæрæдзæбæл дортæ хафуй, сæ астæуæй стъолмæ кæлунцæ нурхæй нæмгутæ.*)

Гъ. Цæмæй нин уорс фæлмæн инсад уа дзол кæнунмæ, уой туххæй хуар фæлласунцæ куройнæмæ æма сæ æринсæн. Сабийтæ, зонетæ аци нæмгутæ кæцæй райстан, уой?

С. Хуари нæмгутæ æфсерти медæгæ исцæттæ унцæ. Зайунцæ будурти.

Гъ. Бацеу-бацеу.

Сугъзæрийнæ закъæгун зæронд лæг, } Æфсерæ
Æ сæдæ дзиппеми – сæдæ сабийи. }

Лæмбунаг æркæсетæ æфсертаемæ, уæ къохмæ сæ райсетæ, уотемæй.

Сюжетон хузæ «Мæнæугæрдæни»

Гъ. Ка уи зонуй, æфсертæй нæмуг куд райсæн?

С. Инайæ кæнун сæ гъæуй.

Гъ. Мадта бакæсайтæ, куд инайæ кæнунцæ æфсертæ. (*Амонуй хузæмæ «Комбайн косуй»*).

Гъ. Ци косуй комбайн? (*Æфсертæ кæрдуй, инайæ сæ кæнуй, хуар кæлуй комбайни трубайæй машини гуфæмæ.*)

– Хуари куст ка кæнуй, уони дæсниæдтæ мин радзорайтæ. (*Комбайнер, шофер, тракторист.*)

Гъ. Еу дзурдæй ба – зæнхкосгутæ. (*2-3 хатти дзорунцæ нæуæг дзурдтæ еумæ, уæдта еугæйттæй.*)

Бацеу-бацеу.

«Накæ кæнуй æфсерти астæу, раст цума денгизи накæ кæнуй. Хуар ба æ трубайæй донау уайуй». (*Комбайн*)

Гъ. Æма сумах зонетæ уойбæрцæ хуар кумæ ласунцæ, уой. *Сабийтæ, еци хуар бафснайунцæ элеватори. Элеватори хуар еци гъæдонæй, дзæбæхæй байзайуй.*

(*Равдесуй элеватори хузæ дæр.*)

– Арæзт æй раст хуæнхаг мæсуги хузæн, фал – тумбул.

– Элеваторæй ба хуар кумæ ласунцæ инсунмæ?

С. Хуар инсунмæ ласунцæ куройнæмæ.

Гъ. Уæдта инсад куройнæй кумæ фæлласунцæ?

С. Инсад куройнæй фæлласунцæ тукæнттæмæ, дзолгæнæн цехтæмæ.

Æмбесæндтæ

1. Æнæ цæнхæй – æнадæ,

Æнæ дзолæй – æстонг.

2. Куст адæймаги рæсугъд кæнуй,

Зийнадæ ба – фудуиндæ.

Æнгулдзитæй гъазт

Гъомбæлгæнæг къохти æнгулдзитæ змæлун кæнуй æма дзоруй.

Мах ан æнсувæртæ,

Косун берæ уарзæн:

Хестæр – сог ниффадуй,

Амонæн – нийарт кæнуй пеци,

Астæуккаг – гултæ фицуй,

Кæстæр – æнсувæрти игъæлдзæг кæнуй.

(*2-3 хатти æй дзорунцæ*)

Гъ. Сабийтæ, нур сумах базудтайтæ, цæмæй дзол нæ фингæмæ æрбахъæрта, уой туххæй ибæл цæйбæрцæ фудæбон кæнун гъæуй, уой. Ка йбæл косуй, еци адæни фудæбонæн аргъ кæнун гъæуама зонæн. Цæмæй дзол,

печенитæ, пряниктæ, кьеретæ алкæддæр нæ фингæбæл уонцæ. Дзол гъæуай кæнун гъæуй, бугътæмæ ’й гæлдзун тæрегъæд гъуддаг æй.

Аци дзубанди уæ зæрдæбæл даретæ: «Дзол æй нæ царди хуасæ».

Хуæрзбон. Нæ иннæ фембæлдмæ.

9-аг ахури сахат

Темæ: «Мæ горæт». (Гъазти хузи.)

Нисантæ:

– Сабийтæ сæ горæти туххæй ци зонунцæ, уой рабæрæг кæнун.

– Ахур сæ кæнун хузæмæ гæсгæ радзурдтæ аразунбæл, пайда кæнун алли хузи вазуггин гъудиæдтæй.

– Сабийти зæрдити сæ уарзон горæтмæ сæрустур æма уарзондзийнади æнкъарæнтæ æвзурун кæнунбæл архайун.

Рагагъонмæ куст. Исаразун экскурситæ нæ горæти зæрдæбæлдаргæ бунæттæмæ. Сабийти фæххонун музейтæмæ, театрмæ, хузæгæнгути равдиститæмæ. Ба сæ зонгæ кæнун нæ бунæтгон финсугути æма поэтти сфæлдистади хæццæ. Сæрмагондæй æрдзубанди кæнун нæ горæти алфамбулай æрдзи туххæй.

Хузтæ, иллюстрацитæ – нæ горæти зæрдæбæлдарæн бунæттæ; гæгъæди æма кърандас – алли сабийæн, микрофон – дзорунæн. *Исахур кæнун æмдзæвгæ:*

Федог

Рохсмæ, фæсæвæд, тундзетæ,

Рохсмæ цæуетæ æнгом.

Нифс, лæгдзийнадæ уарзетæ,

Скæнтæ муггагмæ стур ном.

Арвмæ мæсуг амайетæ,

Хормæ скæнетæ фæндаг,

Гъайт, зәрдиугай уайетæ,
Догъи ма уотæ фæстаг!

Малити Геуæрги

Нæ горæт

Хуæнтæй нæ горæт – бæрзонддæр,
Фæзтæй нæ горæт – хуæрзконддæр,
Хорау нæ горæт æрттевуй,
Нæуæгæй-нæуæгмæ æ дарæс æййевуй...

Цæгæратти Гизо

Ахури цуд

Гъ. Сабийтæ, ацибон нæмæ адтæнцæ туристтæ Уæрæсей берæ горæттæй. Фиццаг хатт æнцæ аци адæн нæ горæти. Цæмæй нæ райгурæн зæнхæ сæ зæрдæмæ фæццæуа, уой туххæй нæ гъæуй берæ байархайун.

Куд фусунтæ, уотæ мах уодзинан экскурсоводтæ дæр.

– Экскурсоводи ихæс ба ци æй, сабийтæ?

Дид. гъазт «Мæ горæт»

Медес. Гъазæн будурбæл ци зæрдæбæлдарæн хузтæ ес, уони туххæй 3-5 гъудиадæмæй аййев радзорæ, цæмæй ма не ’уазгутæ иннæ хатт дæр балци цæунмæ равзаронцæ мах горæт.

Фиццаг дзурди барæ кæмæн радтæн, уой ба нимайæнмæ гæсгæ æвзарæн.

Еу, дууæ, æртæ тæрхъоси,

Еу, дууæ, æртæ фуси,

Еу, дууæ, æртæ устур къоси

Бахуардтонцæ зæтхæ.

Еу, дууæ, æртæ – иссерæ сæ ду.

Сабийтæ радугай хузтæ есунцæ æма еугай радзурдтæ дзорунцæ.

1 сабий:

... Аци цирт – монумент лæууы нæ проспекти кæрони, Штыби фæзæ ке хонæн, уоми... Уотæ еугай дзорунцæ сабийтæ нæ уарзон горæти зæрдæбæлдарæн бунæтти туххæй.

2 сабий:

Хæлардзийнади фæзæ дæр ес нæ горæти. Аци монумент ба уой æвдесæг æй, аллон æма уруссаг адæн кæддæриддæр хæларæй ке цæрунцæ. Ами алли бон дæр фæууы берæ адæн, уæлдайдæр сæрди. Дессаги фæлладуадзæн бунат æй. 3-аг сабий дзоруй æмдзæвгæ:

Нæ горæт

Хуæнхтæй нæ горæт – бæрзонддæр,
Фæзтæй нæ горæт – хуæрзконддæр.
Хорау нæ горæт æрттевуй,
Нæуæгæй-нæуæгмæ æ дарæс æййевуй.

Гъ. Сабийтæ, нæ горæти алливарс ци рæсугъд æрдзæ ес, уой туххæй ка радзордзæнæй не ’уазгутæн?

Байгъосæн еу дууæ сабиема: «Берæ уарзун нæ горæт. Гъæйдæ – уай, нæ алли фарсмæ ракæсæн, кæми ма ес уæхæн æрдзæ! Бæрзонд хуæнхтæ, цъететæй æмбæрзт. Нæ гъæунгтæ æма фæзтæ – цъæх-цъæхид, аллихузон деденгутæ хормæ тæмæн калунцæ. Терки дони унæрмæ игъосгæй, зæрдæ цийнæй ирайуй.

Еудзурдæй, мах горæтæй фулдæр зæрдæбæлдарæн бунæттæ еу горæти дæр нæййес, мах горæтæй рæсугъддæр горæт а – зæнхæбæл нæййес» æ. у. ид.

Графикон хузæ

Гъ. Уæхæн рæсугъд радзурди фæсте уи алкедæр кърандас æма гæгъæди райсæд. Исхузæ кæнетæ, сабийтæ, нæ уарзон горæти уæ зæрдæмæ хъæбæрдæр ци фæууы, уони. Ци хузтæ искæнæн, уони балæвар кæндзинан не ’уазгутæн.

Кæронбæттæн.

Гъ. Нур ба бал хуэрзбон.

10-аг ахури сахат

Тема: «Цæмæй рабæрæг уй æрдхуарддзийнадæ»

Нисантæ:

– Ахур кæнун сабийти аййев радзурдтæ аразунбæл, текстмæ гæсгæ радзурд, кенæ ба аргъауи медес радзорунбæл.

Ахур кæнун æмбесæндтæ æма син сæ медес лæдæрун кæнун, архайун, дзоргæй, æмбесæндтæй пайда кæнунбæл.

– Идарддæр косун гъудиадти арæзтбæл, зонун дзурдæн æ бунаг рабæрæг кæнун æма схемæй равдесун, гъудиадæ цал дзурдемæй арæзт æрцауи, уой.

– Сабийтæмæ æвзурун кæнун хæлардзийнадæ æма æмбалдзийнади æнкъарæнтæ.

Рагагъонмæ куст. Бацæттæ кæнун теми хæцца баст текст радзорунмæ цалдæр æмбесонди. Л. Толстой басня «Дууæ æмбали».

Æрмæг: мел æма амонæн фæйнаг, алли сабийæн дæр кърандас æма гæгъæди.

Ахури цуд

Евгъуд ахуртæй 1-2 æмбесонди зердæбæл æрлауун кæнун.

Гъ. Сабийтæ, æз уин æмбесæндтæ радзордзæнæн, сумах ба мин сæ медес балæдæрун кæнетæ, цæй туххæй æнцæ æма сæ куд лæдæретæ.

1. Хуарз æмбал зин сахатти рабæрæг уй.
2. Сæдæ сомемæй сæдæ æмбали – хуæздæр.
3. Зундгин æмбал идард фæндагæн – е 'мбес.

Сабийтæ архайунцæ æмбесæндти медес балæдæрунбæл, кæд гъæуа, уæд син гъомбæлгæнæг æнхус кæнуй.

Гъ. Сабийтæ, кæмæн уи ес æмбал, æрдхуард?

– Циуавæр уа гъæуама æмбал? (*Байгъосун сабийти дзуæппитæмæ.*)

Гъ. «Æмбал зин сахатти уайтагъд дæ уæлгъос æрбалæудзæнæй».

Л. Толстой «Дууæ æмбали»

Гъæди цудæнцæ дууæ æмбали, сæ размæ рагæпп кодта арс. Еу си ралигъдæй, бæласæмæ исхизтæй æма æхе баримахста. Иннæ ба сагъдауæй байзадæй. Ци гæнæн ма ин адтæй, – зæнхæбæл радæргъæмæ æй æма æхе мардæфсон искодта.

Арс имæ бацудæй æма ймæ æсмуститæ кæнуй; биццеу уолæфгæ дæр нæбал кодта. Арс бангъæл æй мард æй – æма 'й ниууагъта.

Арс ку рандæ æй, уæд иннæ биццеу бæласæй æрхизтæй æма ходуй: «Зæгъай ци дин дзурдта арс дæ гъоси?»

Загъта мин: «Лæгъуз адæймаг уæхæн æй, е 'мбали тæссаг уавæри ка ниууадзуй».

– Куд уæмæ кæсуй, сабийтæ, бæласæмæ ка исхизтæй æма æхе ка баримахста, е хуарз æмбал æй?

Байгъосæн сабийти гъудитæмæ.

– *Циуавæр æмбесонд ма æй хæстæг аци басняй медесмæ?* «Зундгин æмбал идард фæндагæн – е 'мбес».

С. Раст нæ бакодта е 'мбали тæссаг уавæри ка ниууагъта, еци биццеу.

Гъ. Еумæ дзорæн аци æмбесонд – «Зундгин æмбал даргъ фæндагæн – е 'мбес». (*Еумæ, уæдта еугæйттæй дзорунцæ.*)

Гъ. Нур ба басня дзорæн рольтæмæ гæсгæ.

(*Сцени архайгутæй дамун, цæмæй сæ дзурдтæ аййев дзорунцæ.*)

Нæуæгæй æртæ сабийи басня дзорунцæ рольтæмæ гæсгæ.

Гъомбæлгæнæг æппæлуй сабийти сæ хуарз архайди туххæй.

Гъызт «Содзийнæ æма æрций»

Сабийтæ кæрæдземæ кылдунæрдæмæ æрлæуунцæ.

Гъомбæлгæнæг «содзийнæ» ку зæгъа, уæд размæ æргубур кæнуңцæ, се 'уæнгтæбæл хуæцгæй; «æрций» ку зæгъа, уæдта æмраст ислæуунцæ. Уотæ размæ æма фæстæмæ ратасæ-батасæ кæнуңцæ.

(Аци гъызти æмбалдзийнадæ рабæрæг уй, архайд раст ку цæуа, уæд.)

Гъ. Сабийтæ, басняй циуавæр архайгути хæццæ базонгæ айтæ?

С. Дууæ биццеуей хæццæ.

Гъ. Ка радзордзæнæй биццеути туххæй? Гъудиæдти гъæуама уа 2-5 дзурди.

Гъæди цудæнцæ дууæ æмбали.

Сæ размæ рагæпп кодта арс.

Ци дин дзурдта арс?

Е 'мбали ка ниууадзуй?

Гъ. Цал дзурдемæй арæзт æй фиццаг гъудиадæ? Дуккаг, æртиккаг? Æ. у. ид.

Гъ. Нæ зæрдæбæл ма еухатт æрлæуун кæнæн нæ ацибон æмбесæндтæ.

(Дзорунцæ гъомбæлгæнæги хæццæ еумæ, уæдта еугæйттæй.)

– Æнæ æмбалæй гъæди сирд дæр нæ цæруй.

Гъ. Кæрæдзей уарзетæ, сабийтæ. Нæ иннæ фембæлдмæ.

II ахури сахат

Темæ: «Аргъæутти хæдзарæ»

Нисæнтæ:

– Сабийти зонгæ кæнун нæуæг аргъауи хæццæ.

Ахур кæнун аргъауи архайгутæн аргъ кæнун сæ циуавæрдæр минеугутæмæ гæсгæ; тексти медесмæ

гæсгæ фарстатæн дзуапн дæттун грамматикон арæзтмæ гæсгæ аллихузон гъудиæдтæй.

– Æнæзонгæ дзурдтæ æма дзурдбæститæ лæдæрун кæнун.

– Адæмон фольклормæ уарзондзийнади æнкъарæнтæ æвзурун кæнун сабийти зæрдити; цæмæдесæй игъосунбæл сæ ахур кæнун.

Рагагъонмæ куст. Аргъæутти киунугутæй сæрмагонд æркаст исаразун. Цалдæр аргъæуей медесмæ гæсгæ бацæттæ кæнун фарстатæ викторинæ хузи.

Æрмæг: кърандæстæ, фломастертæ, гæгъæди алли сабийæн дæр.

Ахури цуд

Гъомбæлгæнæг сабийти хæццæ æрлæууы киунугути тæрхæгмæ хæстæг.

– Сабийтæ, æркасайтæ лæмбунæг, нæ киунугути тæрхгутабæл ци берæ киунугутæ ес, уонæмæ. Мæнæ ци тæрхæгмæ кæсæн, уоми еумæ æвæрд циуавæр киунугутæ ес?

Сабийтæй алке æ гъуди зæгъуй.

Гъ. Раст айтæ. Уруссаг, дигорон æма ирон аргъæутти киунугутæ.

– Ранимайай, Заур, уруссаг адæмон аргъæуттæй циуавæртæ зонис.

Фатимæ, ду ба нæхе адæмон аргъæуттæй кæцити зонис?
(Иннæ сабийтæ дæр игъосунцæ æма дзусæппитæ сæнхæст кæнунцæ.)

Гъ. Сослан, зæгъай, циуавæр дзурдтæй райдайæн дзорун аргъау?

(Цардæнцæ æма адтæнцæ, раги-ма раги...)

*Гъомбæлгæнæг райсуй тæрхæггæй киунугæ æма кæсуй:
«Хæфсæ æма мулдзуги аргъау».*

Хæфсæ æма мулдзуг лимæнтæ адтæнцæ æма аллирдæмæ еумæ цудæнцæ. Еу бон ба сæ дони сæрти хезун багъудæй æма мулдзуг истаси æй: «Нур мæ ласгæ ку кæндзæнæй æма ци кæнон?» Хæфсæ ин загъта:

– Ма тæрсæ, мæнæ мæн рагъи рабадæ æма дæ æз бахæсдзæнæн.

Мулдзуг хæфси рагъи рабадтæй, æма хæфсæ дони балауирдта. Е дони ку ранигъулдæй, уæд мулдзуг ба дони сæрбæл райзадæй æма ’й гулфæн раскъафта.

Хæфсæ дони бунти фæууордæг æй æма билæй гъæуай кодта, мæ лимæн ци фæцæй, зæгъгæ.

Мулдзуг ба дони сæрбæл гъæргæнгæ уадæй: «Ардиги æндæмæ лæгъузи хæццæ макебал ислимæн кæнæд!»

Гъ. Уæ зæрдæмæ фæццудæй? Циуавæр дзурдтæй райдæдтон аргъау кæсун?

С. Хæфсæ æма мулдзуг лимæнтæ адтæнцæ.

Гъ. Ка адтæнцæ аргъауи архайгутæ?

С. Хæфсæ æма мулдзуг.

Гъ. Раст бакодта хæфсæ?

(Сабийти дзуæппитæ.)

Гъомбæлгæнæг ма еу хатт кæсуй аргъау. Уой фæсте сувæллæнттæй домуй цæмæй аргъау хе дзурдтæй радзоронцæ.

Сабийти хатдзæгтæ.

1-аг сабий. Дессаги аргъаумæ байгъустан, фал хæфсæ хуарз æмбал нæ разиндтæй.

2-аг сабий. Гъай-гъай, æ бон адтæй мулдзуги дони сæрти æнцонтæй баефхæссун.

3-аг сабий. Зин уавæри ку равзурстæнцæ, уæд рабæрæг æй, цæйбæрцæбæл фæдар адтæй хæфсæ æма мулдзуги лимæндзийнадæ.

Гъ. Нæ ахуртæ кæронмæ æрхъæрттæнцæ æма мæ фæндуй, цæмæй аргъауи архайгутæ исхузтæ кæнайтæ. Хузтæмæ

гæсгæ ма еухатт радзордзинан аргъау.

Гъ. Арфæ уин кæнун, сабийтæ. Хуарз бакустайтæ. Нæ иннæ фембæлдмæ.

12-аг ахури сахат

Темæ: «Зумæг». (Исахур кæнун Рæмонти Александри æмдзæвгæ.)

Нисантæ:

Ахур кæнун сабийти æмдзæвги фæлгонцгун æвзаг лæдæрунбæл; багъуди æй кæнун.

– Дзоруни интонаций хуæрзгъæдæдзийнадæ æма æййивддзийнадæбæл куст парахатдæр кæнун.

– Сабийтæн поэзи æма æрдзæ уарзун кæнун.

Дзурдуат: арф хъæпæнтæ, метин лæг, зæронд тæस्कъæ.

Рагагъонмæ куст. Зумæгон æрдзи аййевдзийнадæмæ сæрмагонд æркаст; бакæсун радзурдтæ, æмдзæвгитæ, бацеутæ.

Æрмаг: сюжетон хузæ «Зумæг».

Ахури цуд

Гъ. Сабийтæ, хæстæг мæмæ æрбалæууетæ (*къæрази цори лæууй.*) Æз уин бакæсдзæнæн бацеу, кæсетæ тургъæмæ æма рагъуди кæнетæ:

Арф хъæпæнтæ, арв – ниллæг.

Исарзтон метин лæг.

Зæронд тæस्कъæ – æ сæрбæл.

Бурдæнæй конд – æ хъæппæл...

Гъ. Еу хатт ма ракæсайтæ къæразæй. (*Сабийтæ кæсунца къæразæй тургъæма, гъомбæлгæнæг ба æмдзæвгæ кæсуй идарддæр.*)

... Мæ цонæгъбæл фæббадтæй

Æвеппайди хевастæй.

Гъей! Ёрлаууа! Гъей! Баран!
Ма фудуаг кәнә барай!..

Эх, ци хуарз дә, ци,
Зумәг,
Хәларзәрдә,
Зув-зувәг!..

Гъ. Сабийтә, әмдзәвгә уә зәрдәмә фәщудәй? Ний-финста дигорон поэт Рәмонти Александр. Ё ном ин исхудта «Зумәг».

(Сюжетон хузә: «Зумәг» фәйнагбәл ауигъд. Сбадетә уә бунәтти әма ма еухатт ләмбунәг байгъосетә әмдзәвгәмә. Уәдта 'й ахур кәндзинан наизусть.

(Кәсуй әмдзәвгә, әнәзонгә дзурбәститә ләдәрун кәнгәй.)

Гъ. Ци исаразта сабий метәй?

С. Исаразта метин ләг.

Гъ. Ё уәледарәс циуавәр әй?

С. Ё сәрбәл – тәскъә. Бурдәнәй конд ә хәппәл.

Гъ. Цихузи бавдиста әхе метин ләг?

С. Фудуагәй. «Мә цонәгбәл фәббадтәй.

Ёвеппайди хевастәй»

Гъомбәлгәнәг райдайәнәй кәсуй әмдзәвгә:

Ёрцудәй дада – зумәг,
Халас боцьотә, тузмәг.
Ёвзедуй мәнмә 'ндиудәй
Ё зумәгон уорс миутәй.

Гъ. Зумәги әрцуд уин әхцәуән әй, әви гьуләг?

С. Хъәбәр әхцәуән нин әй зумәги әрцуд. Ёрдзә ә фәлуст раййивта, уорс-уорсид дарәси фуд дессаг аййев әй.

Гъ. Нәуәгәй байгъосетә, куд аййев кәсун гъәуй әмдзәвгә, сумах ба, сабийтә, уәхенимәр дзоретә мә фәсте, әрмәст билти змәлдәй.

(Гъомбæлгæнæг ма еу хатт кæсуй æмдзæвгæ, еу дуууæ минуттей фæсте бафæрсуй, æмдзæвгæ тагъддæр ка багъуди кодта, уæхæн 2-3 स्कьоладзауей. Алли сабий дæр дзоруй æмдзæвгæй цуптар рæнгъи. Дзоргæ-дзорун гъомбæлгæнæг æ гъос даруй, цæмæй интонацимæ гæсгæ аййев, раст дзоронцæ æмдзæвги рæнгъитæ. Уæ ниййергутæн дæр æй радзордзинайтæ хæдзари.)

Гъызт

Гъ. Исистетæ уæ бунæттæй. Рацотæ уати астæумæ. Дзорæн æмдзæвги дзурдтæ æма сæ архайдæй равдесæн.

Уазал зумæг – сум – сумæг,
Æнæхатир – фуртузмæг.
Ниннеуй рагъбæл гъæрай,
Фæттæрсун мин æнгъæл æй...
Урдуг къоли ратæхун,
Фæстæмæ дæр æздæхун.

(Гъазунцæ 2-3 хатти.)

Цума уи ка фулдæр рæсугъд дзурдтæ иссердзæнæй зумæгон æрдзи туххæй? Цихузон æй мет? Куд федауцæ æй æ дарæс?

С. Мет æй уорс, хæмпос, уазал, мет – хъисхъисгæнагæ.

Гъ. Сæумон уазали къæхти бунци цæф сирдау гъæрзуй:
«Хæрст-хæрст, хæрст-хæрст.

Сугъдæгдзоруйнаг «Гъызт зумæг» (2-3 хатти)

Хæрст-хæрст, хæрст-хæрст

Гъызт зумæг. (Гъæрай.)

Хæрст-хæрст, хæрст-хæрст (ниллæгдæр гъæлæссæй)

Гъызт зумæг.

Хæрст-хæрст, хæрст-хæрст (бунтон ниллæг гъæлæссæй)

Гъызт зумæг.

Гъ. Цæйхæццæ исбæттæн ес «мет»-и?

С. Метуард. (Бæрæ мет ку æруаруй, уæд.)

Меткалæн бел. (Мет ци белæй фембурд кæнунцæ, е.)

Мети рагъ. (*Мет еумæ æмбурдгондæй.*)

Гъ. Кæронбæттæни ма еухатт æмдзæвгæ дзорунцæ.

13-аг ахури сахат

Темæ: «**Нæуæг анзи бæрæгбон**». (Фæлгæнæнмæ гæсгæ исаразун радзурдтæ.)

Нисантæ:

- Косун монологон дзубандий ирæзтбæл, пайда кæнун аллихузон гъудиæдтæй.
- Архайун, бæрæг дзурдтæй пайда гæнгæй, гъудиæдтæ аразунбæл.
- Ирæзун кæнун фæлгæнæн, гъомбæл кæнун эстетикон æнкъарæнтæ.

Рагагъонмæ куст. Сабийти бацæттæ кæнун Нæуæг анзи бæрæгбонмæ: аразун гъазæнтæ, æрттевагитæ. Сабийти уат исаййев кæнунæн æрцæттæ кæнун аллихузон æрмæг. Исахур кæнун æмдзæвгитæ, зартæ, гъæзтитæ. Архайун бæрæгбони равдистити.

Ахури цуд

Гъ. Сабийтæ, ацибон сумахæй алкедæр уодзæнæй финсæг. Æз ба уин уæ гъудитæ финсдзæнæн тетради, цæмæй еци æрмæгæй уой фæсте газет рауадзæн.

Гъазт «Финсæг»

Æз дзорун дзурдтæ, сумах еци дзурдти хæццæ гъуди кæнетæ гъудиæдтæ.

Дзурдтæ: Гъæдæ, мет, назу, сабийтæ, зумæг, метин лæг, Нæуæг анз, Уорсзакъæ зæронд баба, лæвæртгæ.

Гъ. Нæ зæрдæбæл æрлауун кæнæн, сабийтæ, бæрæгбонмæ куд цæттæ кодтан нæхе æма нæ гъазæн уат, нæ музыкалон зал, коридор. Кæрæдземæн дзордзинан, хуæздæр нæ зæрдæбæл ци бадардтан, уой. Фиццаг бал байгъосетæ мæ

радзурдмæ: «Мæ зæрдæбæл ци лæууй».

«Мах рагæй æнгъæл кастан бæрæгбонмæ æма ймæ цæттæ кодтан. Аллихузон хеконд гъзæнтæй исаййев кодтан нæ гъзæн уат: гъæгъæдитæй лухгонд цæрæгойтæ, цъеутæ, æрттевагитæ, æрауигътан лухгонд мети гæлæботæ. Ци дессаги рæсугъд ходтæ искодтан нæ петрушкитæн. Музыкалон зал ба исаййев кодтонцæ рæвдауæндони гъомбæлгæнгутæ. Аргъæутти гъæдæ рауадæй нæ залæй. Ци зæрдиуагæй архайдтонцæ Симæ, Зæлинадæ, Заур, Алинадæ, Сослан – еугурæй дæр. Аййев æма игъæлдзæг зартæ кодтонцæ, кафтонцæ назу бæласи аллифарс. Уорсзакъæ метин баба лæпп-лæппгæнгæ кафта сабийти хæццæ. Дессаги игъæлдзæг æй Нæуæг анзи бæрæгбон.

– Нур ба сумах дзордзинайтæ мæнæ аци фарстатæмæ гæсгæ:

1. Циуавæр гъзæнтæ искодтан?
2. Циуавæр æмдзæвгитæ, зартæ исахур кодтан?
3. Ка æма куд исаййев кодта нæ рæвдауæндони хæдзарæ.

(Гъомбæлгæнæг байгъосуй 2-3 сабиемæ. Иннæ сабийтæ се 'мбæлтти радзурдтæ æнхæст кæнунцæ. Гъомбæлгæнæг аргъ кæнуй сæ архайдæн.)

Гъ. Зæгъайтæ, уæ зæрдæмæ ци фæццудæй хъæбæрдæр бæрæгбони: кафт, гъзæт, зар, æмдзæвгæ? Циуавæр лæвармæ æнгъæл кастæ? Æма дин ка равардта? Рæвдауæндони æви хæдзари?

(Байгъосун 3-4 сабиемæ, уæдта гъомбæлгæнæг хатдзæг искæнуй сабийти радзурдтæй.)

Уорсзакъæ зæронд лæг ке зæрдæмæ нæ фæццудайдæ. Гъуди кæнетæ, нæ хæццæ куд дзæбæх гъзæт?

Гъзæт «Уорсзакъæ»

Медес. Сабийтæ зилди зелунцæ æма дзорунцæ:

Ранæмæ кæсæ, ранæмæ кæсæ, Уорсзакъæ, тагъд.

Зумæг гъизуй хъæбæр карз. (*Къохтæбæл фу кæнунцæ.*)

Рагъазæ, басудæй мæ фарс. (*Амонунцæ фарсмæ.*)

Рагъазæ нæ хæццæ, цæй.

Кенæ ба нин фæййервæзæн нæййес. (*Амонунцæ зилди астæу ци сабий ес, уомæ.*)

Сабий – «Уорсакъæ» кафуй, архайуй алли сабийи къохтæбæл æмбæлун æма дзоруй:

– Хуарз гиккитæ, лæппотæн. (*Цума сабийтæн æ хурдзинæй лæвæрттæ дæттуй, уотæ архайуй.*)

Коммæгæсæн, цæрдæгæн,

Адгийнагтæ – фурбоцæн...

Давгутæ 'ма лæгъузтæн –

Мæ лæдзæгæй –

Цæф, цæф, цæф!

(*Фæстаг рæнгъитæ ку фæдздзоруй, уæд сабийтæ ледзæг фæуунцæ фæйнердæмæ.*)

Гъ. Сабийтæ, Уорсакъæ зæронд лæгæн æмдзæвгитæ радзоретæ – уæхе ин бауарзун кæнетæ.

(*2-3 сабийи дзорунцæ, бæрæгбонмæ ци æмдзæвгитæ исахур кодтонцæ, уони.*)

Гъ. Хуарз байархайдтайтæ, нур ба еумæ разарæн. Æма уобæл фæууæд нæ ацибони ахур.

14-аг ахури сахат

Темæ: «Зумæгон мæргътæ» (Сюжетон хузæмæ гæсгæ куст).

Сюжетон хузтæмæ гæсгæ радзорун радзурд.

Нисантæ:

– Идарддæр ахур кæнун монологомон радзурдтæ сюжетон хузтæмæ гæсгæ дзорунбæл. Аразун вазуггин гъудиæдтæ.

– Хе царди хабæрттæй пайда кæнун монологти.

– Зумæгон æрдзи рæсугъддзийнæдтæмæ уарзондзийнади æнкъарæнтæ æвзурун кæнун поэтикон рæнгытæ æнхусæй.

Æрмаг: сюжетон хузтæ: «Нæ гъæу – зумæгон».

Ахури цуд

Гъ. Бацеу-бацеу, е кæд фæууы?

Уорс-уорсид фестунцæ фæзтæ,
Сæнт уорс пæлæзтæ – бæлæстæн.
Уазалæй уадæлттæ суйунцæ,
Уазали мæргътæ дæр тухсунцæ.

– Анзи афæнттæй кæци æй? (*Сабийти дзуæппитæ.*)

С. Зумæг. Зумæги уорс, хæмпос метæй еугурайдæр тухсунцæ.

– Раст æй, ралæудтæй зумæг. Æма зумæги нæ тургъи циуавæр мæргътæ фæууинæн? Уæдта сæ анзи афонæмæ гæсгæ куд хонæн? Циуавæр æнцæ еци мæргътæ?

С. Зумæгеуатгæнæг мæргътæ: халон, цъах, бæлæу, æхсæрæцъеу.

Гъ. Зумæг цæмæй цæрунцæ аци мæргътæ? Хуæруйнаг иссерун алкæд сæ бон фæууы?

(*Уазал зумæг ку ралæууы, мет арф ку ниууаруй, уæд цъеутæн хуæруйнаг зин иссерæн фæууы.*)

Гъ. Сабийтæ, цæмæй син æй уæ бон фенхус кæнун, зумæг ами ци мæргътæ байзайуй, уонæн?

С. Бацæттæ кæнун син гъæуы хуæрæндæнттæ, аллихузон хуари нæмгутæ, дзоли къæбæртæ.

Сюжетон хузæ «Зумæг нæ тургъи»

Гъ. Раст зæгъетæ, сабийтæ. Не 'нхус сæ æхсидзгон гъæуы, уæлдайдæр – мет ку æруаруй, уæд.

Идарддæр сабийти æргом æздахуй сюжетон хузæмæ æма син 1–2 минути радтуй хузæмæ лæмбунæг æркæсунмæ.

Раттуй сæмæ уæдта цалдæр фарстай.

1. Циуавæр æй анзи афонæ?
2. Кæми цæуй архайд?
3. Ци æма ке уинетæ хузи?
4. Ци косунцæ сабийтæ?
5. Ци архайунцæ цъеутæ?

Байгъосетæ 3–5 сабийей дзуæппитæмæ. Архайун, цæмæй дзоронцæ æнхæст гъудиседтæй.

Гъ. Нур ба байгъосетæ мæ радзурдмæ:

... Ралаудтæй узал зумæг. Æрдзæ метин гъæццоли бунн тар фунæй бацæй. Нæ тургъи бали бæласæбæл ци хуæрæндонæ ауигъд адтæй цъеутæн, е дæр мети бунн фæцæй. Æстонг цъеутæ къалеутæбæл мæтгæл бадт кæнунцæ: æхсæрæцъеутæ, метгор цъеутæ. Батухстæй бæлау дæр. Æртахтæй ревад хуæрæндонæмæ, тухсуй. Уæлдæр бæласæбæл бадуй халон. Ка сæ æргъуди кæндзæнæй? Хуæрæндони син хуæруйнаг ка никкалдзæнæй?

Гъ. Куд гъуди кæнетæ, сабийтæ, ка банхус кæндзæнæй мæргътæн уæхæн зин сахатти?

(Байгъосун 2–3 сабийей гъудимæ.)

Сюжетон хузæ «Зумæг нæ гъæуи»

Сабийтæ 1–2 минити лæмбунæг кæсунцæ хузæмæ, уседта архайунцæ радзурд дзорунбæл.

1. Хузи ци уинетæ? Циуавæр хæдзæртгæ?

Еууæладзугон хæдзæртгæ ба кæми фæууинæн? Алли гъæуккаг хæдзари дæр циййес?

2. Мæнæ аци тургъи ке уинетæ? *(Амонуй хузæмæ)*

Нæмттæ син раттетæ: Сослан, Ацæмæз, Агундæ, Людæ.

Ци архайунцæ сабийтæ? Дууæ биццеуи бæласæбæл ци исауигътонцæ?

(Байгъосун 3-4 сабийей радзурдтæмæ. Сабийтæй дзурд-аргъæвддæр ка 'й, уомæ бал байгъосун. 1-2 сабийемæн байхæс кæнун радзурдæн кæрон æргъуди кæнун. Идарддæр цалдæр сабийемæн бабарæ кæнун, цæмæй хузи сюже-

*ти медеси туххай кәрәдзей фәдбәл радзоронца. Сә
гъудиәдтә уонца вазуггин.)*

Гъ. Бацеу-бацеу, сабийтә, гъәди бәләстән ка 'й сә дох-
тур? (*Гъәдкъуәер.*)

Әнә фәрәт әнә зәгәл аразуй хәдзарә (әхсәрәцъеу).

Әхсәрәцъеутә», Арсәгти Юри

Сабийти дууә къуари фәккәнун: 1-аг къуар – кизгуттә.

2-аг къуар – биццеутә.

Нихәй-нихмә лаеунца, се ргом – кәрәдземә.

1-аг къуар: Салд бәласәбәл әхсәрәцъеутә

Гъәр кәнунца фәдес!

Уәхән биццеу, уәхән биццеу

А–бәстәбәл ес?

2-аг къуар: Циуавәр әй и биццеу,

Циуавәр уә багъудәй?

1-аг къуар: Махән мети сәрбәл

Ка радта къәрес!

2-аг къуар: Уәхән биццеу, уәхән биццеу

Куд нә нәмә ес?

Уәхән биццеу – Сурх-Дигори,

Ә ном ба – Дзиуис!

Цъеутә, цъеутә, – тәхетә ймә,

Ратдзәнәй уин къәрес!

Баууәндетә, уәхән биццеу,

Сурх-Дигори ес!

Дигорон әвзагмә тәлмацигонд

Гъ. Цәуән, сабийтә, тургъәмә. Райсетә дзоли къәбәртә.

Уадзә әма мах тургъи мәргътә дәр зононца, сумах әхсән

дәр берә ке ес хуарз биццеутә әма кизгуттә, сә минкыйй

хәләртти мәтә ка кәнуй.

Нур хуәрәндонә идзаг әй хуаллагәй, цъеутә әфсес

уодзæнæнцæ. Арфæ уин кæнун, сабийтæ. Еу хатт ма рагъзæн «Æхсæрæцъеутæ»-й.

15 ахури сахат

Темæ: «Хузти галерей»

(Хузгæнгути куститæмæ гæсгæ аразæн радзурдтæ.)

Нисантæ:

- Сабийти зонундзийнæдтæ Иристони хузгæнгути туххæй парахатдæр кæнун.
- Архайун, цæмæй сабийтæн хузтæмæ гæсгæ æнтæса медесгун радзурдтæ аразун.
- Уарзондзийнади æнкъарæнтæ æвзурун кæнун Иристони хузгæнгути аййевадæмæ; нарти бægъатæртæмæ.

Рагагъонмæ куст. Гæнæн ку уа, уæд сабийти фæххонун Къостай музеймæ, Туйгъанти Мухарбеги хузти галереймæ. Рæвдауæндони сæрмагонд равдист исаразун хузгæнгути куститæй. Сабийти бацæттæ кæнун дзорунмæ. Фæлхат кæнун, раздæри ахурти ци æмдзæвгитæ исахур кодтонцæ, уони. Байгъосун магнитофонбæл финст Моргуати Ю. музыкамæ Къостай финст æмдзæвгитæбæл: «Фæззæг», «Зумæг», «Уалдзæг». Ёркастæй цалдæр хузи равзарун радзурдтæн. Ахури кæрони бакæсун сабийтæн Багъæрати Созури æмдзæвгæ «Сæрдæ». Ёнæзонгæ дзурдтæ лæдæрун кæнун.

Ахури цуд

Гъ. Сабийтæ, æрæги уæ ниййергути хæццæ адтайтæ Хетæгкати Къостай номбал музейи, хузти галерейи. Ци æй галерей? (*Кæд сабийтæн зин уа, уæд гъомбæлгæнæг ахуæдæг дзоруи*). Хузти галерей – е æй уæхæн бунат, аллибон дæр хузгæнгути хузтæ фæууинæн кæми ес. Ке зæрдæмæ циуавæр хузгæнæги куст фæщудæй, уой нин

ку радзорияйтæ.– Мæ зæрдæмæ фæццудæй Тайгъанти Мухарбеги хузæ «Нарти Сослани гъазт» (*Байгъосун 2-3 сабийемæ.*)

Гъомбæлгæнæг уати фарсбæл Бедойти Шалва, Гасинти Жорж, Абисалти Юрий æма нæ иннæ хузгæнгути куститæмæ сабийти æргом æздахуй. (Фулдæр хузтæ – Нарти Сослани туххæй.)

Сабийтæй 2-3 дзорунцæ хузи туххæй. (*Рагагъонмæ радзурдтæ бацæттæ кодтонцæ гъомбæлгæнæги хæццæ.*)

Хузтæ: Къоста «Æрдзон хед», «Дорсæтгутæ»

Пухати А. «Нарти фæткъу».

Кцойти Аслан «Бæрæгбон».

Джиккайти М. «Сослан æма Тари фурт Мукара»,
«Сослани байсæрун»

Гъ. Хузгæнгутæ кæд сæ зæрди æнкъарæнтæ равдесунцæ сæ хузи, уæд зари ба поэт æма композитор райхалунцæ сæ гъудитæ. (*Сабийтæ дзорунцæ сæ гъудитæ. Гъомбæлгæнæг бафтауй магнитофон æма сабийтæ исбадуцца гаузбæл, уотемæй цъундæдзæстæй игъосунцæ музыкамæ. «Уалдзæг» – Моргуати Ю.)*

Гъ. Тар фунæййæй райгъал æй æрдзæ. Хор хуæздæр тавуй зæнхæ. Меттæ тайунцæ, дæнтгæ уайунцæ. Анзæн æ кæци афонæ рагъазуй цæститæбæл, аци мелоди фегъосгæй, (*уалдзæг æрбалæудтæй, æрдзæ райгъал æй*)

гъомбæлгæнæг кæсуй Скъодтати Эльбруси æмдзæвгæ «Рагуалдзæг».

Рагуалдзæг

Уорс дарунцæ хонхи рæгътæ,

Арв не 'взедуй гуппитæй,

Арф хуссунцæ ма бурæгтæ

Зæнхи бунитухтитæй.

Рацагъта цъæхæй и къолæ,

Дон урдугмæ ивулуй,

Пурусадзау æд дзæкьолаæ
Æ меднимæр идзулуй.

Кизгæ-бищцеу бæгъæмбадаей
Расорунцæ еу инней.
Цъеутæ дæр ма рæуæг батæй
Батавтонцæ кæрæдзей.

Гъ. Уалдзæги æрдзон рæсугъддзийнæдтæ уæ цæститабæл
рауадæнцæ, æви нæ? Еу хатт ма хузтæмæ æркæсетæ æма
базонетæ, аци рæнгъитæ кæцитæмæ хаунцæ? Цæмæн уæмæ
уотæ кæсуй?

Гъ. Нур ба кæсæн Багъæрати Созури æмдзæвгæ «Сæрдæ».

Сæрдæ

Хори тæфæй лигъз будурти
Фонси хезнæ фæббор æй,
Фонси къуæртæ бон-изæрмаæ
Не 'схезунцæ нæ донæй.
Гъæди хурфи, биндзи хуæстæй,
Гъæддзауи гал æстъæлфуй.
Хъиамæтгун лæг е 'фхæлд къохæй
Тарст гали рагъ æрсæрфуй.
Не 'гуæрдæнти, арф кæрдæги
Зеууæнтти гъæр игъусуй.
Сатæги син тъæпæнæги
Хуари къумæл имисуй.
Иннердигæй мæнæути дæр
Не 'фсæдунцæ кæрдунæй.
Æллæх-æллæх, се 'хсирфи гъæр
Æнтæфи дæр тухгин æй.
Бæлаути къуар бæкъуæлтæмæ
Ку ртæхунцæ пæр-пæрæй, –
Се 'рæмбалдаей сурх мæнæутæ
Нагъзæлунцæ гæр-гæрæй.

Аци æмдзæвгæ исбæттæн ес, æрдзи исконд ци уадзимисти ес, еци хузти хæццæ. Кæронбæттæни байгъосун сабийти хатдзæгтæмæ.

16-аг ахури сахат

Темæ: «Æз ку уайнæ æфсæддон...»

Нисангæ:

- Радзурдтæ аййев дзорунбæл архайун идарддæр. Ахур кæнун сабийти вазуггин дзурдтæ иуæнггай дех кæнунбæл.
- Кавказг мурти къуар сугъдæг дзорунбæл архайун.
- Ирæзун кæнун гъудикæнунадæ, фæлгæнæн.
- Гъомбæл кæнун патриотизм æма сæрустурдзийнади æнкъарæнтæ æфсади службæ кæнæг адæнмæ, карæмæ нæ кæсгæй.

Рагагъонмæ куст. Хæдзарæмæ ихæслæвæрд раттун: ниййергути хæццæ бийнонти хузиститæмæ æркæсун, равзарун æфсæддонти хузиститæ. Рæвдауæндонæмæ сæ æрбахæссун, исаразун стенд, зонун аййев радзорун, æфсæддон циуавæр æфсади службæ кæнуй, кæд хæдзари ескæмæ ес, уæд æрбахæссун æфсæддони уæледарæс, хуæрзеугутæ. Бацæттæ кæнун теми хæццæ баст иллюстрацитæ, хузиститæ, æмдзæвгитæ, зартæ æ. у. ид.

Магнитофонбæл финст зар «День Победы»-й мелоди. (*Сурх æстъалутæ гæгъæдитæй.*) Нæ гъæунгтæ ци бæгъатæрти нæмттæ хæссунцæ, уони хæццæ сабийти базонгæ кæнун.

Ахури цуд

Гъомбæлгæнаг искосун кодта магнитофон, игъусуй музыка, сабийтæ, уати ци стендтæ ес, уонæмæ кæсунбæл фæцæнцæ.

Гъ. Ке уи фæндуй, сабийтæ, уæ хæстæгути туххæй радзо-

рун, æфсади уæ бийнонтæй ка адтæй?

(Байгъосун 3-4 радзурдемæ. Ка аййевдæр радзора, уомæн сурх æстъалу æ реубæл бакæнун.)

Гъомбæлгæнæг равдесуй, сабийтæ сæ хæдзæрттæй ци æфсæддонти дарæс æма дзаумæуттæ æрбахастонцæ, уони; фарстатæ æма комментаритæй æнхус кæнун аци дзаумæутти нисанеуæги туххæй.

Гъ. *Æз ку уайнæ æфсæддон, уæд æнæмæнгæ равзаринæ тæхæги (летчик) дæсниадæ. Сабийтæ, сумахæй ба ке циуавæр æфсади хаййи службæ кæнун фæндуй? Æркæсетæ хузтæмæ, иллюстрацитæмæ, хузиститæмæ æма дарæсмæ.*

Гъомбæлгæнæг дзоруй фиццаг: «Мæн фæндуй десантон хаййи службæ кæнун. Десантниктæ æнцæ багъатæр, тухгин, нифсгун æфсæддонтæ. Етæ арæхсунцæ дони нака кæнунмæ, зæнхæбæл цæунмæ, уæларвти тæхунмæ. Ци ес уомæй хуæздæр, парашют дæ рахæссуй бæрзонд арви хъулфæй. Бунмæ кæсис, цæргæсау дæхе æнкъарис. Десантникæн æ дарæс дæр рæсугъд æй. Еци «Цъæх берет»-и кой æнæгъæнæ зæнхи къорæбæл райгъустæй»... (Равдесуй.)

Идарддæр байгъосун сабийти радзурдтæмæ. Райдайун гъæуй уотæ: «Æз æфсæддон ку исуон, уæд мæн фæндуй службæ кæнун...» (танкистæй, арæнгъæуайгæнæгæй, тæхæгæй æ. у. ид.) Сабийти бон æй æ радзурди размæ, кенæ æ радзурди фæсте æмдзæвгæ радзорун. Сæ радзурдтæ син магнитофонбæл финсун æма син аргъ кæнун сурх стъалууæй.

Гъазт «Æфсæддон»

Сабийтæ зонунцæ аци гъазт.

(Гъазунцæ 2-3 хатти)

Гъазт «Ка цæбæл?»

Гъ. *Дзурдтæ дзорунцæ иуæнггай. Æз сæ фæйнагбæл схемитæй бæрæг кæндзæнæн.*

- Ка службæ кæнуй денгизи? – Мат-рос, ка-пи-тан.
- Ка службæ кæнуй арæнтæбæл? А-рæн-гъæ-уай-гæ-нæг; куй.
- Ка службæ кæнуй танкити æфсади? Тан-кист; ме-ха-ник æма у.ид.

Гъомбæлгæнæг дзоруй дзурдæн æ фиццаг иуонг, сабийтæ ба дзурд дзорунцæ кæронмæ.

Сабийтæй дууей ракæнуй фæйнагмæ, хæнхитæй ниффинсунцæ «капитан» æма «тæхæг», дзорунцæ, цал иуонги ес дзурдти.

Сабийтæ архайунцæ.

Ахурти кæрон 1-2 сабийи дзорунцæ æмдзæвгитæ. Гъомбæлгæнæг син раздæр ци æмдзæвгитæ байурста, уони.

Фæстагмæ еу сабий дзоруй (кæсуй) æмдзæвгæ:

Алан æма нана

Дзоруй нана Аланмæ,
Исуайæ, цо, туکانмæ,
Æрдавæ мин цæнхæ.
Æз дин ратдзæн æпхæ.
Байгъуста æ нанамæ,
Рандæй Алан туکانмæ.
Балхæдта е цæнхæ,
Хуæруй нур ба æпхæ.

Хохойти Федар

Кæронбæттæни хатдзæгтæ æма арфитæ сабийтæн.
Еугурæй дæр хуарз архайдтонцæ.
Гъ. Хуæрзбон. Нæ иннæ фембæлдмæ.

Темæ: «Дæхе хезæ фидбиллизæй»

Бæрæг дзаумауттæмæ гæсгæ радзурдтæ аразун.

Нисантæ:

– Зонгæ кæнун сабийти, хæдзарон кустити цæмæй пайда кæнæн, уæхæн цалдæр дзаумауей хæццæ.

Ахур кæнун сабийти, циуавæр æууæлтæмæ гæсгæ дзаумауттæ дех кæнунцæ къуæрттæбæл.

– Монологон нихаси ирæзтбæл косун.

– Архайун, цæмæй сабийтæ цæмæдесæй сæ цæстæ даронцæ, сæ алфамбулай ци дзаумауттæ ес, уонæмæ; кæд æма си куд архайун гъæуй, цæмæй æнцæ тæссаг.

Дзурдуат: электрон тухæ, æрдзон газ, хуйæн дзаумауттæ; хуæрунмæ нæ ци миуæгæнæнтæ гъæуй, уонæй вилкæ, базайраг.

Рагагъонмæ куст. Æрæмбурд кæнун, электрон тухи хæццæ ци косæн дзаумау ес, уони, сæ къартæ, æмбесæндтæ.

Ахури цуд

Сабийтæ гъомбæлгæнæги хæццæ бахезунцæ уати къæсæрæй æма уинунцæ стъолбæл аллихузон электрон гæртæ.

Гъ. Сабийтæ, æркæсетæ аци дзаумауттæмæ æма зæгъетæ, кæми сæ фæууинетæ (*Хæдзари. Тукани.*)

Гъ. Сабийтæ, æвæдзи, махæй алке хæдзари дæр ес аци косæн дзаумауттæ. Етæ гъæугæ æнцæ хæдзари медæгæ. Балхæнæн сæ тукани. Ацибон, цума мах дæр уæхæн туканмæ æрбацудан, уотæ мæмæ кæсуй. Æркæсæн, циуавæр базайрæгтæ уæйæ кæнунцæ аци тукани.

(Гъомбæлгæнæг дзоруй бацеу, сабийтæ уомæ гæсгæ гъæуама дзаумау равзаронцæ.)

Зелуй кьумти гьур-гьур арс,
Иссугьдæг кæнуй палас.

(Ругæмбурдгæнæн)

Гь. Фатимæ, равдесай нæмæ ругæмбурдгæнæн. Радзорæ, цæмæн гъæуй ругæмбурдгæнæн? Цæййасæ 'й? Цæмæй ко-суй æма у. ид.

(Сабий разелуй ругæмбурдгæнæн еугур сувæлæнтти æрдама æма дзоруй: «Ес ин хæтæл, тел, вилкæ; ругæмбурдгæнæн дзæкьола».)

Гь. Сабийтæ, «вилкæ» загътайтæ? «Вилкæ» ба циуавæр дзаумау æй? Цæмæн гъæуй ругæмбурдгæнæни?

С. Вилкæн ес дууæ нисанеуæги. Еу – хуæргæ цæмæй кæнæн е. Иннæ ба ругæмбурдгæнæни вилкæ, токи розетки ке бакæнæн, е.

Гь. Ка уи зонуй, куд косун гъæуй ругæмбурдгæнæнæй?

(Байгъосуй сабийтæй цалдæрæмæ, уæдтаругæмбурдгæнæни вилкæ розетки бакæнуй æма хатдзæг искæнуй.)

– Гаузтæ сугьдæггонд ку фæууæн, уæдта куд архайдзинан?

С. Арæхсгай исесун гъæуй дзæкьола æма 'й расугьдæг кæнун ругæй. Вилкæ ба розеткæй раласун гъæуй рагацау.

Гь. Арæхсгай ба цæмæн гъæуй ругæмбурдгæнæнæй архай-ун, Хетæг?

(Уой туххæй æма косуй электрон тухæй. Токæй вилкæ ку нæ рахецæн кæнæн, уæд нæ ниццæвдзæнæй æ. у. ид.)

Гь. Ругæмбурдгæнæни туххæй кæрæй-кæронмæ ка радзордзæнæй? *(Байгъосуй сабиймæ, æ радзурдæн ин аргъ кæнуй æма ругæцъирæн æ бунати æвæруй.)*

Гь. Бацеу-бацеу

Æ рагъарæй, æ тæвдæй –

Нæ дарæс лигъз æй, цæттæ 'й.

(Туй)

Гь. Фатимæ, рахæссæ туй æма нин радзорæ, аци дзаума ба цæмæн гъæуй?

(Туйи туххæй дзоргæй кæд сабий ести феронх кæна, уæд ин гъомбæлгæнæг æма иннæ сабийтæ агъаз кæнунцæ.)

Гъ. Гъæйдæ фæууинæн, цума туй ба куд косуй (æма бабæй вилкæ бакæнуй розетки).

Сабийтæй еуемæн бабарæ кæнуй, цæмæй туй куд косуй, уой равдеса. Гъомбæлгæнæг еу сабийи размæ ракæнуй, е радзордзæнæй туй цæмæн гъæуй уой туххæй кæрсæй-кæронмæ. Куд гъæуай кæнун гъæуй хе туййæй? Токи еугондæй ку баузайа, уæд ци 'рцæудзæнæй?

Гъомбæлгæнæг хатдзæг искодта сабийти радзурдæй æма бабæй бацеу бакæсуй. Сæрдæй, зумæгæй хæдзари къуми лæууй, е дин дессаг.

Фидæй, цигъдæй, хуæруйнагæй,

Уазалæй лæуунцæ.

(Уазалгæнæн)

Гъ. Ба 'й зудтайтæ? Раст дзуапп иссердтай, Сослан. Нуртæккæ Хетæг радзордзæнæй туй, ругцъиран æма уазалгæнæни туххæй. Баймæ игъосæн. Кæми гъæуа, уоми ин сумах дæр банхус кæндзинайтæ.

Гъ. Сабийтæ, зæгъайтæ, еци дзаумæуттæй косгæй, куд бахезæн ес хе фидбилизæй.

С. Розетки цæуй ток, раст си ку нæ пайда кæнæн, уæд æрцæудзæнæй фидбилиз.

Гъ. Æцæгæйдæр, электрон косæн дзаумæуттæй арæхсгæ æма раст пайда кæнун гъæуй. Мадта зæгъайтæ, цæмæй тæссаг æнцæ электрон косæндзаумæуттæ.

С. Ток дæ ницæвдзæнæй, раст ку не 'вналай вилкæмæ, уæд. Туй ку феронх кæнай стъолбæл, розетки еугондæй, уæд хæдзарæ басодзунæй тæссаг æй. Гъæуама минкый сувæллæнттæ уонæмæ ма 'вналонцæ.

Гъ. Сабийтæ, мæнæ не 'стъолбæл ци хузтæ ес, уонæмæ дæр æркасета. Радзорета, циуавæр æгъдæуттæ æнхæст кæнун гъæуй электрон дзаумæуттæй пайда кæнгæй.

Гъ. Нур ба радзордзæнæн бацеутæ. Ба сæ зонайтæ.

1. Тъупп-тъупп-тъупп, гъæуай кæнæ къох, къох, къох.
(Дзæбокаæ).

2. Хиртт-хиртт-хиртт – бæласæ фæлдахуй.

3. Æфсæн бæхи фæсте – бæмпæг хирх фæндаг.
(Содзийнæ æма халæ.)

Гъ. Аци дзаумауттæ æнцæ хæдзари кустити æнхусгæнгутæ. Фалтæссаг дæр æнцæ. Цæмæй маци фидбилиз æрхæссонцæ, уой туххæй си куд архайун гъæуй? Кæми сæ дарун гъæуй?
(Байгъосун 2-3 сабийемæ.)

Гъ. Ацибон мах туканмæ æрбацудан æма æнæ ести балхæнгæй цæуæн нæййес. Ритæ, ду уодзæнæ тукангæс, мах – æлхæнгутæ. Фиццаг æлхæнæг уодзæнæн æз, куд хестæр, уотæ. Сумах лæмбунæг игъосетæ нæ дзубандимæ.

– Мæн гъæуй æ гъæдæ – пластмассæ, æ финдз – æфсæйнаг, даргъ, гъæпæн дзаума. Винт базелунæн гъæуй. Дæ хуарзæнхæй, радтæ мин еци косæн дзаумау.

(Гъазт цæуей хуздæй пайда гæнгæй.)

Уæйæгæнæг радтуй базайраг. (Æлхæнунцæ 5-6 сабийи.)

Гъ. Нæ ахур ацибон фæцæй. Хуæрзбон. Нæ иннæ фембæлдмæ.

18-аг ахури сахат

Темæ: «Сæрустур дæн»

Хе царди фæлтæрдзийнадабæл радзурдтæ

Нисантæ:

– Бийнонти иуæнгти рахаститæн ци ахедундзийнадаæ ес, уой лæдæрун кæнун сабийтæн.

Архайун, цæмæй сабий бæлла æ муггаги бæласи хузæ искæнунмæ.

– Хе фæлтæрддзийнадабæл радзурдтæ дзоруни рахастдзийнаедтæ ирæзун кæнун.

Сабийти дзурдуат гъæздуг кæнун хумæтæг дзурдтæй.
Бæрæг дзурдтæ иуæнгтæбæл дех кæнунбæл архайун.
– Сабийтæмæ гъомбæл кæнун сæрустурдзийнади
æнкъарæнтæ хестæртæмæ, бийнонтæмæ, муггагмæ.

Рагагъонмæ куст. Алли бон дæр рæстæг исерун бийнон-
ти туххæй радзорунмæ. Хæдзари хузиститæмæ æркæсун,
базонгæ ун хеонти хæццæ; ка кæми косуй. Æрбахæссун
бæласи къалеутæ; гæгъæдибæл хузæгонд бæласæ. Исахур
кæнун цалдæр цуппаррæнгъони мадæ, фидæ, нана, бабай
туххæй; гъæзтитæ.

Ахури цуд

Гъ. Сабийтæ, аци дуарбæл бахезуни барæ ес, æ ном æма æ
муггаг раст ка зæгъа, уомæн. (*Дзорунца еугæйттæй.*)

Сабийтæ, кæсайтæ стьолбæл ци къалеу ес, уомæ. Æр
имæ кæсетæ æма мин зæгъетæ, цæййасæ æнцæ æ сифтæ
къалеуæн æ цъопбæл? Бунæй ба цæййасæ æнцæ?

С. Æ цъопбæл сифтæ æнцæ минкъийтæ, бунæй – стуртæ.

Гъ. Уæ бийнонтæ дæр аци къалеуау æнцæ, алли бийной-
наг дæр æй сифæ. Ацибон исаразæн бийнонти еумæйаг
бæласæ.

(Равдесуй устур гæгъæдибæл бæласи хузæ.)

– Куд уинæн, уотемæй нæ бæласæбæл сифтæ нæййес. Сиф-
ти бæсти райсдзинан тумбулæгтæ:

сурх-мадæ, нана, хуæрæ; мади хуæрæ, мади мадæ, фиди
мадæ.

Цъæх-фидæ, баба, æнсувар, фиди æнсувар, фиди фидæ,
мади фидæ.

Еу – мæ фидæ,

Дууæ – мæ мадæ.

Æртæ – мæ нана,

Цуппар – мæ дада.

Фондз – махуæдæг, –
Бийнонтæн сæ бæттæг.

(Къохи æнгүлдзитæй гъомбæлгæнæг ранимадта бийнонтæи.)

Гъ. Æз бал уæмæ махе бийнонти бæласæ равдесдзæнæн. (Æвдесуй, тумбулæгтæ сæ бунæтти федар кæнуй æма дзоруй æ бийнонтæй алке туххæй дæр, дзоруй син сæ нæмттæ, муггæгтæ, ци кустгæнæг æнцæ. Зонун син кæнуй, муггаг фидæй ке рацæуй. Муггаг сæрустур кæмæй æй, уой туххæй лæмбунаг радзоруй гъомбæлгæнæг. Сабийти æргом æздахуй æ муггаги бæласæмæ).

– Мæнæ мæ бийнонти бæласæ æй цæттæ. *(Сабийти æргом æздахуй æ муггаги бæласæмæ.)*

Нур ба сумахæй алкедæр радзорæд æ бийнонти туххæй. Уотемæй уæ бийнонти бæласæ «ниййараздзинайтæ». Тумбулæгти бæсти хузтæ æвæрун дæр æмбæлуй.

Хузтæ кæмæ ес, е сæ федар кæндзæнæй.

(Байгъосун 4-5 сабийемæ. Дзоргæ-дзорун амонун, бийнонтæи туххæй ма ци загъун æмбæлуй, уой.)

Гъ. Нæ еугурей бийнонти хæццæ дæр базонгæ ан. Уæ хæдзæртти уæ ниййергути хæццæ исаразетæ уæхæн бæлæстæ, рæвдауæндони ма сæбæл еу хатт æрдзордзинан.

– Заур æй сæрустур æ фиди фидæ Созурæй. Созур æй Фидибæсти Устур тугъди ветеран, ес имæ берæ хуæрзеугутæ – ордентæ, майдантæ. Фал æрмæстдæр Заур æй сæрустур æ фиди фидæй, æви еугур муггаг дæр, сабийтæ?

(Сабийти дзæппитæмæ байгъосун. Кæд ма еске фæндуй, æ бийнонтæ сæрустур кæмæй æнцæ, уой туххæй радзорун, уæд ин барæ раттун.)

Гъ. Берæ хæстæгутæ ес алли бийнонтæн дæр. Сæ еугурей дæр уарзæн, нимайæн. Сæрустур ан нæ муггæгти хуæздæртæй. Сумах уæ бийнонтæй сæрустур кæмæй айтæ, уони туххæй радзоретæ:

Баба

Сурх муркѣ мин рѣгѣдѣй
Ѧрхѣссис ду нѣ гѣдѣй.
Тѣрсѣбѣл фѣууй мѣ дес,
Ѧмбал ин дуйней нѣйѣс.

Мѣ астьонѣ – дѣ гѣбѣс,
Царди мин уо ѣнѣнѣз.
Ѧз бабѣй дѣуѣн, баба,
Ракѣндзѣнѣн адгин ба.

Хохойти Федар

*Сабийтѣ, зѣрдиуагѣй бакустайтѣ. Нур ѣз бѣлвурд зонун,
уѣ бийнонтѣй, уѣ муггагѣй алкѣдѣр сумахѣй сѣрустур кѣ
уодзѣнѣй, уой.*

Гъ. Нѣ ахурти кѣрони ма уин – еу ихѣслѣвѣрд.
Ѧз дзордзѣнѣн дзурдтѣ, сумах ба ѣрѣрдзѣфѣй лѣдѣрун
кѣнетѣ, цал иуонгѣбѣл ес рѣдѣх кѣнѣн дзурд:

Фурт – 1 иуонг – 1 кѣрѣцц.

Нана – на-на – 2 иуонги – 2 кѣрѣцци.

Ѧнсувѣр – ѣн-су-вѣр – 3 иуонги – 3 кѣрѣцци. Ѧ. у. и.

Нур ба бал хуѣрзбонтѣ. Нѣ иннѣ фѣмбѣлдмѣ.

19 -аг ахури сахат

Тѣмѣ: «Уалдзѣги лѣвар – дзѣкѣолон». (Подснежник)

Нисантѣ:

Бакѣсун сабийтѣн нѣуѣг ѣмдзѣвгѣ, ѣ дзурдти
айѣевдзийнадѣ син балѣдѣрун кѣнун.

Идарддѣр архайун дзурдтѣ иуѣнгдай дѣх кѣнунбѣл;
гъудиадѣ цал дзурдемѣй арѣзт ѣй, уой зонун.

– Поѣतिकон дзурдти айѣевдзийнадѣ лѣдѣрун кѣнун.

– Цѣмѣдѣс кѣнун сабийти литературон уадзимис-
тѣмѣ, айѣев дзурд син уарзун кѣнун.

Рагагѣонмѣ куст. Анзи афѣнтти ѣйивдзийнѣдтѣбѣл

цæстæ рахæссун. Бакæсун теми хæццаæ баст радзурдтæ,
аргъæуттæ, æмдзæвгитæ, бацеутæ, æмбесæндтæ.

Ахури цуд

*Гъомбæлгæнаг кæсуй Рæмонти Александри æмдзæвгæ
«Уалдзæг».*

Уалдзæг

Уалдзæг хуæнхти тегътæй кæсуй,
Уалдзæг сурхрос арви фæрсуй:
«Цума гызти фæндæ куд æй?
Кæд æй бауолæфун гъудæй?
Цæгатмæ æ дзогтæ тæрæд,
Цæгати рæстæгмæ цæрæд.
Æз ба æрдзæбæл æндзарон,
Æрдзæн мæ деденæг гъарон».
Уалдзæг хуæнхти тегътæй кæсуй,
Махæн цийни зартæ хæссуй.

Гъ. Анзæн æ кæци афонабæл финст æй æмдзæвгæ?
Циуавæр мæйæ байгон кæнуй нæ къæлиндари уалдзæг?
(*Байгъосун сабийти гъудитæмæ.*)

(*Гъомбæлгæнаг искосун кæнуй магнитофон.*)

– Сабийтæ, циуавæр унæртæ фегъосæн ес уалдзæги.
Лæмбунæг байгъосайтæ мелодимæ.

С. Дони хæл-хæл, уаруни æртæхти къæп-къæп æ.у.и.

Гъ. Фæууинæн ба ци ес уалдзигон æрдзи?

С. Цъæх арв, цъеути æртахт, фиццаг деденæги фæззинд.

Дзæкъолон (подснежник)

Æрцæйкастæй и риндзæй,

Дестæ гæнгæй дзæкъолон.

Æфсæрдзастæй никкиндзæ 'й, –

Æ конд дарæс – цъæх-гъолон.

Радæ уидтон дæ цацай,

Гъолон-молон дзæкъолон.
Ра дæ кæнон мæ дзай-дзай, –
Мæ дзæкъоли дæ тьолон.

Къибирти Амурхан

Гъ. Уæ зæрдæмæ фæщудæй æмдзæвгæ? Куд исхудта автор æмдзæвгæ? Æз ма æмдзæвгæ еу хатт бакæсдзæнæн, уæдта 'й исахур кæндзинан еумæ. Игъосетæ æма архайетæ æмдзæвги рæнгытæ багъуди кæнунбæл. (*Кæсуй аййев. Уой фæсте дзоруй æмдзæвги медесбæл, фарстатæ ратгæй.*)

– Кæцæй æркастæй дзæкъолон?

Æ уæле цуавæр дарæс адтæй?

Ци æнкъарæнтæ исæвзурдæй дзорæгмæ деденæги фæууингæй?

Сабийтæ архайуңцæ æмдзæвги рæнгытæй фарстатæн дзуæппитæ радтунбæл.

Гъ. Ци 'рцудæй? Куд дзоруй автор деденæгæй, ци кодта?

С. Æрцæйкастæй и риндзæй, дестæ гæнгæй дзæкъолон.

Гъ. Нур ба дзуапп радтæн æмдзæвги рæнгытæй. Ка уи æй багъуди кодта хуæздæр?

С. Дестæ кæнгæй дзæкъон,

Æфсæрдзастæй (никкиндзæй). (Цæмæн?)

Гъолон-молон дзæкъолон

Ра дæ кæнон мæ (дзай-дзай) (ци æй фæндуй?)

(Гъомбæлгæнæг алли сабиймæ дæр байгъосуй, кæми гъæуй, уоми син æнхус кæнуй.)

Гъ. Еу хатт ма байгъосетæ, æмдзæвгæ куд аййев дзорун гъæуй, уомæ. Мæ фæсте дзордзинайтæ уæхуæдтæ.

Гъомбæлгæнæг 2-3 минуттей фæсте сабийти еугай дзорун кæнуй: фиццаг рæнгъæгай, уой фæсте – дугай рæнгытæй.

Æппунвæстаг алли сабий дæр дзоруй æмдзæвгæ наизустъ.

Гъомбæлгæнæг син, кæми къуæзонца, уоми æнхус кæнуй.

Сæ архайдмæ син æ гъос даруй. Сабийтæн сæ архайдæй боз æй.

Гъ. Аргъуди кәнайта дзурд «дзәкьолон»-и хәцца ести дзурдбәститә: кәсуй риндзәй дзәкьолон, никкиндзә 'й дзәкьолон, дзәкьолон-ә пьолци-цъәх гьолон.

С. Дзәкьолон байдзулдай дуйнемә ракаәсгәй. Дзәкьолон игьәлдзәгәй кастәй риндзәй. Дзәкьолон фур әфсәрмәй никкиндзә 'й.

Гъ. Нур ба бәрәг дзурдтәй равзаретә еу иуонгонтә, дууә иуонгонтә, әртә иуонгонтә.

Хор – хор,

риндзә – рин – дзә,

дзәкьолон – дзә – кьо – лон.

Гъ. Аз зәгьдзәнән дзурдән ә фиццаг иуонг, сумах ба 'й идарддәр дзордзинайтә иуонггай.

С. Цаца – ца – ца, риндзә, дзәкьолә, әфсәрдзастәй...

Гъ. Хуарз бакустайтә ацибон. Нәуәгәй зәгьайтә, циуавәр әмдзәвгә ахур кодтан?

С. «Дзәкьолон». *(Ра ма дзорән еу хатт әмдзәвгә еумә.)*

Гъ. Хуәрзбон. Нә иннә фембәлдмә.

20-аг ахури сахат

Темә: «Мадабәл куд нә зарән». (Дзорән мади туххәй.)

Нисәнәтә:

– Сабийтән раргон кәнун мади ахедундзийнадә сә царди. Мадама уарзондзийнади әнкьарәнәтә гьомбәл кәнун.

Ахур сә кәнун диалогтә аразунбәл гьомбәлгәнәг әма сабийти әхсән.

– Фәлгәнән ирәзун кәнун; интонацион аййев нихасбәл архайун, сфәлдистадон куст кәнгәй.

– Эстетикон гьомбәладабәл косун.

Рагагьонмә куст. Сабийти хәцца еугәйтәй бийнonti туххәй радзубанди кәнун, радтун син ихәсләвәрд, цәмәй сә цәстә әрдаронцә, мадә хәдзари ци куститә кәнуй,

циуавæр дæсниадæ имæ ес, кæми косуй. Иллюстрацитæмæ æркаст исаразун, бакæсун литературон уадзимистæ, исакхур кæнун æмдзæвгитæ, æмбесæндтæ, зартæ маддæлти бæрæгбонмæ.

Ахури цуд

Гъомбæлгæнæг кæсуй, кенæ ба аййев дзоруй æмдзæвгæ.

Мадæ

Ка уин уозуй, нæ бæдæлттæ
Æдæхсæвæ, æдæбонæ
Æгъуссæгæй уæ авдæнтæ?
Ка рæвдауй уин уæ уодтæ,
Ка уæ уарзуй фæлмæн – уотæ?..
Мадæ, мадæ, уæ зинаргъ!..

Скъодтати Э.

Гъ. Сабийтæ, радзубанди кæнæн уæ маддæлти туххæй, тæккæ уарзондæр æма зинаргъдæр адæймаги туххæй. Мæдинæ, бакæсай æмдзæвгæ.

Мадæмæ

Мадæ, мадæ, ци хуарз дæ!
Ци рохс фæууй де 'дзулд.
Мади гъæбес – ци гъар дæ,
Ци фæлмæн æй дæ дзурд.

Соми кæнун дæ рази, –
Кæндзæн дæ дзурд æнхæст.
Цæрæ нин сæдæ анзи,
Амондгунæй æрмæст.

Къибирти А.

Гъ. Кæмæн уи ес мади мадæ? Фиди мадæ? Фиди фидæ ба? Байгъосæн Хетæгмæ, сабийтæ:

Баба

Ци хуарз адтæй мæ баба,
Гъуди ма кæнун æ ба.
Алкæд кодта мин аргъау,
Уарзгæ ба мæ – зæрддагау.
Æ гъæбеси мæ даридæ,
Рагон зартæ мин заридæ.
Нур нæбал æй мæ баба.
Куд мæ гъæуй æ нибба...
Макæд кæнтæ уонæн маст,
Фæддæтгунцæ нин сæ уарзт.

Колити Витали

Гъ. Арæги мах дзурдтан, нæ ниййергутæ нæбæл куд уозæлунцæ, уой туххæй.

Мадæ куд мæтæ кæнуй æ бийнонтæбæл, уой туххæй радзорайтæ. (*Байгъосун 3-4 сабийемæ*).

– Ци боцдæр дзурдтæй зæгъун æй уæ бон мади туххæй? Алкедæр уи æ гъуди зæгъæд.

С. Мæ дзæбæх мадæ. Мæ уарзон мадæ. Мæ хæларзæрдæ мадæ.

Гъ. Мадæ цитæ фæккосуй хæдзари, уой радзурдтайтæ. Нур ба мин радзорайтæ, куд фæууозæлетæ уæ нанатæ æма маддæлтæбæл? Куд син æнхус кæнетæ хæдзари?

(*Байгъосун 3-4 сабийемæ*.)

– Мадæ æрмæст хæдзари куститæ нæ кæнуй, фал ма ескæми дæр косуй. Уæ маддæлтæ кæми косунцæ æма сæмæ циуавæр дæсниæдтæ ес, уони туххæй нин алкедæр уи радзорæд.

Гъ. Уæ зæрдæбæл æрлæуун кæнайтæ, мади туххæй ци æмбесæндтæ ахур кодтан, уони. Куд сæ лæдæретæ?

1 сабий: Мадæ кæмæн нæййес, е мæгур æй.

2 сабий: Æ мади ка нæ уарзуй, е æхе дæр нæ уарзуй.

3 сабий: Райгурæн зæнхæ мади адæ кæнуй.

Сабийти хатдзæгтæ.

Уолæфти рæстæг. «Мадæн лæвар».

Гъомбæлгæнæг уати гаузбæл æркалуй аллихузон деденсифтæ. Сабийти ихæс æй деденгути хузтæмæ гæсгæ æмбурд кæнун. Ка тагъддæр æма фулдæр деденгутæ æрæмбурд кæна, е радзордзæнаей мади туххæй æмдзæвгæ.

Гъ. Фулдæр деденгутæ æрæмбурд кодта Сослан. Уомæн ес зæгъуни барæ.

Мæ мадæ

А зæнхæбæл куд нæййес
Берæ хуарз маддæлтæ, –
Дзæбæхæй цæрæнтæ.
Фал се 'хсæн еу мадæ ес, –
Кæнуй мин уæлдай адæ,
Ку æй е мæхе мадæ!

В. Руссу

Ахури кæронбæттæни сабийтæ музыкалон залмæ бацауонцæ æма зарунцæ Моргуати Юрий зар «Мамæ æма нанай бæрæгбон».

Нæ иннæ фембæлдмæ. Хуæрзбон.

21-аг ахури сахат

Темæ: «Цъеутæ – нæ минкый лимæнтæ»

(Радзубанди кæнун)

Нисантæ:

- Рабæрæг кæнун сабийти зонундзийнæдтæ цъеути туххæй.
- Идарддæр архайун монологон æма диалогон нихаси ирæзтбæл, грамматикон æгъдаумæ гæсгæ гъудиæдтæ раст аразун бæрæг дзурдти хæццæ.
- Сабийти мæргътæмæ зелунмæ разæнгард кæнун.

Дзурдуат: зумæгеуатгæнæг, æхсарæцъеу, цъеутæ, зæр-
батгутæ.

Рагагъоммæ куст. Цъеути цардмæ цæстæ дарун, иллюс-
трацитæмæ æркæсун, исахур кæнун æмдзæвгитæ,
æмбесæндтæ. Бакаесун литературон уадзимистæ цъеути
туххæй. Зумæги син хуæрæндæнттæ аразун, уалдзæг ба
цæстæ дарун еугур мæргътæмæ дæр. Равзарун хузиститæ,
конвертти лухгондæй цъеути хузтæ, исбæрæг кæнун лите-
ратурон æрмæг æма музыка темæмæ гæсгæ.

Ахури цуд

*Игъусуй магнитофонбæл финстæй аллихузон цъеути
гъæлæстæ. Гъомбæлгæнæг кæсуй æмдзæвгæ.*

Зæрбатуги зар æ бæдæлттæн

Забæ–зубитæ,
Цъибиртгæг биццеу.
Зæрди арфи дæ,
Борæгъæлæс цъеу.

Дæ мади астæ
Рабазургин уо.
Мæ мæйдар цæстæ,
Амæттаг дин уон.

Мæ цæстити скаст
Федаунгæнæг.
Комидзæгтæй хаст,
Рабулла кæнæ.

Мæ гъар гæботи,
Мæ хъури буни
Сурх гæлæботи
Уинæ дæ фуни.

Гъ. Ралæудтæй уалдзæг, гъар бæстæй нæмæ æздæхунцæ нæ минкъий лимæнтæ – мæргътæ. Етæ сæ еугур гъар бæстæмæ нæ тæхунцæ, беретæ си зумæги ами байзайунцæ. Ранимаййтæ, циуавæр цъеутæ зонетæ? Зумæг циуавæр цъеутæмæ зилдан? Цæмæннæ фæттæхунцæ аци цъеутæ гъар бæстæмæ?

(Байгъосун 3-4 сабийæмæ. Сæ дзæппитæн син аргъ искæнун.)

Гъ. Ме 'стъолбæл, сабийтæ, ес аллихузон цъеути хузиститæ. Равзаретæ: зумæг ами ци цъеутæ байзайунцæ, уони фæдар кæнун гъæуй мæнæ аци фланелеграфбæл; гъар бæстæмæ тæхæг цъеути ба – иннæ фланелеграфбæл.

(Ракæнуй дууæ сабийи. Иннетæй домуй лæмбунæг кæсун æма, кæд гъæуа, уæд рæдуд исраст кæнун.)

– Ами зумæг ка байзайуй, еци цъеути куд хонæн?

С. Зумæгеуатгæнæг цъеутæ. Етæ æнцæ халон, цъах, бæлæу, æхсæрæщъеу. Узалæй нæ тæрсунцæ, хуæруйнаг алкæмидæр иссердзæнæнцæ; дзоли къæбæртæ, кæрдæги сор муггæгтæ, алли хуари нæмгутæ. Бунтон узал рæстæги ба син сабийтæ бæлæстæбæл ауиндзунцæ хуæрæндæнттæ.

Гъ. Байгъосæн æмдзæвгæмæ.

Æхсæрæщъеутæ

1 сабий: – Салд бæласæбæл æхсæрæщъеутæ

Гъæр кæнунцæ фæдес!

Уæхæн биццеутæ, уæхæн биццеутæ

А – бæстæбæл ес?

2 сабий: – Циуавæр биццеу, циуавæр биццеу,

Циуавæр уæ гъудæй?

1-аг сабий – Махæн мети сæрбæл

Ка радта къæрес?

2-сабий – Уæхæн биццеу, уæхæн биццеу,

Куд нæ нæмæ ес?

Уæхæн биццеу – Сурх-Дигори,
Æ ном ба – Дзиуис!

Цъеутæ, цъеутæ, тæхетæ имæ
Ратдзæй уин е къæрес!
Баууæндетæ, уæхæн биццеу
Сурх-Дигори ес!

*Тæлмацгонд дигорон æвзагмæ
Арсæгти Юри*

Гъ. Гъар бæстæмæ ба цæмæн тæхунцæ цъеутæ? Уæдта
циуавæр цъеутæ фæттæхунцæ?

С. Гъар бæстæмæ тæхунцæ цъахтæ, сауцъеутæ,
зæрбатгутæ... Фæттæхунцæ, уомæн æма син хуæруйнаг
нæбал фæууй. Листæг цæрæгойтæ цъæсти бабурунцæ
уалдзæги уæнгæ.

Гъ. Уалдзæги ба нæмæ гъар бæстæй фиццагидæр кæцитæ
æрбатæхунцæ?

С. Цъахтæ, дзубулдартæ.

Гъ. Нур ба радзорæн бацеутæ.

1 сабий: Зундгин цъеу, раги дзамани
Постхæссæгæй куста. (*Бæлæу*)

2 сабий: Саурæсугъд æй, боргубун,
Сагелдумæг. (*Зæрбатуг*)

3 сабий: Хæдзари уæлкъæсæр – æ хæдзарæ
Сæумæраги рæсугъд ка низзаруй? (*Зæрбатуг*)

Гъ. Ци цъеутæ зонæн, уони туххæй æмбесæндтæ ка
радзордзæнæй? (*Фæндонæй дзорунцæ сабийтæ.*)

1 сабий: Халон уæрццæ нæ ахæссуй.

2 сабий: Зæрбатуг бæрзæндти ку тæха – сухæ
рæстæмæ.

3 сабий: Халон халони цæстæ нæ къахуй.

4 сабий: Уæрццæ бæласæбæл нæ бадуй.

Гъазт «Цъеутæ»

Сабийтæ сæ къохтæ базуртау телунцæ æма уати раледзæ-баледзæ кæнунцæ.

Гъ. Цъеутæ æртахтæнцæ. *(Сабийтæ æрлæуунцæ сæ бунæтти).*

Донгон æрбадунцæ. *(Сбадунцæ ниллæг).*

Æртайунцæ сæхе. *(Цума сæхе æртайунцæ, уæхæн архайд равдесунцæ.)*

Арвмæ истæхунцæ – тавунцæ сæхе. *(Нæуæгæй разел-базел кæнунцæ, сæ базуртæ уæлаемæ есгæй. Цума хормæ сæхе тавунцæ, уотæ.)*

Гъ. Нур ба мæнæ аци дзурдти хæццæ исаразетæ гъудиæдтæ: 3 дзурдемæй, 4 дзурдемæй, 5 дзурдемæй *(зæрбатуг, халон, сауцъеутæ, æхсæраецъеу, бæлæу).*

1. Зæрбатуг аразуй астъонæ.

2. Халон бæласи цъонгбæл бадуй.

3. Сабийтæ сауцъеутæн бæлæстæбæл ауиндзунцæ хæдзæртгæ.

Хуарз радзурдтайтæ. Хуæрзбон.

22-аг ахури сахат

Темæ: «Киунугæ – зунди хæдзарæ»

Гъазт-викторина

Нисантæ:

– Урухдæр кæнун сабийти зонундзийнæдтæ киунуги туххæй, куд æй багъæуай кæнун гъæуй.

Фулдæр æргом æздахун диалогон æма монологон ни-хаси ирæзтмæ.

Ахур кæнун сабийти сугъдæг æма аййев дзорунбæл; Зæрдиуагæй бауарзун кæнун киунугæ, куд «зунди хæдзарæ».

Рагагъоммæ куст. Сабийти фæххонун, рæвдауæндонæмæ хæстæг ци киунугæдонæ ес, уордæмæ; æрдзубанди

кæнун киунугути къуми ци киунугути æмбурдгæндтæ ес, уонабæл. Сæрмагондæй киунугутæмæ æркæститæ исаразун.

Æрмаг: устур киунуги макет исаразун картонæй, цалдæр костюми киунугути сæйраг хъайтартæн. Исахур кæнун бацеутæ; гъазæн биццеу – «Нецизонæг» æ ном, кенæ ба уой бæсти бацæттæ кæнун биццеутæй еске.

Ахури цуд

Гъомбæлгæнæг байгон кæнуй киунугæ – макет рагæпп кодта биццеу «Нецизонæг – Незнайкæ»).

Незнайка. Кæми дæн нур?

С. Махмæ. Нæ гъазæн уати, нæ рæвдауæндони. Ду «Незнайка» дæ, мах дæ базудтан. Алли бæлæхти бахауис, ке неци зонис, уой туххæй.

Гъ. Куд банхус кæнæн «Незнайкаен», цæмæй алцидæр базона, уой туххæй?

С. Уой туххæй гъæуй киунугутæ кæсун, кенæ ба, гъомбæлгæнæг ци кæсуй, уомæ лæмбунæг игъосæд æма берæ дессæгтæ базондзæнæй мæнæ мах хузæн.

Гъ. Незнайкæ, сабийтæ дин лæмбунæг радзордзæнæнцæ киунуги туххæй. Æрæги киунугæдони куд адтæнцæ, ци си фæууидтонцæ. Уоми æмбурдгондæй киунугутæ лæуунцæ. Киунугæ ес хæдзарæмæ райсæн, кенæ ба исбадæ зали, æма уоми кæсæ.

– Ка косуй киунугæдони, сабийтæ? – Киунугæдони косæг.

– Мах ба ка йан? Мах ба – киунугæкæсгутæ.

Гъазт «Базона æма радзорæ»

Гъомбæлгæнæг сабийти зилди ислæуун кодта.

Гъ. Сабийтæ, æз уæмæ еугай æвдесдзæнæн, ке зонетæ, еци киунугутæ. Сумах ба цубурæй дзордзинайтæ, ци финст си ес, ка 'й æ автор. Аргъæутти киунугæ æй, æви æмдзæвгити æмбурдгонд.

(Гъомбæлгæнæг равдесуй 4-5 киунуги, сабийтæ дзорунцаæ киунугути туххæй.)

Гъ. Фæуидтай, Незнайкæ, ци дессаг хабæрттæ базонæн ес киунугæй?

Гъазт «Киунугæдони»

Гъ. Зæрийнæ уодзæнæй киунугæдони косæг, мах ба – киунугæкæсгутæ. Дзорун гъæуй раст, аййев, сугъдæг, куд уæ лæдæра, уотæ.

1 сабий: Мæн фæндуй бакæсун аргъау... (Дзæргъæ æма берæгъи туххæй.)

– Уæ киунугæдони уæхæн аргъæутти киунугæ нæййес?

2 сабий: Иссеретæ мин, табуафси, æмдзæвгити киунугæ.

3 сабий: Баагорай мин, дæ хуарзæнхæй, аргъæутти киунугæ.

Гъомбæлгæнæг лæдæрун кæнуй сабийтæн уæздан æздæхтæ: «дæ бон хуарз, хуарзбон, бознуг, дæ хуарзæнхæй». Цæмæй си пайда кæнонцæ багъæуаги.

(Сабийтæ гъазунца. Еугай цæунца Зæрийнæмæ, корунца, цæмæй син равзара киунугутæ. Сабийти æхсæн цæуй диалог. Гъомбæлгæнæг сæмæ æ гъос даруй.)

Незнайка райсуй æхе хуæн биццеубæл финст радзурдти киунугæ.

Гъазт «Драматизаци»

Гъомбæлгæнæг цалдæр сабийей размæ ракодта æма сæбæл æркодта хъибилти ходтæ, еу сабий – сæ мадæ, уобæл ба раздарæн бабаста, биццеутсæй еуебæл – берæгъи ходæ.

«Дзæргъæ» æма «хъибилтæ» гъазунца, «берæгъ» неуй.

Сабийтæ гъæуама базононца аргъау æма равдесонца киунугæ. («Берæгъ æма дзæргъæ».)

(Уотæ 2-3 архайди равдесун.)

Незнайка, уинис, ци берæ цидæртæ зонунца нæ сабийтæ.

Уомæн æма кæсæн киунугутæ скъолай дæр, хæдзæртти дæр. Ду дæр киунугæ ку бауарзай, уæд дæ ном Незнайкæ нæ, фал зондаби уодзæнæй.

«Бацеутæ»

Гъ. Сабийтæ, лæмбунæг игъосетæ бацеутæмæ æма син раст дзуапп иссеретæ.

1. Цъух ин нæййес, æвзаг дæр,

Уотемæй зунд амонуй. (*Киунугæ*)

2. Адæймаг нæ 'й, фал дессæгтæ дзоруй. (*Киунугæ*)

3. Бæласæ нæ 'й фал ибæл – сифтæ. (*Киунугæ*)

*Сабийтæ архайунцæ, цæмæй бацеути дзуæппитæ
Незнайкаен дæр байамонцæ.*

Гъ. Нур ба базелæн киунугутæмæ, етæ нæмæ æнгъæл кæсунцæ кæсæндони.

23-аг ахури сахат

Темæ: «Цæрæгойтæ – нæ лимæнтæ». (Радзорун радзурд)

Нисантæ:

– Рабæрæг кæнун сабийти зонундзийнæдтæ фонси туххæй; багъуди син кæнун се 'уæнгти хæйттæ: зонун, ци хуæрунцæ, сæ дарæнбунæтти нæмттæ, ци пайда хæссунцæ.

Фонси хæццæ ка архайуй, уони дæсниæдтæй цалдæр багъуди кæнун.

– Ахур кæнун радзурди медес хе дзурдтæй дзорунбæл, диалогон æма монологон нихаси ирæзтбæл идарддæр косун.

– Уарзондзийнади æнкъарæнтæ æвзурун кæнун хæдзайрон фонсмæ, уæдта сæмæ ка зелуй, еци адæнмæ.

Рагагъонмæ куст. Хæдзайрон фонси хæццæ баст аллихузон сюжетон хузиститæ равдесун сабийтæмæ. Кенæ ба гъæуи еске хæдзари фондс фæууинун кæнун. Кенæ ба гъонти фермæ, хути фермæ, кærкити фермæ æвдист кæми цæунцæ, уæхæн хузиститæ; предметон хузиститæ алли фонси муггагæй. Бакæсун радзурдтæ, æмдзæвгитæ, бацеутæ.

Ахури цуд

Гъазт «Дессаги будур»

Гъ. Аци будурмæ фиццаг къахдзæф кæнуй, мæ фарстæн раст дзуап ка радта, е. «Минкбиййæй ци адтæй?..»

1. Ци адтæй куй минкбиййæй?
Куй минкбиййæй адтæй къæбис.
2. Ци адтæй минкбиййæй гъог?
3. Ци адтæй фус минкбиййæй?
4. ... сæгъæ минкбиййæй?
5. ... карк минкбиййæй?

Гъомбæлгæнæг сабийти «Дессаги будурмæ» бауагъта. Ами амонæн фæйнагбæл – сюжетын хузист «Фермæ».

Дæттæн фарстатæ:

– Ци уинетæ хузисти:

Циуавæр фонси муггаг? Уотæ сæ цæмæн хонæн? Сабийтæ гъоцити бунат куд хонæн?

Гъоцити ферми ка косуй: гъонгæс, зоотехник, фонси дохтур, тракторист.

Гъазт «Бацеу-бацеу»

Гъ. Мæнæ ци хузæ фæууидтайтæ, уоми циуавæр иуæнгтæ ес фондæн.

(Хузиститæ: гъоги сиутæ, æ фæстаг къæхтæ, фæздонæ, бахи сæр, тæрхъоси къæдзела æ. у. и.)

Гъомбæлгæнæг аразуй гъазт «Ка цæмæ зелуй?»

Гъ. Уæситæмæ ка зелуй?

Уæситæмæ зелуй уæсигæс.

Хутæмæ ка зелуй?... .

Фустæ ка хезуй?

Кæркитæмæ ка зелуй?

Берæгъмæ ка кæсуй? *(Неке)*

Арсмæ ка кæсуй? *(Неке)*

Фонси буцаеу

Гъог, бæх æма куй фæббуцаеу æнцæ, хецау ни ке фулдæр уарзуй, зæгъгæ.

– Мæнæ мæн, – дзоруй бæх. – Æз гъæдæй сог ласун, будурай – хуасæ, фестæгæй цæун æй нæ уадзун...

Гъог загъта: – Æз ин æ бийнонтæ æхсирæй бафсадун.

Куй дзоруй: «Æз ин гъæуай кæнун æ бийнонтæ æма æ хæдзарæ».

Байгъуста сæмæ хæдзари хецау æма загъта: «Нецæй туххæй кæрæдзей ма ’фхуæретæ. Уæ еугурей дæр æмхузæн уарзун, уæ еугур дæр мæ гъæугæ кæнетæ.»

Кæронбæттæни хатдзæгтæ, сабийти диалогæн аргъ искæнун.

Гъ. Хуæрзбон. Нæ иннæ фембæлдмæ.

24-аг ахури сахат

Темæ: «Адаем æма космос» (Дзубанди кæнун)

Нисантæ:

– Сабийти зонундзийнæдтæ космос æма космонавти туххæй урухдæр кæнунбæл косун.

Диалогон æма монологон нихаси ирæзти формитæ ирæзун кæнун.

– Ирæзун кæнун сабийти гъудикæнунадæ.

– Ирæзгæ фæлтæри гъомбæл кæнун, цæмæй сæрустур уонцæ нæ райгурæн бæстæй.

Рагагъонмæ куст. Бацæттæ кæнун стæндтæ космонавти портреттæ æма иллюстрацитæй. Бакаесун теми хæццæ баст литературон уадзимистæ, сабийтæн сæ карæмæ гæсгæ радзорун космоси туххæй.

Æрмæг: глобус, магнитофон, космонавти туххæй финст зар, бацеутæ.

Ахури цуд

Гь. Сабийтæ, нæ къæхти бунмæ кæсгæй, гъæунги ци фæууинаен ес?

С. Зæнхæ, сифтæ, кæрдæг, асфальт.

Гь. Хæрдмæ ку кæсæн, уæдта?

С. Арв, хор. Æхсæвæ ба – стъалутæ, мæйæ.

Гь. Æркæсæн мæнæ глобусмæ. (*Равдесуй глобус.*)

Е æй зæнхи къорей макет: денгизтæ, океантæ, сор зæнхæ. Зæнхи къорейæй идарддæр ба æй космос. Адæм алкæддæр бæлдтæнцæ космоси ци ес, уой фæууинунмæ. Никки арвæй уæлдæр ци стъалутæ ес, етæ сæ деси æфтудтонцæ.

Байгъосæн космоси туххæй бацеутæмæ.

1. Бунтон талингæ нæ фæууй æхсæвæ,

Ку нæмæ ракæсуй ирд... (*Мæйæ*)

2. Нæ уæлхæдзарæ – цæхæри кæфойнæ. (*Стъалутæ арвбæл*)

Гь. Кумæ тæхун фæндадтæй адæми?

С. Стъалутæмæ; мæйæмæ.

Гь. Тæккæ устурдæр стъалу æй Хор. Е нин рохс хæссуй, гъар нин кæнуй нæ зæнхæ. Хори алливарс зелдох кæнунцæ æндæр планетитæ. Зонетæ сæ? Бонвæрнон, Марс, Сатурн, Меркурий, Уран.

Гь. Хæстæгдæр Зæнхæмæ лæууй Мæйæ. Адæми рагæй фæндадтæй Мæйæмæ рабалци кæнун æма син бантæстæй.

Гь. Ка 'дтæй фиццаг космонавт.

С. Юрий Гагарин – фиццаг зæнхон лæг, æ космосон науæ хундтæй «Восток».

Гъомбæлгæнаг игон кæнуй космонавтти портреттæ æма иллюстрацити стенд.

Гь. Ка 'дтæй фиццаг силгоймаг – космонавт? Куд цæрунцæ науи медæгæ. Куд раздæхунцæ фæстæмæ зæнхæмæ?

С. Космонавттæ гъæуама уонцæ ахургонд, æнæнæз, æнхæст аллихузон зонундзийнæдтæй.

Уолаѳти рæстæг

Гъ. Космонавтгæ фиццагидæр гъæуама æнæнез уонцæ. Мах дæр гъæуама нæхе цæттæ кæнæн космосмæ фæттæхунмæ. Уой туххæй гъæуама уæн: æнæнез, æнæзийнадæ, уæдта ахур кæнæн хъæбæр хуарз.

Дудзæлхуг

Хуарз велосипедбæл
Æмбæлуй
Майæмæ дæр цæун.
Уо рæуæг къах...
Фæууинæ
Майæн æ тæмæнтæ...
Кæд майæмæ
Хæссис дæ тæлæнтæ,
Вело дин дæттæн
Цæунмæ мах...

– Хъæбæр хуарз, сабийтæ.

Гъ. Космосмæ æрмæст мах бæсти космонавтгæ нæ тæхунцæ, фал ма америкагтæ, немуцагтæ, японнагтæ. Еумæ хæларæй, æмдухæй косунцæ.

– Уæрæсей космонавти бæрæгбон кæд æй?

С. Нæ космонавти бæрæгбон æй 12 апрель. Еци бон истахтæй комосмæ Гагарин.

Гъ. Нур ба байгъосæн, уруссаг æвзагбæл зар космо-навттæбæл. (*Искосун кæнуй магнитофон.*)

Заправлены в планшеты космические карты
И штурман уточняет последний раз маршрут.
Давайте-ка, ребята, присядем перед стартом,
У нас еще в запасе – четырнадцать минут.

Привет

Я верю, друзья, караваны ракет
Помчат нас вперед от звезды до звезды...

Гъомбæлгæнæг ма ахури кæрони дæттуй еу сабийæн дзурди барæ.

С. Мах дæр тæхдзийан космосмæ,

Ку исустур уæн, уæд.

Ду нин куд зæгъай уотæ:

«Уæ фæндаг раст фæууæд!»

Гъ. Арфæ уин кæнун, сабийтæ, хуарз радзурдтайтæ космонавтти туххæй. Нæ иннæ фембæлдмæ.

25-аг ахури сахат

Темæ: «Аййевадæ». (Сфæлдистадон нихас.)

Нисантæ:

– Исбæлвурд кæнун сабийти зонундзийнæдтæ аййевади туххæй; циуавæр аййевади хузтæ зонунцæ.

Ирæзун кæнун эстетикон æнкъарæнтæ аййевади хузтæмæ.

– Ирæзун кæнун аййев нихас, аййев дзурди арæхстдзийнæдтæ, гъудикæнунадæ, фæлгæнæн.

– Аййевади алли къабæзтæмæ цæмæдеси цæстæнгасæй кæсун. Сæрустур куд уæн нæ националон кафгути къуæрттæ: «Алан», «Иристон» æ. у. и.

Рагагъонмæ куст. Æнæгъанæ анз сабийти зонгæ кæнун аййевади алли къабæзти хæцца. Архайун алли конкурсти, концертти. Цæттæ кæнун къохæй конд гъазæнтæ; байгъосун алли адæмти мелодитæмæ; литературон бакаститæ аразун. Зæрдæбæл æрлæуун кæнун, anzi дæргъи ци æмдзæвгитæ, аргъæуттæ, радзурдтæ базудтан, уони.

Ахури цуд

Игъусуй лирикон цагъд.

Зарунцæ «Кепена» (адæмон зар)

Уой, кепена ка нæ зæгъа!
Уой, уой кепена!
Разæрдæмæ кепена!
Уой, уой кепена!
Фæстæмæ дæр кепена,
Уой, уой кепена!
Рахес къахæй кепена!
Уой, уой кепена!
Галеу къахæй кепена!
Уой, уой кепена!
Тумбул зилдæй кепена!
Уой, уой кепена!

Дигоронмæ æй фæстæмæ раййивта Скъодтати Э.

*Гъомбæлгæнæг сабийти æргом æздахуй, цæмæй сабийтæ
банкъаронцæ зармæ гæсгæ, кафти ци аййевдзийнадæ ес
уой. Сæ къахи райст, сæ разæрдæмæ рацæун, фæстæмæ
раздæхунмæ арæхстдзийнадæмæ.*

Гъ. Къохаей арæхсгæ адæймаг кæддæриддæр нимад адтæй.
– Сабийтæ, кæсайтæ, анзи дæргъи ци куститæ фæккодтайтæ,
уонай ацибон экспонаттæ исаразтон, цæмæй ма сæбæл
еухатт уæ цæстæ рахæссайтæ: мæнæ тæрхæгбæл къостæ,
гæгъæди æма борæмæдзæй конд, нивæфтудтæ дæр сæбæл
уæхуæдтæ финстайтæ, уæ гъазæн киндзитæ къуæцæлтæй
конд æма у. ид.

– Радзорайтæ уæ кустити туххæй. Ци ’нцæ? Цæмæй конд
æнцæ? Ка сæ исхурста? Ка сæ исбидта? Æ. у. и.
(Сабийтæ дзоруицæ, байгъосуй 4-5 сабийемæ.)

Гъ. Сабийтæ циуавæр аййевæдти хузтæ зонетæ?
*Сабийтæ дзоруицæ: литературон, хузтæкæнуни, театра-
лон, музыкалон аййевадон хузтæ.*

С. Адæм ци аййевади хузтæ æргъуди кодтонцæ, е æй фоль-
клор. Профессионалон ба – ахургæндтæ, хузæгæнгутæ,
заргутæ, кафгутæ. Етæ бæрæг ахурадон скъолатæ фæцæнцæ;

институттæ, академитæ – косунцæ аллихузи методикитæй пайда кæнгæй.

Гъ. Уæ хузтæмæ ку æркæсæн, уæд циуавæр аййевади кой ракæндзинан, Алинæ? Цæмæй хузæ кодтайтæ?

С. Хузæкæнуни аййевади кой. Хуарæнтæ, кърандæстæ гъæуй хузтæгæнæги.

Гъ. Мах зонæн, ци æй адæмон аййевадæ æма ци æй профессионалон.

Зилди ислæууетæ. «Кепена» кафæн еумæ. Æ дзурдтæ ин зонетæ. Равзаретæ кепенагæнæг.

Сабийтæ зилди лæуунцæ, кепенагæнæг – зилди астау, æма заргæ-зарун кафт цæуй.

Гъ. «Кепена» адæмон аййевадæй ист æй. Загъетæ, циуавæр аййевадæ æй?

(Гъомбæлгæнæг кæсуй æмдзæвгæ.)

С. Æмдзæвгитæ, радзурдтæ æнцæ литературон аййевадæ.

Гъ. Æз зонун кадæртæ уи аргъæуттæ дæр æргъуди кодтонцæ. Радзоретæ нин еу аргъау.

(Сабийтæй еу æхе гъудигонд аргъау дзоруй. Гъомбæлгæнæг æма ин иннæ сабийтæ аргъ кæнунацæ.)

Гъ. Ес ма музыкалон аййевадæ дæр. Циуавæр æнкъарæнтæ уæмæ фæззиннуй музыкамæ игъосгæй? *(Сабийтæ дзорунцæ сæ гъудитæ, гъомбæлгæнæг син æнхус кæнуй.)*

1 сабий: Игъæлдзæг музыкамæ игъосгæй, кафун æрцæуй адæймагмæ.

2 сабий: Æнкъард музыка нæ сагъæси бафтауй.

3 сабий: Лирикон музыкамæ игъосгæй адæймаги зæрди исæвзуруй уарзондзийнади æнкъарæнтæ æ мадæмæ, æ хæларгтæмæ, æ гъæумæ æ. у. и.

Кæронбæттæни еумæ кафунцæ «Симд».

Гъ. Арфæ уин кæнун, сабийтæ.

Хуæрзбон. Нæ иннæ фембæлдмæ.

Темæ: «Зæнхæ – нæ еумæйаг хæдзарæ»

Нисантæ:

– Урухдæр кæнун сабийти зонундзийнæдтæ нæ зæнхи кьорей туххæй: денгизтæ, гъæдтæ; хор стьалутæн – се ’стурдæр æма тæвдæдæр, гъар æма рохс итауæг нæ зæнхæбæл.

Диалогон æма монологон нихас гъæздугдæр кæнунбæл архайун.

– Ирæзун кæнунлæмбунæгдзийнадæ, гъудикæнунадæ, фæлгæнæн.

– Цæмæдеси цæстæй кæсунбæл разæнгард кæнун сабийти сæ алфамбулай дуйнемæ.

Рагагъонмæ куст. Æрдзи фæззиндтæмæ цæстæ дарун. Нихас кæнун темæбæл. Æрдзæ æма Зæнхи хæцца баст цæмæдессаг программитæмæ бакæсун телевизорæй. Исаразун сæрмагонд æркаст нæ зæнхи кьорей макет – глобусмæ, картæ, иллюстрацитæмæ. Бацæттæ кæнун сабийти радзурдтæ æма æмдзæвгитæ радзорунмæ, исахур кæнун бацеутæ.

Æрмæг: глобус, картæ, хузиститæ, иллюстрацитæ, космонавти портреттæ евгъуд ахуртæй.

Ахури цуд

Гъомбæлгæнæг кæсуй æмдзæвгæ.

Нæ гъæу

Даруй нæ еу зæнхæ,

Еу синхау цæрæн.

Еу фингæй, – еу цæнхæ,

Еу къæбæр хуæрæн.

Курухон хестæр æй

Не ’гъдауæн сæрбонс.

Не 'рæзгæ фæлтæрæй

Сæрустур ан, боз.

Хохойти Федар

Гъ. Ци æй, цума, Зæнхæ? Куд гъуди кæнетæ, сабийтæ? Уæ зæрдæбæл æрлæуун кæнетæ, глобусбæл ци хузиститæ ес, уони.

С. Зæнхæ – будуртæ, гъæдтæ, дон, денгиз, сауæдонæ хуæнхтæ, гъæутæ, цæрæгойтæ æ. у. и.

Гъ. Хор, стъалутæ, мæйæ, мегътæ, арв – етæ дæр æнцæ нæ къорæбæл, хонæн æй «Зæнхæ». (Равдесуй нæуæггæй глобус.) – Мæнæ нæ Зæнхи къорей макет – глобус. Зæгъайтæ, цæй хузæн æй æ кондмæ гæсгæ? – Тумбул. Къозой хузæн.

Сабийтæ еугай равдесунцæ глобусбæл дон, зæнхæ, æдзæрæг бæстæ.

Гъомбæлгæнæг бафтауй: Арктикæ æма Антарктидæ. Хонсар æма цæгатварс полюстæ. Аци рауæн æдзохдæр ех æма мет фæууй. Зæнхæбæл ба цæрунмæ алцидæр ес. Уой туххæй, æма 'й рохс æма гъар кæнуй хор.

– Уæ зæрдæбæл æрлæуун кæнайтæ уруссаг адамон аргъау «Хормæ иуазæгуати». Ци 'рцудæй зæнхи цæрæгойтæбæл? *Сабийтæй аргъау ка гъуди кæнуй, уонамæ байгъосун.*

Гъ. «Зæнхæ нæ дарæг,

Хор – царддæттæг».

Куд лæдæретæ аци дзурдтæ, сабийтæ? (*Сабийтæ дзорунцæ сæ гъудитæ.*)

Гъ. (*Равдесуй, глобус куд зелуй, уой.*) Зæнхæ дæр зелгæ кæнуй: ку бон фæууй, ку ба – æхсæвæ.

Гъазт «Хор» – «Зæнхæ»

Гъ. Ду, Заремæ «Хор» (искæнуй ибæл хори ходæ).

Ду, Хетæг, – «Зæнхæ».

«Зæнхæ» хори алливарс зелуй. Галеуфарс – æхсæвæ, рахесфарс – бон (сабий – «Зæнхæ» ку хорæн æ еу фарс æрлæууй, ку æ иннæ фарс.) «Хорæй» идарддæр рацудæй «Зæнхæ» –

зумаг ралаууы. «Хормæ» æхе фæххæстæг кодта «Зæнхæ» – сæрдæ ралаууы.)2-3 хатти рагъазун, сабийтæ кæрæдзей æййевунцæ.)

Гъ. Бацеутæ.

1. Еу арт æнæгъæнæ Зæнхи къоре тавуй. (*Хор*)
2. Арвбæл сикъагун фæттулуй,
Адæнмæ æ цæстæ никъолуй. (*Нæуæг Мæйæ*)
3. Анзмæ цуппар хатти æ дарæс æййевуй. (*Зæнхæ*)

Гъ. Нæ Зæнхи къоре, сабийтæ, æй гъолон-молон.

Æркæсэн, цума, цæмæн?

«Цъæх-цъæхид хæдзарæмæ бацо
Æма дессæгтæ фæууинай». (*Гъæда.*)

Гъ. Циуавæр дессæгтæ фæууинæн ес гъæди?

(*Сабийтæ сæ гъудитæ дзорунцæ гъæди цæрæгойтæ, мæргътæ, зайæгойтæ æма бæлæсти туххæй*).

Гъ. Сослан, глобусбæл цъæх хуарæнæй ци исбæрæг кодтонцæ?

С. Денгизтæ.

Гъ. Циуавæр денгизтæ зонетæ? – Сау денгиз, Уорс денгиз, Сурх денгиз æ. у. и. Денгизи дон ци хузон æй, уæдта ци адæ кæнуй?

С. Еугур денгизтæ æма океанти дон дæр æй цъæх æма цæхгун.

Гъ. Ка радзордзæнæй, денгизи ци дессæгтæ фæууинæн ес, уони туххæй.

(*Радзорунмæ гъомбæлгæнæг рагацау бацæттæ кæнуй 2-3 сабийей*).

Гъ. Нур ба сабийти æргом æздахуй иллюстрацитæмæ. Мæнæ атæ циуавæр цæрæгойтæ æнцæ? Кæми ес фæууинæн аци цæрæгойти æма сæ адæм куд исхудтонцæ, фæразон ке 'нцæ, уомæ гæсгæ?

С. Аци цæрæгойтæ æнцæ теуатæ. Теуатæ инсæй бони æнæ

донæй бухсунцæ. Адæм сæ хонунцæ «æдзæрæг зæнхи наутæ». (*Корабли пустыни*)

Гъ. Бавдесайтæ æдзæрæг зæнхитæ Зæнхи къорæбæл, глобусбæл.

С. Аци зæнхитæбæл синдзæй уæлдай неци фæууиндзæнæ. Бор даруй, уомæн æма си зменсæй уæлдай неци ес. Зменсæбæл кæрдæг нæ зайуй, æй фур тæвдæ, къæвда си анзмæ еу хатт æрцæуй.

Гъ. Алли бæсти хаййæн дæр æхе хузæ ес.

– Иссерайтæ картабæл Уæрæсе. (*Сабийтæ ’й бавдесунцæ. Гъомбæлгæнæг æмдзæвги дууæ рæнгъемæй хатдзæг искæнуй*).

«Уæрæсе – нæ Зæнхæ,

Иристон – нæ мадæ...»

– Фиццагидæр зæнхон адæмæй космосæй нæ Зæнхи къоре ка фæууидта?

С. Советон космонавт Юрий Гагарин.

Гъ. Нæ ахури кæронбæттæни радзорæн Цæрукъати А. æмдзæвгæ «Дæ къох æмбалмæ арæзт».

Æрбалæууæ нæмæ хæстæгдæр,

Уодзæй не ’нгомдзийнадæ хуæздæр.

Уоми алли къох дæр – гъæддух.

Е хæлардзийнадæ бæттуй.

Къохтæй ку ’рбатохæн нæ зæнхæ,

Гъе уæд фесæфдзæнæй фудæнхæ.

Дигорон æвзагмæ тæлмац

(Аци дзурдти фæсте сабийтæ зилд искæнунцæ, къохтæй кæрæдзæбæл хуæцунцæ, цума зæнхи къоре сæ къохтæй æрбатухтонцæ, уотæ.

Хатдзæг искæнун.

Гъ. Бознуг, сабийтæ. Хуæрзбон. Нæ иннæ фембæлдмæ.

Темæ: «Уæлахези бæрæгбон». (Нихас)

Нисантæ:

– Сабийти зæрдæбæл æрлæуун кæнун, маййи мæйи ци бæрæгбонбæл исæмбæлунцæ Уæрæсей адæмтæ, уой; æрдзорун тугъди цаути туххæй.

– Разæнгард кæнун сабийти, цæмæй тугъди геройти нæмттæ зононцæ. Гъомбæл сæмæ кæнун уарзондзий-нади æнкъарæнтæ фидибæсти зæнхæмæ.

Дзурдуат: знаг, Уæлахези бон, тугъди ветеран, циртдзæвæн, салют, немуцаг фашист.

Рагагъонмæ куст. Сабийти фæххонун, тугъди ка фæммард й, еци æфсæддонти циртдзæвæнтæмæ, деденгутæ сæбæл исæвæрун. Ниййергутæн байхæс кæнун, цæмæй сæ сабийти 9 Маййи парадмæ фæххононцæ. Ра син дзоронцæ сæ бийнонтæй, хæстæгутæ тугъди ка 'дтæй, уони туххæй. Гæнæн ку уа, уæд син сæ хузиститæ 'ма хурзеугутæ æрбахæссонцæ рæвдауæндонамæ.

Исахур кæнун теми хæццæ баст æмдзæвгитæ, уæдта æмбесæндтæ.

Ахури цуд

Игъусуй Д. Тухманови зар «День Победы». Аци зар финст æрцудæй Уæлахези устур бæрæгбони кадæн.

Гъ. Уæрæсей адæмти хæццæ æхсаргинæй тухтæнцæ Ири-стони адæм дæр.

Сабийтæ, адтайтæ паради? Фиццаг рæнгъити цудæнцæ тугъди ветерантæ, цæмæй бæрæг адтæнцæ иннæ æфсæддонти æхсæн?

С. Тугъди ветерантæ æнцæ рацæргæ, курхон адæн, сæ реутæ хуæрзеугутæй æхгæд.

Гъ. Кæд уи еске хузиститæ æрхаста, уæд уонамæ дæр æркæсæн.

Нур ба байгъосæн æмдзæвгæмæ.

Мæ баба

Мæ баба – тугъди ветеран,
Кæрæй кæронмæ си фæцæй
Æма æзнаги пурх кæнгæй,
Раст Берлинмæ бахæццæ 'й.

Гъ. «Берлинмæ бахæццæ 'й» – цæмæн Берлинмæ?

С. Берлин æй немуцаг сæйраг горæт. Немуцаг фашистгæ æрбампурстонцæ нæ бæстæмæ æма сæ нæ бабатаг (тугъдонтæ) фæссурдтонцæ фæстæмæ.

Гъ. Раст æй, сабийтæ, махмæ фудзæрдæ ка даруй æма нæмæ лæборгæ ка кæнуй, е нин æзнаг æй.

– Нæ тугъдон бæгъатæрти нæмттæ цæмæй иронх ма кæнæн, уой туххæй син сæ номбæл байгон кæнæн цирт-дзæвæнтæ, сæ номбæл син искæнæн гъæунгтæ.

– Тугъд уæхæн фидбилиз хæссæг æй.

(Нур ба сабийтæй еске радзордзæнæй æмдзæвгæ.)

Æзнаги зæнхæбæл

Цудан, цудан тохи надбæл
Уавæр адтæй зин, уæззау...
Фал нæ топп æма нæ кардбæл
Алкæд хуæстан сахъ лæгау.

... Реуи медагæ нæ зæрдæ
Калдта артау сурх цæхæр.
... Сæтгæ цудан сау æзнаги,
Неци уорæдта нæ цуд...

Акъоти Виктор

Гъ. Кæд Фидибæсти Устур тугъдæй абонмæ берæ æнзтæ рацудæй, уæддæр адæнæй иронх нæ 'нцæ æ фидбилизтæ.

Сумах дәр, сабийтә, гъуди кәнетә, аци рәсугъд цард нин
ке фәрци әй, уони.

– Ке зонетә Иристони тугъдон бәгъатәртәй, кәмәй ан
сәрустур?

С. Плити Иссә, Әбати Әхсарбег, Тогъузти Хъаурбег æ. у.
и.

Гъазт «Әхсәзанздуд салдат»

*Сабийтә кәрәдзей фәсте салдаеттау маршәй цәунцә,
мәненә аци дзурдтә дзоргәй.*

1. 2. 3. 4. – салдат цәуй, салдат цәуй.

1. 2. 3. 4. – салдат ләууй, салдат ләууй.

1. 2. 3. 4. – салдат уайуй, салдат уайуй.

1. 2. 3. 4. – салдат бадуй, салдат бадуй.

1. 2. 3. 4. – салдат хуәруй, салдат хуәруй.

1. 2. 3. 4. – салдатбәл әхсәз анзи цәуй.

(Аци дзурдтәмә гәсгә архайд әвдесунцә.)

Гъ. Нур ба байгъосетә Амилахуанти Ильяй әмдзәвгәмә:

«Цудтән тохәй»

Адтәй уалдзәг.

Кәдзос ирд сәумә.

Цудтән гъе уәд

Фәстох нә гъәумә.

Зинаргъ әна,

Цудтән дәу цорма;

Дәумә, кизгай,

Мә зәрди 'нцойнә.

Ризтәй куддәр

Мә уод, мә зәрдә.

Ме 'стур цийнән

Н 'адтәй зәгъәнтә.

Сәрбәрзондәй

Кастәй изолти

Хъазбеги хонх,
Уингәй не 'сонти.

Дзурдта мин е:
«Боз ди 'й нә бәстә.
Банхәст кодтай
Тохи де 'хәстә».

Гъ. Аци әмдзәвги автор бавдиста, тугъдон ләг æ ихәс куд рәстагонәй банхәст кодта. Уотә гъәуама алкедәр уарза æ Фидибәстә. Сумах дәр, сабийтә.

Нур ба зәгъайтә, куд ләдәретә мәнә аци әмбесәндтә?

1. Фидибәстә мадә әй – гъәуай кәнун әй зонә.
2. Райгурән бәстәмә мади цәстәй кәсә.
3. Знаг нәмә әрбампурста заргә, фәстәмә ба лигъдәй кәугә... æ. у. и.

Байгъосун сабийти гъудитәмә ама хатдзәгтә искаәнән ахури кәронбәттәни.

28-аг ахури сахат

Темә: «Æз ку рагъомбәл уон...» (Сфәлдистадон нихас.)

Нисангә:

– Рабәрәг кәнун, сабийтә ци зонунцә бәрәг дәсниәдти туххәй; архайун, цәмәй алли дәсниәдти хузтәмә сә цәстә даронцә: менеджер, стилист, фермер æ. у. и.

Ахур сә кәнун вазуггин гъудиәдтә аразунбәл, грамматикон әгъдаумә гәсгә гъудиади медәгә дзурдтә раст бәттун; дех кәнун гъуиадә дзурдтәбәл, дзурдтә ба – иуәнгтәбәл.

– Идарддәр сабийти разәнгард кәнун радзурдтә дзорунмә. Ирәзун син кәнун сә гъудикаәнунадә, фәлгәнән.

– Гъомбæл сæ кæнун, цæмай косæг лæгæн аргъ кæнонцæ; разæнгард сæ кæнун цæмæдессаг дæсниæдтæбæл ахур кæнунмæ.

Рагагъонмæ куст. Сабийти бафæрсун, циуавæр дæсниæдтæ зонунцæ, уобæл. Бацæттæ кæнун алли дæсниæдтæй иллюстрацитæ, миуæгæнæнтæ, нимайæн къуæцæлтæ гъудиадæ дзурдтæбæл дех кæнунмæ.

Ахури цуд

Гъ. Мæн минкъиййæй фæндадтæй ахургæнæг исун. Сумах ба, сабийтæ, ци фæндуй исун?

С. Ахургæнæг, дохтур, хуйæг, тракторист, шофер æ. у. и.

Гъ. Æркæсайтæ мæнæ аци миуæгæнæнтæмæ. *(Стъолбæл – аллихузон миуæгæнæнтæ. Равдесуй дууæ цайдани: пецбæл æвæрунмæ æма токæй косгæ цайдантæ.)*

Гъ. Ци 'нцæ атæ, сабийтæ? – Цайдантæ.

– Æмхузæн æнцæ?

– Цайдантæ æнцæ фæйнæхузон.

– Фæйнæхузон сæ искодта хузтæгæнæг – дизайнер. Ес уæхæн дæсниадæ. Е архайуй, цæмай алли миуæгæнæн дæр æрмæст пайда ма хæсса, фал ма уа рæсугъд æма аййев.

Гъе нур ба аци уати иссеретæ æмхузæн миуæгæнæнтæ косунæн, кондæй ба фæйнæхузи куд уонцæ.

Сабийтæ амонунцæ дидингути вазитæмæ, люстритæмæ, ведратæмæ, къелатæмæ æ. у. и.

Гъ. Ци дзаумæуттæ уинетæ, уони еугурайдæр исаййев кодта хузтæгæнæг – дизайнер.

Аци дæсниадæ æхецæн ка равзара, е ци гъæуама исараза?

Гъомбæлгæнæг син игъосуй сæ гъудитæмæ æма еумæ хатдзæгтæ кæнуницæ.

Гъ. Æндæр дæсниæдти туххæй ба ке фæндуй радзорун?

Дзорæн уотæ: «Æз ку исустур уон, уæд мæн фæндуй исун...» æ. у. и. Æз уин уæ радзурдтæ финсдзæнæн магни-

тофони лентæбæл. Дзоретæ микрофонмæ. (*Раттуй сæмæ микрофон.*)

Гъомбæлгæнæг сæ дæсниæдтæй 5-6 радзурдемæ байгъо-суй. Кæронбæттæни хатдзæгтæ искæнуй.

– Хуарз æй, уæ исонбони куститæбæл ке гъуди кæнетæ.

Нур ба рагъазæн гъазт, фал нæ гъазт еу минкъий æндæрхузи уодзæнæй. Уомæн æма сумах нур исуйнаг скъоладзаутæ айтæ.

1 гъазт: «Рахъæртун кæнæ гъудиадæ идарддæр». Æз ку исустур уон, уæд... Сумах æфтауетæ дæсниадæ æвдесæг дзурд. Зæгъæн: стилист. Гъудиадæ дзорæн кæрæй-кæронмæ.

2 гъазт: «Циуавæр дæсниадæ райдайуй, зæгъæн, мур к-æй?»

– Капитан, контролер, комбайнер æ. у. и.

3 гъазт: «Циуавæр дæсниæдтæ арæзт æнцæ дугай дзурдтæй?»

– Дæндагласæг, сæрæлвинæг, хуæруйнаггæнæг, зæнхкосæг æ. у. и.

Гъ. Иуæнггай дех кæнæн дзурдтæ. Цалгай иуæнгтæ ес аци дзурдти?

Дохтур – дох – тур (2)

Тракторист – трак – то – рист (3)

Сæрæлвинæг – сæр – æл – ви – нæг (4) æ. у. и.

Гъомбæлгæнæг аргъ кæнуй сабийти кустæн. Хуæрзбон бал. Нæ иннæ ахуртæмæ.

29-аг ахури сахат

Темæ: «Сæрдæ, сæрдæ!» (Сфæлдистадон радзурдтæ)

Нисантæ:

– Идарддæр сабийти ахур кæнун хе царди хабæртгæ радзурди хузи дзорунбæл. Грамматикон арæзтмæ гæсгæ аллихузон гъудиæдтæ аразунбæл; бæттæг æма-æй пайда кæнун.

Радзурди медес планмæ гæсгæ равзарун.
Разæнгард кæнун сабийти нихаси архайунмæ.
– Æрдзи искондмæ рохс æнкъарæнтæ æвзурун кæнун
сабийтæмæ.

Рагагъонмæ куст. Алли бон дæр цæстæ дарун æрдзи
фæззиндтитæмæ, цæрæгойтæ æма зайæгойтæмæ. Бакаесун
теми хæццæ баст радзурдтæ, бацеутæ. Исахур кæнун
æмдзæвгитæ.

Ахури цуд

*Гъомбæлгæнæг сабийти уатмæ бахезуй дессаги гъолон-мо-
лон пълций, æ сæрбæл аллихузон деденгутæй венек.*

– Сабийтæ, ке хузæн уæмæ кæсун аци дарæси? Анзæн æ
кæци афони хузæн дæн? (*Байгъосун сабийти гъудитæмæ.*)

Гъ. Анзæн æ кæци афонæ райзадæй фæстегæй? Уалдзæги
размæ ба ци адтæй?

Сæрди фæсте ба циуавæр афонæ уодзæнæй? Байгъосетæ
Багъæрати Созури æмдзæвгæмæ.

Сæрдæ

Хори тæфæй лигъз будурти
Фонси хезнæ фæббор æй,
Фонси къуæрттæ бон изæрмæ
Не схезунцæ нæ донæй.
Гъæди хурфи биндзи хуæстæй
Гъæддзауи гал æстъæлфуй,
Хъиамæтгун лæг е 'фхæлд къохæй
Тарст гали рагъ æрсæрфуй.
Не 'гуæрдæнти, арф кæрдæги
Зеууæнтти гъæр игъусуй,
Сатæги син тъæпæнæги
Хуари къумæл имисуй.
Иннердигæй мæнæути дæр
Не 'фсæдунцæ кæрдунæй.

Æллæх-æллæх се 'хсирфи гъæр
Æнтæфи дæр тухгин æй.
Бæлаути къуар бæкъуæлтæмæ
Ку 'ртæхунцæ пæр-пæрæй, –
Се 'рæмбалдæй сурх мæнæутæ
Нигъзæлунцæ гæр-гæрæй.

Гъ. Нæ еугур дæр цибæлæй æнгъæл кæсæн сæрди æрцудмæ.
Ралæудзæнæнцæ сæрддон гъар бонтæ, нæхе æртайдзинан
дони, зменсæбæл хусгæй, нæхе хормæ тавдзинан. Идард
балций дæр, ка 'й зонуй, фæщæуæн.
Мæн фæндуй денгизи билæмæ фæщæуæн, некæдма си адтæн.
Сумахæй ба ке куд фæндуй æ сæрдигон рæстæг æрветун?
Дзорайтæ, æз ба уин уæ радзурдтæ магнитофонбæл финс-
дзæнæн.

Фарстатæ:

1. Сæрди кæми уолæфдзæнæ?
2. Ци архайдзæнæ уолæфти рæстæги?
3. Цæмæ гæсгæ уарзис сæрдигон бонтæ?
4. Балций цæугæй, ци райсунмæ гъавис дæ хæццæ?

*Алли фарстайсен дæр гъæуама 1-2 сабийи дзуапп радтонцæ
радзурди хузи. Гъомбæлгæнæг æма сабийтæ аргъ кæнуңцæ
кæрæдзей архайдæн.*

Зооаэробикæ

*Гъомбæлгæнæг игъæлдзæг мелоди бакодта, сабийтæ, уомæ
гæсгæ, аллихузон царæгойтæ æма мæргъти хузтæн сæ ар-
хайд æвдесунцæ. (1-2 минути.)*

Гъ. Сабийтæ, мах анзи афæнттæй еугурей туххæй дæр ахур
кодтан æмдзæвгæ. Ке фæндуй, е нин радзорæд æ уарзон
æмдзæвгæ.

- «Уалдзæг»
- «Сæрдæ»
- «Фæззæг»
- «Зумæг»

Нур ба – бацеутæ

1. Авд хузи хед дони сæрти радаргъ æй. (*Арвардунæ*)
2. Æригъустæй арви гæбар-губур. (*Сæрдæ*)
3. Сæрди ци æрзайа, е зумæг багъæуй. (*Æмбесонд*)

Гъ. Циуавæр бæрæггæнæнтæ зонæн сæрдæн?

Хæфсити уасун – къæвдамæ.

Хæлаур берæ тунæ ку уафа, уæд хоргун сæрдæ уодзæнæй.

Гъ. Нæ ахури кæронбæттæни еумæ рæзарæн:

Зуймон зар

Зуймон æхсæви фæндагбæл

Уорс адæймаг искафуй,

Уорс адæймаг рагурдæй,

Метин лæг æй, -ка кафуй,

Æпхи хузæн – пакафий,

Уорс адæймаг исцурд æй,

Æ фæсте хæссуй бурдæн.

Мет соруй æй, е ледзуй,

Нæхе гъæумæ æрледзуй,

Къæрæзти рохс рауинуй,

Æрхицæ сæмæ кæнуй.

’Ма хæдзарæмæ уорс лæг

Æнæхуайгæй батундзуй.

Æнафони иуазæг

Неци дзоруй, никкиндзæ ’й...

Скъодтати Э. тæлмац Ж. Превær

Гъ. Сабийтæ, арфæ уин кæнун. Цæй хуæрзбон, нæ иннæ фембæлдмæ.

Темæ: «Тагъддæр уайгæ де 'скъоламæ!»

Нисантæ:

– Сабийти дзурдуати федар кæнун гурунон хауæни фæрститæ: «*Ке? Цæй?*»; дæттунон хауæни фæрститæ: «*Кæмæн? Цæмæн?*»

Рабæрæг кæнун сабийти зонундзийнæдтæ скъола æма скъолай хæццæ баст гъуддæгти; циуавæр предметтæ гъæуй скъоладзаути.

Ахур кæнун хузиститæмæ гæсгæ фарстатæн дзуапп дæтгунбæл; дзуæппитæмæ гæсгæ аййев радзурдтæ дзорун зонун. Еууон нимæдзи номдартæй берæуон нимæдзи номдартæ аразун. Муртæ сугъдæг дзорунбæл куст: «*Æвзаг*» – фæлтæрæнтæ.

– Ирæзун кæнун гъудикæнунадæ, фæлгæнæн.

– Сабийтæн скъола бауарзун кæнунбæл архайун; скъоладзау исунмæ сæ разæнгард кæнун.

Æрмæг: мел, кърандæстæ, фæйнаг, дамугъати æмбурдгонд, теми хæццæ баст предметон æма сюжетон хузтæ.

Ахури цуд

Гъомбæлгæнæг кæсуй æмдзæвгæ «Скъоладзау».

Гъ. Нæ ацибони ахуртæ, раздæри ахурти хæццæ рабаргæй, бунтон æндæр хузи уодзæнæнцæ. Гъæудзæнæй цуппар дзурдемæй гъудиадæ æргъуди кæнун. Ка æргъуди кæна, уомæн барæ уодзæнæй картæбæл исбадун.

Сабийтæ архайунцæ æма еугай-еугай бадунцæ сæ бунæтти.

Гъ. Нур ба лæмбунæг игъосетæ нæ дуккаг ихæслæвæрдмæ: «*Ма фæррæдуйæ*».

Æз гъудиадæ дзордзæнæн, сумах ба мæмæ дæтдзинайтæ фарстатæ.

Ирæ æрбацудæй Геормæ. Ка æрбацудæй Геормæ?

Ким Зинаэмæ ниффинста писмо. Зинаэмæ ка ниффинста писмо?

Деденæг бæласæй ниллæгдæр æй. Ци æй деденæгæй бæрзонддæр?

Бони фæсте æхсæвæ фæууй. Ци фæууй æхсæви размæ? Æ. у. и.

Гъазт «Кæмæн – цæмæн?»

- 1) Сабийтæ, кизгæ кæмæн ес? – Мадæн, фидæн.
- 2) Биццеу ба кæмæн ес? Мадæн, фидæн.
- 3) Хъæболæ кæмæн ес? – Арсæн.
- 4) Киунугæ кæмæн балхæдтай? – Киунугæ балхæдтон скъоладзауæн. Æ. у. и.

Уолæфти рæстæг

Гъазт «Æррæвдзæ кæнæ дæ хизин скъоламæ».

Стъолбæл ци предметтæ ес, уонæй скъоладзауи хизини ци гъæуама уа? (*Гъазун кæнуй сабийти дугæйттæй.*)

Гъазт «Исраст кæнæ гъудиадæ, кенæ зæгъæ раст»

Гъ. – Æз дзорун дзурдтæ, сумах гъудиадæ раст дзоретæ.

– Къæбæлдзуг, Людæн, дзигго, ес.

С. Людæн ес къæбæлдзуг дзигго.

– Цори, къела, стъоли, лæууй.

С. Стъоли цори лæууй къела.

– Хæмпос, робасæн, къæдзелæ, ес.

С. Робасæн ес хæмпос къæдзелæ. Æ. у. и.

Гъазт «Иссерæ гъæугæ дзурд».

Зæгъæн: игъосун(кæмæ?) стъолмæ, фидæмæ, ахургæнæгмæ, хормæ, мадæмæ, скъаппмæ, кукламæ.

– Аци дзурдтæй кæцитæ гъæуонцæ, уонæй дзурдбæститæ исаразетæ. (*Сабийтæ еугай дзорунцæ.*)

Гъ. Нур ба бацеутæн дзуæппитæ иссеретæ.

1. Лæууй хæдзарæ, ка ймæ бацæуй,

Е си зунд райсуй. (*Скъола*)

2. Бæласæ нæй, уотемæй ба ин ес сифтæ. (*Киунугæ*)

3. Исциргъ æй кæнæ хузæ кæнун – дæ барæ

Хор уа, кæрдæг, бæласæ. (*Кърандас*)

Гъ. Цæбæл адтæнцæ бацеутæ? Циуавæр предметтæ базудтайтæ?

– Ке æма кæми гъæунцæ?

(*Сабийтæ дзорунцæ.*)

Нæ ацибони ахуртæй хатдзæг ка скæндзæнæй, сабийтæ.

(*Байгъосун 2-3 сабийемæ.*)

– Ци æй скъола? Ка цæуй скъоламæ? Анзæн æ кæци афони байгон уй скъолай дуар? Ци уæлдай ес скъола æма рæвдауæндонæй?

(*Сабийтæй алкæмæндæр дзурди барæ раттун.*)

Гъазт «Цæмæн гъæуй?»

– Æз дзорун предметти нæмттæ, сумах ба сæ, сабийтæ, хузистити æхсæнæй исесдзинайтæ æма сæ бафедар кæндзинайтæ фæйнагбæл. Предметтæ ба (ручкæ, кърандас, киунугæ, тетрад, линейкæ) æвæретæ стьолбæл.

Гъазт «Еу – берæ»

Гъ. Скъола – тетрад.

С. Скъолатæ. Тетрадтæ.

– Кърандас. Ахургæнæг.

С. Кърандæстæ. Ахургæнгутæ æ. у. и.

Сюжетон хузистмæ гæсгæ радзорæ радзурд.

Дид./гъазт «Ахургæнæг»

– Хузи ци уинетæ?

– Ка бадуй стьоли уæлгъос?

– Кæми бадунцæ сабийтæ?

– Скъоламæ ка цæуй, етæ ба ка 'нцæ?

– Ци косуй ахургæнæг? Æ. у. и.

Аци фарстатæмæ гæсгæ радзурд аййев радзорунбæл архайунцæ сабийтæ. Байгъосун 1-2 сабийемæ. Кæд ма еске

фәндәуа радзорун, уәд имә уәгъдә рәстәги байгъосун. Хуәздәр радзурдтә ниффинсун әма сә нийергутәмә равдесун, сабийтән сә куст раппәлун.

Кәронбәттәни хатдзәгтә искәнун.

Гъ. Арфә уин кәнун, сабийтә. Мәнмә гәсгә сумах уә еугурдәр цәттә айтә скъоламә цәунмә. Хуәрзбон.

Нихаси ирәзт рабәрәг кәнунән диагностика

(Скъоламә цәттәгәнән къуар)

Сабийи муггаг әманом	Мурон куст	Нихаси грамматикон арәзтбәл куст	Дзурдуатон куст	Баст нихаси ирәзтбәл куст

Сæргæндтæ

<i>Цæттæгæнсен ахурадон план</i>	4
<i>Ахурти тематикæ æма сахæттæ</i>	5
<i>Перспективон-тематикон план</i>	7
1-аг ахури сахат. Темæ: «Зæггæ сæрдæн фæндараст».....	14
2-аг ахури сахат. Темæ: «Æфсери фæндаг».....	18
3-аг ахури сахат. Темæ: «Гъæууон хæдзаради косгутæ».....	22
4-аг ахури сахат. Темæ: «Фæззæг» Хетæгкати Къостай æмдзæвгæ ахур кæ- нун.....	25
5-аг ахури сахат. Темæ: «Хестæр æма кæстæр». Уадзимис радзорун.....	29
6-аг ахури сахат. Темæ: «Уæрæсе – мæ райгурæн зæнхæ». Беседæ.....	32
7-аг ахури сахат. Темæ: Винегрет æй салат – æнæнези хуасæ». Дидактикон гъазт.....	36
8-аг ахури сахат. Темæ: «Дзол – хуайраги продуктæн сæ сæр».....	40
9-аг ахури сахат. Темæ: «Мæ горæт».....	44
10-аг ахури сахат. Темæ: «Цæмæй рабæрæг уй æрдхуард- дзийнадæ».....	47
11-аг ахури сахат. Темæ: «Аргъæутти хæдзарæ».....	49
12-аг ахури сахат. Темæ: «Зумæг». Исахур кæнун Рæмонти Александри æмдзæвгæ.....	52
13-аг ахури сахат. Темæ: «Нæуæг анзи бæрæгбон».....	55
14-аг ахури сахат. Темæ: «Мæргътæ зумæгон». Сюжетон хузæмæ гæсгæ куст.....	57
15-аг ахури сахат. Темæ: «Хузти галерей».....	61
16-аг ахури сахат. Темæ: «Æз ку уайнæ æфсæддон».....	64
17-аг ахури сахат. Темæ: «Дæхе гъæуай кæнæ фидбиллизæй»	67
18-аг ахури сахат. Темæ: «Сæрустур дæн».....	70

19-аг ахури сахат. Темæ: «Уалдзæги лæвар – дзæкъолон»...	73
20-аг ахури сахат. Темæ: «Мадæбæл куд нæ зарæн».....	76
21-аг ахури сахат. Темæ: «Цъеутæ – нæ минкъий хæлæртгæ	79
22-аг ахури сахат. Темæ: «Киунугæ – зунди хæдзарæ».....	83
23-аг ахури сахат. Темæ: «Цæрæгойтæ – нæ хæлæртгæ».....	86
24-аг ахури сахат. Темæ: Адæм æма космос». (Дзубанди кæ- нун).....	88
25-аг ахури сахат. Темæ: «Аййевадæ». (Сфæлдистадон ни- хас).....	91
26-аг ахури сахат. Темæ: «Зæнхæ – нæ еумайаг хæдзарæ»..	94
27-аг ахури сахат. Темæ: «Уæлахези бæрæгбон».....	98
28-аг ахури сахат. Темæ: «Æз ку рагъомбæл уон». (Сфæлдистадон нихас).....	101
29-аг ахури сахат. Темæ: «Сæрдæ, сæрдæ!» (Сфæлдистадон радзурдтæ).....	103
30-аг ахури сахат. Темæ: «Тагъддæр уайгæ де 'скъоламæ!».	107
<i>Нихаси ирæзт рабæрæг кæнунæн диагностика</i>	110

Учебное издание

Гульчеева – Дзадзаева Римма Муратовна

РАЗВИТИЕ ОСЕТИНСКОЙ (ДИГОРСКОЙ) РЕЧИ
(ПОДГОТОВИТЕЛЬНАЯ ГРУППА ДОУ)

Переводчик *А. Я. Кибиров*
Редактор *Э. Б. Скодтаев*
Корректор *Т. А. Тамаев*
Компьютерная верстка *З. Т. Добаевой*

Сдано в набор 2.04.2013. Подписано в печать 26.04.2013.

Формат бумаги 60×84 ¹/₁₆.

Гарнитура шрифта “Times”. Печать цифровая.

Тираж 30 экз.

